

Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız - Lev Troçki

Çeviren: Sertaç Canbolat
Yayıma Hazırlayan: Yaşar Selçuk

Lev Troçki'nin bu kitabı, Victor Serge'in çevirisiyle yayınlanan "Leur Morale et la Nôtre" adındaki Fransızca yayınından; John Dewey George Novack ve Troçki'nin polemikleri ise İngilizce baskıdan çevrilmiştir. Yayın hakları saklıdır.

Özne: 19
Araştırma Dizisi
ISBN 975-8143-02-2

1. Basım, Göçebe Yayınları, İstanbul 1997
2. Basım, İstanbul 2000

Kapak Tasarımı ve Baskıya Hazırlık: Volkan Akyıldırım
Baskı ve Cilt: Çalış Ofset
(0 212) 418 11 04 - 4 Hat

Özne Yayınları, Göçebe Yayınları'nın bir yan kuruluşudur.

Göçebe Yayınları, Bahariye Caddesi, 37/14
81310, Kadıköy İstanbul
Tel/Faks: (0 216) 336 62 88

İçindekiler

Sunuş

Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız

Ahlakın Pis Kokusu

Marksist Ahlakdışıcılık ve Ebedi Hakikatler

Amaç Aracı Haklı Kılar

Cizvitçilik ve Yararcılık

Ahlakın "Zorunlu Kuralları"

Demokratik Ahlakın Bunalımı

"Sağduyu"

Ahlakçılar ve GPU

Siyasi Satranç Taşlarının Konumu

Eski Toplumun Ürünü Olarak Stalinizm

Ahlak ve Devrim

Devrim ve Rehineler

Kafirler'in Ahlakı

Lenin'in "Ahlakdışıcılığı"

İbret Verici Bir Dönem

Araç ve Amacın Karşılıklı Diyalektik Bağıntısı

Marksizm Karşıtı Ahlakçılar ve Dalkavuklar / Lev Troçki

Hoşgörü Tellalları ve Sosyalist Müttelikleri,

veya Yabancı Yuvada Bir Ahmak Puhu Kuşu

"Hotanto Ahlakı"!

Bir Kez Daha Rehineler Üzerine

Burjuva Kamuoyunun Korkusu

İç Savaşın Ahlaki Kanunu

Yığınların Bununla Hiçbir Alakası Yok!

Marksizme Karşı Mücadele

Dalkavuk Souvarine

Devrimciler ve Mikrop Taşıyıcılar
Amaçlar ve Araçlar / John Dewey
Liberal Ahlak / George Novack
Etiğin Sorunları
Pragmatizmin Etik Yaklaşımı
Ahlakta Amaçlar ve Araçlar
Sınıf Mücadelesinin Mantıksal Konumu
Kavram ve Yasaların Doğası
Amaçlar ve Araçların Karşılıklı Belirleyicilikleri
Toplumsal Yasalar Göreli Midir, Mutlak Mıdır?
Sınıfsal Hedeflerin Maddi Belirlenimciliği
Orta Sınıf Liberalizminin Rolü
Ek 1 - 1938 Fransız Basımındaki Sunuş
Ek 2 - Victor Serge'in Tekzip ve Kınaması
Ek 3 - Troçki'nin Cevabı

Oğlum Lev Sedov'un anısına.

Sunuş

İlk sosyalist devrim emperyalist orduların müdahalesi ve karşı devrim tarafından tehdit edildiğinde, 1918'den 1921'e kadar ortalığı kasıp kavuran Rus iç savaşı sırasında, Lev Troçki Kızıl Ordu'nun merkezi örgütleyicisiydi. Bu dönemde, Troçki, askeri alanda sosyalist devrimin önde gelen savunucusu olarak biliniyor.

Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız adlı makalesinde de Troçki'nin ahlaki düşünceler alanında aynı ölçüde etkili bir savaşçı olduğunu görürüz. Devrimci geleneğin bu klasik savunması devrimci Marksizm'den ayrılmalarını haklı çıkarmaya çalışan otuzlu yılların düş kırıklığına uğramış entelektüellerine yönelmiştir. Bunlar, yaşamın daha akılcı ve insancıl koşullarını yaratmak için sınıflar mücadelesinin zorunlu olmadığını aksine, soyut bir ahlak kavramının yol gösterici olması gerektiğini iddia edenlerdir. Bu tartışma, otuzlu yıllarda ileri sürüldüğünde yeni değildi, ve o zamandan beri de birçok farklı biçimlerde tekrarlanmıştır. Ancak sonraki olaylar, Sosyalist devrim üzerine bu eleştirilerin Troçki tarafından yapılan çözümlemesinin önemini göstermiş ve onun devrimci çıkarımlarının değerini vurgulamıştır.

Troçki, "Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız"da gericiliğin zafer kazandığı bir dönemin, dönem aydınların ve radikal siyasi akımların temsilcileri üzerindeki etkilerine dikkat çekerek başlar. Almanya'da faşizmin yükselmesi, gericiliğin bu zaferinin bir başlangıcı olmuştur. 1933'te Hitler devlet aygıtını denetim altına aldı ve işçi sınıfının örgütlerini yok etmeye başladı. Bütün bunlar, güçlü Komünist ve sosyalist partilerin ciddi bir muhalefeti olmadan gerçekleşti.

Hitler'in zaferi, bütün dünyada insanları ani bir faşizm tehdidi gerçeğiyle karşı karşıya bıraktı. Komünist ve sosyalist partiler bu tehdide karşı mücadelede liberal burjuva partilerle koalisyon kurmayı savunuyorlardı. Uygulamada bu siyaset, işçilerin örgütlerini burjuvazinin örgütlerine tâbi hale getirdi.

Halk Cephesi otuzlu yılların ortalarında Fransız işçilerinin devrimci özlemlerini dağıttı. Ancak Halk Cepheciliği'nin trajik sonuçları, en şiddetli biçimde İspanya'da gerçekleşti. Devrimci İspanyol işçileri ve köylülerinin iktidarı ele geçirmeleri ve sonuçta faşist tehdidi yok etmeleri kendi liderleri tarafından engellenmişti. 1938'de, Onların Ahlakı ve Bizim Ahlakımız makalesi yazıldığında, Franco Cumhuriyetçi İspanya'yı ikiye bölme sürecindeydi; tam bir faşist zafere ramak kalmıştı.

Komünist Enternasyonal'e ve Sovyetler Birliği'ne lider gözüyle bakan binlerce insan, Stalin'in kendi işçi sınıfı muhaliflerine uyguladığı baskıcı önlemleri görünce bundan vazgeçti. Otuzlu yılların ortalarında, hemen hemen bütün belli başlı muhalifler Stalin'in gizli polisi tarafından sürülmüş, hapse atılmış veya öldürülmüşlerdir.

1935 sonrasında Stalin, bunu belli aralıklarla tekrarladı. Bu terör kampanyası 1936 Ağustosunda Stalin'in sahnelediği ilk Moskova duruşmasıyla resmi siyaset haline gelmişti. Suçlananlar arasında Zinovyev, Kamenev ve Smirnov gibi önde gelen Bolşevikler vardı. Bu duruşmayı 1937 Ocağı'nda Pyatakov, Radek ve Muralov'la ilgili olan ikinci bir duruşma takip etti. 1938 Marti'nda Bukharin, Rykov ve diğer belli başlı Bolşevikler ve aynı zamanda ilk duruşmanın örgütleyicisi olan gizli polis şefi Yago da yargılandı.

Mussolini Popolo d'Italia'da bu son durumla ilgili şöyle diyordu: "Stalin, faşizme, övgüye değer bir hizmet yapıyor. "Çünkü Stalin Rus Devrimi'nin bütün liderlerini yok etmişti. 1937'de Stalin bu çabalarını Marshall, Tukaçevski de dahil olmak üzere Kızıl Ordu'nun liderlerini göstermelik bir açık duruşma bile olmaksızın kurşuna dizdirerek doruk noktasına ulaştırdı. Bu hareket, diğer Avrupa iktidarlarının hızla yeniden silahlandığı bir sırada, ilk işçi sınıfı devletini askeri olarak zayıflattı.

Göstermelik Moskova duruşmalarının en önemli hedefi, Troçki ve oğlu Lev Sedov'du. Troçki'nin dünya önünde Stalin'in suçlamalarına cevap verebilmesi için Meksika'da ünlü Amerikan felsefecisi John Dewey başkanlığında, oturumlar yapan ve duruşma delillerini inceleyen bir Soruşturma Komisyonu kuruldu. Bu düzmece iddialar Dewey Komisyonu'nca kolayca çürütülmesine rağmen Sovyet kaynaklarınca desteklendi ve önde gelen her ülkenin o kuvvetli siyasi güçlerince de köle gibi doğrulandı.

Bu esnada yaklaşmakta olan II. Dünya Savaşı da gittikçe büyüyen, korkunç bir arka plan oluşturmaktaydı. Hitler'in Almanya'yı yeniden hızla silahlandırması, Amerika ve Avrupa'da milliyetçi duyarlılığı arttıran bir tepkiye neden oldu. Troçki ve önderliğindeki hareket, işçi sınıfının hem faşizme hem de yaklaşan Dünya Savaşı'na karşı savaşım sağlayacak uyarılara devam etti. Ancak, hemen hemen yalnızdılar. Daha önce Troçki'yi ve Rus Devrimi'ni savunan köktenci aydınlar karışıklık içine düştüler.

Sidney Hook, Max Eastman, Victor Serge ve Boris Souvarine gibi aydınlar, zaten Leninizm'i reddetmeye başlamışlardı. Aynı olmamakla beraber, yaptıkları incelemelerde belli ortak noktalar vardı. Köktencilüğün yükselme döneminde Marksist düşüncüyü popüler hale getirdiler ama "muzaffer gericilik" döneminde devrimci ahlakı tahrip edenlerin başındaydılar. 1938 yılı dolaylarında iki yüzlülüklerinin zararları ortadaydı.

Birkaçı dışında, II. Dünya Savaşı sırasında kendi ülkelerinde emperyalist hükümetleri desteklediler. Hook ve Eastman gibi bazıları liberalizmden muhafazakarlığa kaydılar. Troçki'nin onların ahlaki konusundaki değerlendirmesinin ne kadar doğru olduğunu kanıtladı. Onların "devrimden gericiliğe bir köprü" olduğu görüşünü doğruladı.

Devrimci Marksizmden kopuş sürecinde, Stalinizmciliğin Bolşevikliğin bir uzantısı olduğu iddiasını ortaya attılar. Troçki'yi Stalin'in ham ve hileli suçlamalarına karşı savunsunlar ya da savunmasınlar, eski Troçkiciler ve eski Stalinistler birbirlerinden farksız bir biçimde, sosyal demokrat ve liberallerle birlikte, Moskova duruşmalarını "Stalinistliğin polis ahlakıyla Bolşeviklerin devrimci ahlakını" eşitleme fırsatı olarak kullandılar. Bu Bolşevik ahlakın hayatta kalan en önemli ismi de Troçki'ydi.

Son sürgün yeri olan Meksika'da yazılmış olan Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız makalesi, Troçki'nin bu suçlamalara cevabıdır. Bu makaleyi tamamladıktan kısa bir süre sonra makaleyi ithaf ettiği oğlu Lev Sedov'un ölüm haberini aldı. Makale önce Rusça yayınlanan Biulleten Oppozitsii'de (Muhalefetin Bülteni) ve sonra Haziran 1938'deki New International (Yeni Enternasyonal'de) yayınlandı. On altı ay sonra yazılan Marksizme Karşı Ahlakçılar ve Dalkavuklar makalesi Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız makaleleriyle bu "mikrop taşıyıcılar"a taviz vermek yerine, Troçki, "sadece büyük burjuvazinin değil aynı zamanda küçük burjuvazinin de felsefesinden, bir an bile duraksamadan kesin bir biçimde tümünden bir kopuş" istiyordu.

Bastıran siyasi zorunluluklar Troçki'yi bu basıma dahil edilen John Dewey'in Ağustos

1938'de Yeni Enternasyonal'de çıkan Amaçlar ve Araçlar başlıklı makalesine cevap vermektен alıkoydu. Lev Troçki'yi Savunmak için Amerikan Komitesi'nin başkanı olan Marksist bilim adamı George Novack tartışmalı konuları gözden geçirdi ve ilk kez 1965 sonbaharında basılan International Socialist Review'da (Uluslararası Sosyalist Dergi) Liberal Ahlak adlı denemesini gündeme getirdi.

DAVID SALNER

Temmuz 1973

Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız

Ahlakın Pis Kokusu

Baylar, nasıl ki insanlar korktuklarında daha fazla terliyorlarsa, gericiliğin* zafer kazandığı dönemlerde de demokratlar, sosyal demokratlar, anarşistler ve solun diğer temsilcileri her zamankinden iki kat ahlak salgırlar. Dağda Vaaz'ı ya da diyelim On Emir'i ikinci ağızdan kendilerince tekrarlayan bu ahlakçılar muzaffer gericiliğe değil de, "aşırılıkları" ve "ahlakdışı" ilkeleri gericiliği "kışkırtan" ve tabii böylece ona ahlaki bir haklılık kazandırtan köşeye sıkışmış devrimcilere seslenirler. Hem de, gericiliği önlemenin çok temel ama kesin bir yolu vardır: içten gelen gayret, ahlaki Rönesans. Bu ahlaki yetkinliğin basılı örnekleri ilgili yazı işlerinde bedava dağıtılmaktadır.

Gerçekdışı ve bir o kadar da tumturaklı olan bu vaazın sınıf olarak toplumsal temeli entelektüel küçük burjuvazidedir. Siyasi temeli de, bunların gericilik karşısında güçsüzlük ve şaşkınlık içinde olmasıdır. Sahte bir peygamberlik maskesiyle döneğin üstesinden gelme arzusu da psikolojik temeldir.

Ahlakçı öküzün favori yöntemi devrimin ve gerici hareketin davranış biçimlerini özdeşleştirmekten ibarettir. Yapısal benzeştirmeler (analogie) yaparak başarır bunu. Çarizm ve Bolşeviklik ikiz oluverir birden. Aynı biçimde faşizm ve komünizmde de ikizlik keşfedilebilir. Katoliklik veya Cizvitlikle komünizmin ortak karakter özelliklerinin listesi de çıkarılabilir. Hitler ve Mussolini'ye gelince, onlarda yine aynı yöntemi kullanarak gösterdiler ki liberalizm, demokrasi ve Bolşeviklik aynı "habis" hastalığın değişik belirtilerinden başka bir şey değildir. Stalinizmin ve Troçkizmin "temelde özdeş" oldukları düşüncesi en çok bugün rağbet görüyor. Liberaller, demokratlar, Katolik bağnazlar, idealistler, pragmatistler, anarşistler ve faşistler bu düşünce etrafında birleşiyor. Eğer Stalinistler bu "Halk Cephesi"ne katılmamışlarsa, bu sadece bir fırsatını bulamadıklarındandır. Troçkistlerin kökünü kazımdan başlarını kaldıracak vakitleri yok.

Bu tür koşutlukların ve özdeşleştirmelerin temel özelliği, farklı siyasi eğilimlerin maddi temellerinin, yani toplumsal doğalarının ve dolayısıyla da yine bu eğilimlerin nesnel tarihi

* Gericici kelimesi var olan her türlü devrimci öğeye karşı olan hareketlen tanımlamaktadır. (Ç.N.)

işlevlerinin tam anlamıyla bilinmemesidir. Buna rağmen, farklı siyasi eğilimler ikincil nitelikteki dış göstergelerle, ola ki çoğunlukla da değerlendirmeyi yapanın mesleki açıdan değer verdiği şu veya bu soyut ilke karşısındaki tavırları esas alınarak değerlendirilir ve sınıflandırılırlar. Papa'ya göre Masonlar, Darvinciler, Marksistler ve anarşistler, Günahsız Gebelik'i (Meryem'in arılığı) reddettiklerinden dolayı günah kardeşleridir. Hitler'e göre liberalizm ve Marksizm kardeştir, çünkü o da öbürü de "kan ve şeref bilmez. Demokrat için de faşizm ve Bolşeviklik madem ki oy hakkı karşısında boyun eğmeyi reddederler, o halde ikiz kardeşirler. Vesaire, vesaire...

Böylesi koşutluklar kurduktan sonra siyasi eğilimlerdeki ortak özellikler elbette yadsınamaz. Ama insan soyunun gelişimine oy hakkıyla ne "kan ve şerefle ne de Günahsız Gebelik doğmasıyla tüketilir; her şey burada işte. Tarihsel gelişim her şeyden önce sınıfların mücadelesidir ve belki de farklı sınıflar farklı amaçlara benzer araçlarla ulaşacaktır. Bu başka türlü olamaz. Savaşan ordular birbirleriyle her zaman az ya da çok simetrik konumdadırlar; savaş konumlarında hiçbir ortaklık olmasaydı birbirleriyle çarpışamazlardı.

Cahil bir köylü veya bir esnaf, proletaryanın burjuvaya karşı giriştiği savaşın nedenlerini ve bundan doğacak sonucu daha kavramadan kendisini iki ateş arasında bulacak olursa, her iki tarafa da aynı nefretle bakar. Peki bu ahlakçı demokratlar kimdir? Bunlar çöken veya çökmekten korkan orta tabakanın ideologlarıdır. Bu tür peygamberler, tarihin büyük hareketlerine duydukları tiksinti, düşüncelerinin gerici muhafazakarlığı, yetersiz kafalarından memnun olmaları ve en ilkelinden siyasi ödeklilikleriyle belli ederler kendilerini. Ahlakçılar isterler ki tarih onları tozlu kitapları, küçük dergileri, aboneleri, sağduyuları ve kurallarıyla baş başa rahat bıraksın. Ama tarih onları rahat bırakmaz. Gerek soldan gerek sağdan sıkıştırır. Böyle olunca da muhakkak ki devrim ve gericilik, Çarizm ve Bolşevizm, Stalinizm ve Troçkizm de ikiz kardeş oluverir! Anlatılanlardan kuşkusuz olan, ahlakçıların kafasındaki hem sağ hem sol darbelerin şişliğini yoklamak isteyiversin...

Marksist Ahlakdışıcılık ve Ebedi Hakikatler

Bolşevik "ahlakdışıcılık"a yöneltilen en alışlageldik ve hatırı sayılır suçlama, gücünü Bolşevizmin sözümlerine ona Cizvitçe kuralından alıyor: *Amaç aracı haklı kılar*. Buradan da şu sonuca kolayca varılıyor: Troçkiciler, bütün Bolşevikler (veya Marksistler) gibi ahlak ilkelerini kabul etmediklerinden dolayı Stalinistlerle aralarında temelde bir fark yoktur. Kanıtlanması gereken şey de buydu.

Oldukça bayağı ve küstah bir Amerikan haftalık yayın organı Bolşevik ahlakı konusunda, hem ahlaka hem de adet olduğu üzere kendi reklamına yarayacak küçük bir anket başlattı. Homeros'a yaraşır kendini beğenmişliği o acınası düş gücünü fersah fersah aşan Herbert Wells Common Sense'in* gerici züppeleriyle dayanışmada elini çabuk tuttu. Bu çok doğal. Ama ankete Bolşevizmi savunur durumda cevap verenler bunu ihtiyat kaydı koyup yaptılar. *Marksist ilkeler elbette kötü, ama Bolşevikler içinde yine de eşsiz insanlar bulunabiliyor*.* Aslında, bazı "dost"lar düşmanlardan daha tehlikelidir.

Baylar, bizi suçlayanları ciddiye almak istiyorsak, her şeyden önce kendi ahlak ilkelerinin ne olduğunu sormak durumundayız. Kuşkusuz soru cevapsız kalacaktır... Ne kişisel ne de toplumsal amacın aracı doğrulamadığını diyelim ki kabul ettik. O halde tarihsel toplumun ve onun gelişiminden doğan amaçlar dışında başka ölçütler aramamız gerekir. Nerede? Yeryüzünü bir kenara bıraktıysak, gökyüzünde... Rahipler, ahlakın kesin kurallarını ilahi vahiylerle keşfedeli epey oluyor. Küçük laik rahiplerse ahlakın ebedi hakikatlerini ilk başvuru kaynaklarını belirtmeden tartışıyorlar. Böyle olunca şu sonuca varmakta haklıyız: Eğer bu hakikatler ebedi iseler Pithecanthropus insanı yeryüzünde görülmezden önce ve hatta güneş sisteminin oluşmasından önce de vardılar. Öyleyse nereden geliyor bunlar? Ebedi ahlak kuramı elbette Tanrı'sız yapamıyor.

Anglosakson örneği ahlakçılar akılcı bir yararcılıkla (utilitarisme rationaliste) –tacir burjuvanın etiği– yetinmedikleri ölçüde, XVIII. yy'ın başında ahlaki yargıların özel bir duyudan, ihşanda doğuştan gelen özel bir "ahlak duygusu"ndan kaynaklandığı sonucuna varan Shaftesburg Vikontu'nun bilinçli ya da bilinçsiz tilmizleriymiş gibi görünüyorlar. Sınıfların üstünde yer alan

* (Sağduyu), Thomas Paire'in 1776 Ocağı'nda Philadelphia'da yayımlanan dergisi. (Ç.N.)

ahlak sonunda kaçınılmaz olarak tikel bir tözün –Tanrı'nın felsefedeki ürkek takma adı budur– kabulüne çıkıyor. "Amaçlar"ın, yani toplumun amaçlarının –ebedi hakikatlerden veya "insan doğasından" türetilen bağımsız ahlakının, sonuçta bir "doğa teolojisi" görünümünde olduğu bellidir. Diyalektik materyalizmle çarpışabilecekleri tahkim edilmiş tek siper olarak geriye sadece gökyüzü kalıyor.

Bütün bir "Marksist" okul XIX. yy'ın başında Rusya'da oluştu. Marx'ın öğretisini, yine Marx'a özel ve sınıflar üstü bir ahlak ilkesi katarak tamamlamayı istiyorlardı (Strouve, Berdiayev, Bulgakov ve diğerleri) ve doğaldır ki işe Kant'tan ve onun koşulsuz buyruğundan (kategorik emperatif) başladılar. Ya nasıl bitirdiler? Strouve bugün Wrangel baronunun eski bir bakanı ve Kilisenin iyi bir oğlu! Bulgakov bir Ortodoks papazı; Berdiagev Apokalypsis'in türlü dillerde tefsirini yaptı. İlk bakışta bir o kadar beklenmedik gelen bu başkalaşımın "Slav ruhu"yla değil de – Struve'nin ruhu zaten Alman-Rusya'daki toplumsal mücadelenin boyutuyla açıklanabilir. Bu başkalaşım aslında uluslararası bir yön izliyor.

Klasik idealizm felsefede, ahlakı dinden kurtarmaya, yani dini yaptırımdan bağımsızlaştırmaya çalıştığı ölçüde müthiş bir atılım yaptı (Hegel). Ama göklerden kopan ahlakın yeryüzünde köklere ihtiyacı vardı. Bu kökleri ortaya koymak materyalizmin görevi oldu. Shaftesbury'den sonra Darwin, Hegel'den sonra da Marx geldi. Ahlakın "ebedi hakikatler"ine günümüzde başvurmak, düşünceyi geriletmeye çalışmaktır. Felsefi idealizm sadece bir aşamaydı; dinden materyalizme, ya da tam tersine materyalizmden dine.

Amaç Aracı Haklı Kılar

XVI. yy'ın ilk yarısında Protestanlıkla savaşmak için kurulmuş olan Cizvit tarikatı hiçbir zaman, her aracın, Katolik ahlakına göre kıyıcı da olsa yeter ki sonuca ulaşılsın diye, yani Katolikliğin zaferi için kabul edilebilir olduğunu öğütledi. Psikolojik açıdan da akıl alır gibi olmayan bu çelişkili öğretiyi, Cizvitlere, Protestan ve bazen de Katolik hasımları tarafından kötü niyetle yakıştırdı. Kaldı ki bu aynı hasımlar da *amaçlarına* erişmek için seçecekleri aracı kendilerine dert edinmiyorlardı. Cizvit teologlar diğer okullardakiler gibi cüzi irade sorunuyla uğraşırken aslında şunu gösterdiler: Araç kendi başına değer taşıyor olabilir, ama belirli bir aracın doğrulanmasına veya mahkum edilmesine amaç karar verir. Bir çocuğu ısırarak isteyen kuduz bir köpeğe ateş etmek iyi bir harekettir; öldürmek veya zor kullanmak için ateş etmek suçtur. Bu teologların söylemek istedikleri, bu bildik sözlerden daha fazlası değildi. Uygulamadaki ahlaklarına gelince, Cizvitler diğer tarikatların papaz ve keşişlerinden daha kötü değildiler aksine onlardan üstündüler. Her ne olursa olsun daha sebatkâr, daha yürekli ve çok daha kafalıydılar. Cizvitler, militan, kapalı, kesinkes merkezîyetçi, saldırgan, düşmanları için olduğu kadar müttefikleri için de tehlikeli bir örgüttü. "Kahramanlık" çağının Cizvitleri, Kilise'nin dükkancısı olan diğer sıradan Katolik papazlardan ayrılıyorlardı. Birini veya diğerini yüceltmek için bir nedenimiz yok, ama bağınaz savaşıyı dükkancının aptal ve tembel gözleriyle incelemek de yakışık almazdı.

Salt yapısal veya psikolojik karşılaştırmalar alanında durarak diyebiliriz ki, Cizvitler miskin Kilise hiyerarşisine ne kadar aitlerse Bolşevikler de o farkla demokrat ve sosyal demokratlardır. Devrimci Marksistlerin yanında sosyal demokratlar ve merkezîyetçi sosyalistler zeka özürlü kalıyorlar ya da diyelim ki doktorun yanında kırık-çıkıkçı gibiler. Bir sorunu derinlemesine inceledikleri yok; cin kovmalara, şeytan kovmalara inanıyorlar, zorlukları mucize bekleyerek korka korka atlıyorlar. Oportünistler sosyalist düşüncenin miskin dükkancılarıyken, Bolşevikler bu düşüncenin yine bu düşünceye kesin kanaat getirmiş militanlarıdır. Onlara karşı duyulan düşmanlığın nedeni budur işte, onların niteliklerinden birine bile sahip olmayıp, tarihin şartladığı aynı zaafı çokça taşıyan insanlar tarafından iftiralara boğulmalarının nedeni de budur.

Bununla birlikte Cizvitlerle Bolşevikleri karşılaştırmak gayet tek yanlı ve yüzeyseldir. Böyle bir karşılaştırma tarihe ait olmaktan ziyade edebiyata ait bir karşılaştırmadır. Kendilerini destekleyen sınıfların çıkarlarına ve niteliklerine bakılacak olursa Cizvitler gericiliği, Protestanlar ilerlemeyi temsil ediyor. Bu ilerlemenin sınırları, bizzat Protestanların sözlerinde doğrudan bir bir

dile getiriliyordu. İsa'nın onlar tarafından artık "özüne" kavuşturulmuş olan öğretisi, burjuva Luther'i, ayaklanmış köylülerin, yani bu "kudurmuş köpeklerin" katledilmesini teşvik etmekten hiç de alıkoymadı. Görülen o ki teoloji doktoru Luther "amaç aracı haklı kılar" kuralını, bu kural Cizvitlere yakıştırılmadan önce de açıkça düşünüyordu. Cizvitlere gelince, onlar Protestanlarla rekabet ederlerken burjuva toplumun ruhuna giderek daha da uyum sağladılar ve yoksulluk-dürüstlük-itaat andından geriye sadece itaat olanı kaldı, ki bu andın kuralları da çoktandır oldukça yumuşamıştı. Hıristiyan ülküsü bakımından Cizvitlerin ahlakı artık Cizvit sayılamayacak kadar bozuldu. Kilisenin askerleri, Kilise bürokratları oluverdiler, ve elbette bütün bürokratlar gibi de bir numaralı alçak ve dolandırıcılar haline geldiler.

Cizvitçilik ve Yararcılık

Her "araç"ın tıpkı fiyat etiketi gibi bir ahlak etiketi olduğu sözde daha yüksek bir ahlak ilham eden bir ilkenin bizim şu Cizvitçi "amaç aracı haklı kılar" ilkemizin tam zıttıymış gibi göstermesini ciddiye almanın nasıl bir cahillik ve ahmaklık gerektirdiğini ortaya koymaya zannediyoruz ki bu kısa açıklamalar yetmiştir. Anglosakson taş kafaların sağduyusunun tamamen, adanın* felsefesinin temel özelliği olan yararcılıktan etkilenererek "Cizvitçi" ilkeden tiksinimeyi başarması çok çarpıcı. Oysa ki Bentham ve John Mill'in "en çok sayıda kişiye en yüksek düzeyde mutluluk ("like greatest possible happiness of the greatest possible number") ölçütü şu anlama geliyor; ulaşılabilecek yüksek bir gaye olarak çoğunluğun yararına hizmet eden "araçlar" ahlakidir. Anglosakson yararcılığın böyle bir felsefi kalıp cümlesi "Cizvitçi" ilkemizle bütünüyle çakışıyor: "Amaç aracı haklı kılar". Görüyoruz ki, şu görgücülük (empirisme) denen şey, şu ölümlü dünyada insanlar bir akıl yürütmenin iki yakasını bir araya getirme zorunluluğundan kurtulsun diye var. Çiçeğe karşı aşı yaptırır gibi Darwin'in evrimci aşısından faydalanan Herbert Spencer'in görgücülüğü, ahlakın evriminin "duyum"dan başladığını ve "düşünce"ye vardığını anlatıyor.

Duyumlar, daha kalıcı ve daha yüksek ileriki bir doyumun ölçütünü dayatıyor. Ahlak ölçütü burada hâlâ "zevkin" veya "mutluluğun" ölçütü ama içeriği, evrimin derecesiyle birlikte genişlemiş ve derinleşmiş oldu. Herbert Spencer bu şekilde, "evrimci" yararcılığıyla zaten gösteriyor ki "amaç aracı haklı kılar"da ahlaki olmayan hiçbir şey yok.

Bu tür bir soyut ilkeden somuta dönük şu soruyu beklemek saflık olur: Neyi yapabilmeli ve neyi yapamamalı? Araçları haklı kılan amaç üstelik şu soruyu getiriyor: Amacı ne haklı kılar? Pratik yaşamda, tarihin ilerlemesinde olduğu gibi amaç ve yöntemler durmadan birbirlerinin yerini alırlar. Yapım aşamasındaki makine, üretim için "amaç"tır, ki daha sonra fabrikaya yerleştirilince üretim "aracı" olur. Demokrasi, bazı dönemlerde sınıflar mücadelesinde ardında koşulan "amaç"tır, ardından bir "araç" olur. Cizvitlere atfedilen bu ilke hiçbir ahlak dışılık bulundurmadan ahlak sorununu çözemez.

Spencer'in "evrimci" yararcılığı bizi yarı yolda cevapsız bırakıyor, zira Darwin'in ardından, somut ve tarihsel olan ahlakı biyolojik ihtiyaçlar veya sürü halinde yaşayan hayvanlara özgü "sosyal içgüdülerin içinde eritmeye çalışıyor, üstelik aynı ahlak kavramı toplumsal karşıtlıklara bölünmüş bir ortamda, yani sınıflara bölünmüş toplumda ortaya çıktığı halde.

Burjuva evrimciliği, toplumsal yapıların evriminin esas mekanizmasının sınıflar mücadelesi olduğunu kabul etmek istemediğinden tarihsel toplumun eşğine kadar geliyor ama gücü yetmeyerek duruyor. Ahlak, bu mücadelenin ideolojik işlevlerinden biridir sadece. Egemen sınıf, kendi amaçlarını topluma dayatır ve toplumu bu amaçlara ters düşen araçları ahlaksızca olarak görmeye alıştıtır. Resmi ahlakın asıl görevi budur işte. "En yüksek düzeyde mutluluk" peşinde koşar, ama bu, en çok sayıdaki insanın mutluluğu değil, giderek küçülen bir azınlığın mutluluğudur. Sadece baskı üzerine temellenen benzer bir rejimin ömrü bir hafta bile sürmez. Ahlakın burada çimento işlevi görmesi şarttır. Bunu sağlamak da küçük burjuva kuramcılara ve ahlakçılara düşüyor. Gökkuşağı renklerine büründüklerine bakmayın, aslında onlar, köleliğin ve itaatin havarileri olarak kalırlar. Sınıflar mücadelesinin doruk noktası olan iç savaş düşman sınıflar arasındaki bütün ahlaki bağları sertçe koparır.

* Eastman'ın bir sözü. (Ç.N.)

Ahlakın "Zorunlu Kuralları"

Yüzünü ne İsa'ya, Musa'ya veya Muhammet'e dönmek, ne de eklektik bir soytarıyla yetinmek istemeyen kişi, ahlakın toplumsal gelişmenin ürünü olduğunu, değişmez olmadığını, toplum bünyesindeki çıkarlara hizmet ettiğini ve bu çıkarların çeliştiğini ve yine ahlakın ideolojik bir biçimden ziyade sınıfsal bir özelliği olduğunu kabul etmelidir.

Yine de, bütün bir insanlık gelişiminin oluşturduğu sağlam ve toplumsal yaşam için gerekli temel ahlak ilkeleri yok mu? Mutlaka var, ama etkinliği çok oynak ve sınırlı.

"Normal" koşullardaki "normal" insan emre uyuyor: "Öldürmeyeceksin!". Ama eğer meşru müdafanın olağan dışı koşulları içindeyken öldürürse jürice temize çıkar. Eğer bunun tam tersine bir saldırıya kurban gitmişse, bu sefer saldırgan jüri kararıyla ölüme gider. Çıkarların karşıtlığı adaleti ve meşru müdafayı zorunlu kılar. Devlete gelince, devlet barış zamanı bireylerin öldürülmesine karşı çıkar, ama "Öldürmeyeceksin", savaş zamanı "Öldüreceksin"le yer değiştirir. Barış zamanı savaştan "nefret" eden en insancıl yönetimler, savaş zamanı mümkün olduğunca insan öldürmeyi ordularına görev edindirirler.

Ahlakın "genel kabul görmüş" kuralları cebir özelliği barındırır, yani değişken ve kendilerine özgüdürler. Bu kurallar, topluma ait olan insanın bireysel davranışta genel normlara bağlı olduğu olgusunu ifade eder sadece. Kant'taki "koşulsuz buyruk" bu normların en yüksek genellemesidir. Ancak felsefenin Olympos'undaki bu seçkin yerine rağmen bu buyrukta, ne koşulsuz ne de somut bir şey var. İçeriksiz bir biçim bu.

Herkes için zorunlu olan biçimlerin içlerinin boş olmasının nedeni, bütün önemli durumlarda insanın sınıfsal aidiyet duygusunun topluma ait olduğu duygusundan daha dolaysız ve daha derin olmasıdır. "Herkes için zorunlu" ahlak normları aslında sınıfsal, diğer bir deyişle karşıtlık (antagonizm) barındıran bir içerik, bir sınıf içeriği kazanır. Ahlak normu ne kadar az "herkes için zorunlu" olursa o derece çok koşulsuz olur. Özellikle grevlerde veya barikatlardaki işçi dayanışması genel olarak insanların dayanışmasından daha koşulsuzdur.

Tamlığı ve uzlaşmacılığıyla proletaryanınkinden daha üstün bir sınıf bilinci olan burjuvazinin, sömürülen sınıflara kendi ahlakını dayatmada hayati çıkarı vardır. Burjuvazi kitabının somut normları dinin, felsefenin veya şu "sağduyu" denen melez şeyin koruyucu şemsiyesinin altına bizzat giren ahlaki soyutlamalar sayesinde maskelenir. Soyut normlara başvurmak ilgisiz bir felsefi hata değildir ve sınıfların mücadele mekanizması için gerekli bir öğedir. Geleneği binlerce yıl geriye uzanan bu aldatmacayı ortaya koymak, proleter devrimcinin birinci görevidir.

Demokratik Ahlakın Bunalımı

Büyük sorunlar karşısında çıkarlarını korumayı güvence altına almak isteyen baskın sınıflar, bu sırada ikincil sorunlarda bazı ödünler verirler; yeter ki bu ödünler elverişli kalsın. Kapitalizmin yükseldiği dönemde, özellikle de savaş öncesinin son on yıllarında, en azından proletaryanın üst katmanlarına karşı bu ödünler tümüyle gerçek oldu. Sanayi tam anlamıyla geliyordu. Uygar ulusların ve özellikle de bu ulusların işçi yığınlarının refahı artıyordu. Demokrasi sarsılmaz görünüyordu. İşçi örgütleri büyüyor, reformcu eğilimler de ağırlık kazanıyordu. Sınıflar arası ilişkiler sonuç olarak görünürde yumuşuyordu. Böylelikle, toplumsal ilişkilerde demokrasinin normlarının ve toplumsal barışın geleneklerinin yan ısıra, ahlakın temel kuralları da yerleşiyordu. Gitgide daha özgür, doğru ve insancıl olma yolundaki bir toplumda yaşandığı izlenimi vardı. "Sağduyu"ya göre ilerlemenin eğrisi hep yükselecekti.

Ama öyle olmadı, kargaşaların, bunalımların, felaketlerin, salgınların, barbarlığa dönüşün ardından savaş geldi. İnsanlığın iktisadi hayatı kendisini bir çıkmazda buldu. Sınıf uyumsuzlukları ağırlaştı ve gerçek yüzünü gösterdi. Demokrasinin emniyet sübapları birbiri ardınca havaya uçtu. Ahlakın temel kurallarının demokratik kurumlardan ve reformizmin yanılısamlarından daha dayanıksız olduğu ortaya çıktı. Yalan, iftira, kokuşmuşluk, şiddet, cinayet görülmemiş boyutlara

ulaştı. Kafası karışmış alıklar, bunları savaşın geçici sonuçları sandı. Bu sıkıntılar gerçekte emperyalizmin çöküş belirtileriydi ve öylece de duruyorlar.

Kapitalizmin kangreni modern toplumun da hukuki ve ahlaki kangrenini hazırlar.

Emperyalizmin buyurduğu görevler karşısında demokrasinin çark etmesinden doğmuş olan faşizm bu çağın en kötü hastalıklarının bir "bireşim"idir. Demokrasinin kalıntıları sadece en zengin kapitalist aristokrasilerde ayakta kalır: Her İngiliz, Fransız, Hollandalı, Belçikalı "demokrat" için sömürgelerden belli sayıda köle çalışıyor; ABD demokrasisini "altmış aile" yönetiyor. Üstelik faşizmin unsurları bütün demokrasilerde hızla geliyor. Stalinizm de kendi devri itibarıyla emperyalizmin, geri kalmış ve çevresinden yalıtılmış bir işçi devleti üzerindeki baskının ürünüdür. Dolayısıyla, kendi türünde faşizmi tamamlar.

İdealist kaz kafalar –doğal olarak da ilk sırada anarşistler– bıkıp usanmadan Marksist "ahlakdışıçılığı" gözler önüne sererken, John Lewis'e göre, Amerikan tröstleri, devrimci "ahlaksızlıkla" savaşmak için, yani bir ton casusluk, rüşvet, düzmece dava ve cinayet için yılda 80 milyon dolar harcıyor. Koşulsuz buyruk, zafere ulaşmak için dolambaçlı yollar izliyor bazen.

Haklarını yemeyelim, küçük burjuva ahlakçıların en içten ve tabii en sığ olanları, dünün ülküsel anısıyla ve o düne geri dönme umuduyla yaşıyor bugün. Bunlar ahlakın sınıflar mücadelesinin bir sonucu olduğunu, demokrasi ahlakının liberal ve ilerlemeci kapitalizmin ihtiyaçlarına cevap verdiğini, sınıfların yeni çağa hükmeden zorlu mücadelesinin bu ahlakı kesinkes çürüttüğünü, ve birbiriyle zıt yönde duran iki ahlakın, faşizmin ahlakının ve proleter devrimin ahlakının bu ahlakın yerini aldığını anlamıyorlar.

"Sağduyu"

Emperyalizmin kurbanları sadece demokrasi ve "genel kabul görmüş" ahlak değildir. Bütün insanlardaki "doğuştan" gelen sağduyu da üçüncü kurbandır. Anlığın (intellecte) bu ast biçimi her durumda ne kadar gerekliyse de ancak bazı durumlarda yeterli oluyor. Sağduyuda işin özünü insanlığın deneyimlerinden elde edilmiş temel sonuçlar oluşturur: Ateşe elinizi yaklaştırmayınız, tercihen sağdan gidiniz, huysuz köpeklerle şaka yapmayınız, vs. vs... İstikrarlı bir toplumsal ortamda sağduyu, ticaret için, hastaları iyileştirmek, makaleler yazmak, bir sendikayı yönetmek, oy atmak, aile kurmak, gelişmek ve üremek için yeterli görünüyor. Ama daha karmaşık genellemelerin sahasında işe karışmak için doğal sınırlarını zorlamaya kalkar kalkmaz belli bir çağdaki belli bir sınıfın önyargı yığını olup çıkıyor. Kapitalizmin en basitinden bir buhranı, sağduyuyu afallatıyor, kaldı ki devrim, karşıdevrim ve savaş gibi yıkımlar karşısında iyice ahmaklaşıyor. Anlığa ait daha yüksek nitelikte şeylerin "normal" seyrinin "felaket" denebilecek bunalımlarını tanımanın gerekli felsefi açıklaması buraya kadar diyalektik materyalizmle verildi.

"Sağduyu"ya en baştan çıkarıcı edebi görünümünü vermeye başarıyla çabalayan Max Eastman materyalist diyalektiğe karşı savaşmayı kendisine meslek edindi. Eastman'ın iyi üslubu sağduyu üzerine bildik muhafazakar sözlerle birleşince "Devrim bilimi"* ortaya çıkarıyor. Common Sense'in** gerici züppelerin yardımına koşan Max Eastman inanılması güç bir kendine güvenle, "Troçki Marksist ideolojiden esinlenmek yerine eğer sağduyudan esinlenseydi iktidar kaybetmemiş olurdu" diye öğüt veriyor. Buraya kadar bütün devrimlerin art arda gelen evrelerindeki o iç diyalektik, Eastman için yok. Devrimi gericiliğin izlediğini, çünkü sağduyuya yeterince sadık kalınmadığını sanıyor. Kendi yerleştirdiği iktidarın Bolşevizme düşman amaçlara yaradığından dolayı Stalin'in, kendisini tarihte sağduyunun, yani sağduyunun yetersizliğinin kurbanı olarak buluverdiğini Eastman anlamıyor. Oysa Marksist öğretisi, tam tersine, Thermidor bürokrasisiyle bağlan koparmamıza ve uluslararası sosyalizme hizmet etmemizi sağladı.

Bütün bilimler deneysel doğrulamaya tabidir; "Devrim Bilimi" için de bu geçerli. Karşıdevrim tarafından dünya genelinde yenildiğinde devrimci gücün nasıl muhafaza edildiğini pek iyi bilen Eastman, iktidarın onlardan nasıl ele geçirildiğini de iyi bilmek zorunda. Sırlarını açıklamaya razı olmasını umuyoruz. Yapacağı en iyi şey, bize şu başlık altında bir devrimci parti

* Max Eastman'ın aynı adlı bir eseri vardır. (Fransızca'sındaki Ç.N.)

** Sağduyu

programı vermek olur: İktidarı Nasıl Ele Geçirmeli, Nasıl Korunmalı? Ama açıkçası korkarız ki yine sağduyu Eastman'ı bu derece riskli bir girişimde bulunmaktan alıkoymaz. Eh! Bu sefer sağduyu haklı işte!

Eastman'ın ne yazık ki anlamadığı Marksist öğretisi, bizim, belirli tarihsel koşullardaki kaçınılmaz Sovyet Thermidor'unu ve hemen arkasındaki cinayetlerini önceden görmemizi sağladı. Burjuva demokrasinin ve ahlakının önlenemez çöküşünü Marksizm çok önceden gösterdi. Oysa "sağduyu" körleri faşizm ve Stalinizmle afallayıverdiler, bu onlara sürpriz oldu. Değişimden başka hiçbir şeyin değişmediği bir dünyada sağduyu değişmez büyüklüklere göre davranıyor. Diyalektik ise tam tersine, olguları ve kurumları, bunların normları, oluşumları, gelişimleri ve çöküşleri içinde değerlendirir. Ahlak karşısındaki diyalektik tutum, sınıflar mücadelesinin işlevsel ve geçici bir ürünüdür. Bu da sağduyunun gözlerine "ahlakdışıçılık" gibi görünür. Oysa sağduyu ahlakından daha sert, daha sınırlı, daha kibirli ve daha hayasız hiçbir şey yoktur!

Ahlakçılar ve GPU

Bolşevik "ahlakdışıçılığa" karşı Haçlı Seferi'nin bahanesi Moskova duruşmalarından çıktı. Ama yine de sefer derhal başlamadı çünkü ahlakçılar çoğunlukla Kremlin'in dostlarıydı. Bu sıfatla da uzunca bir süre aptallıklarını saklamaya ve hatta hiçbir şey olmamış gibi davranmaya çalıştılar.

Bununla birlikte, Moskova duruşmaları bir rastlantı değildir. Haysiyetsizlik, ikiyüzlülük, yalanın resmiyeti, vicdanların satın alınması ve çürümenin bütün diğer biçimleri Moskova'da 1924-1925'ten beri adam akıllıca geliyordu. Sonraki adli düzenbazlıklar herkesin gözü önünde hazırlandı. Uyarılar eksik olmadı. "Dostlar" hiçbir şeyi dikkate almak istemiyorlardı. Bu pek şaşırtıcı değil; bu beylerin çoğu Ekim Devrimi'ne sapına kadar düşman olmuştu ve Sovyetler Birliği'ne, yine Sovyetler Birliği'nin Thermidorcu yozlaşması ölçüsünde yakınlaşıyorlardı. Batı'nın küçük burjuvası, Doğu'nun küçük burjuvasında tam da bu sırada kardeş bir ruh buluverdi.

Bu adamlar Moskova'nın suçlamalarına cidden inandılar mı? Sadece en aptalları. Diğerleri iddiaların kanıtlanması zahmetine girmek istemediler. Sovyet elçilikleriyle sürdürdükleri hoş, rahat ve çoğunlukla kazançlı dostluğu bozmanın ne gereği vardı? Üstelik, gerçek konusundaki tedbirsizlik S.S.C.B.'nin saygınlığına zarar verebilirdi. İşte bunu hiç unutmazlar! Bu adamlar yararlı sebeplerden dolayı suçu örtbas ettiler, besbelli "amaç aracı haklı kılar" kuralını uyguladılar.

İngiliz kraliyet müşaviri Pritt, Moskova'da Stalinist Themis'in [Yunan mitolojisinde hukuk ve adalet tanrıçası -çev.] etekliğinin altına bir göz atma fırsatı bulmuştu, ama orada her şeyi yolunda gördü, hayasızlığı ele aldı. Sovyet Yayınevi'nin sorumlularının ahlaki otoritesini takdir ettikleri Romain Rolland da melankolik lirizmin bunak bir kinizme karıştığı o manifestolarından birini yayınlamak için acele ettiği Fransa'yla askeri bağlan kopardığımızda, 1917'de Lenin ve Troçki'nin "ahlakdışıçılığı" nı mahkum eden Fransız İnsan Hakları Derneği 1936'da Fransız-Sovyet antlaşmasının lehinde olarak Stalin'in suçlarını örtbas etmek için elini çabuk tuttu. Görülüyor ki, devletin amaçları bütün araçları doğruluyor. SSCB'yle "dostluk" ABD'de siyasi otoritenin güvencesi haline gelmiş olmasından itibaren The Nation ve The New Republic, Yagoda'nın marifetlerine göz yumdu. Daha bir yıl önce bu baylar Stalinistliğin ve Troçkizmin özdeş olduğunu henüz söyleyemiyorlardı. Açık açık Stalin'le, onun gerçekçi kafası, adaleti ve Yagoda'sı * için birlikteydiler. Yapabildikleri kadar uzun zaman sürdürdüler bu tutumu.

Tukaçevski, Yakir ve diğer kızıl generallerin idamına kadar, demokratik ülkelerin büyük burjuvazisi SSCB'de devrimcilerin idamını, bundan memnuniyetsizlik duymamasına karşın tiksiniyormuş gibi yaparak seyretti. İşte bu bakımdan The Nation ve The New Republic, –Duranty, Louis Fisher ve diğer orospu kalemleri tek tek saymıyorum– "demokratik" emperyalizmin çıkarlarının bayraktarlığını yaptı. Generallerin idamı burjuvaziye şaşkına çevirirken aynı zamanda da kafasına, Stalin rejiminin ilerlemiş çürümesinin Hitler'in, Mussolini'nin ve Mikado'nun işini kolaylaştırabileceğini soktu. New York Times Duranty'e ihtiyatlı ama ısrarlı biçimde ağız değiştirtti. Le Temps, sütunlarında SSCB'nin gerçek durumu üzerine pek az şeyin geçmesine izin verdi. Küçük burjuva ahlakçılara ve muhbirlere gelince, onlar kapitalist sınıfların yardımcısı oldular sadece.

* Genrich G. Yagoda (1891-1938) 1936'ya kadar GPU'yu yöneticisi.

Sonuç olarak, John Dewey komisyonu* kararını dile getirdiğinde, azıcık düşünen herkesin gözünde açıklık kazandığı gibi, GPU'yu hâlâ açıktan açığa savunmak siyasi ve ahlaki bir ölümle yüz yüze kalmaktı. O günden beri de "arkadaşlar", ahlakın edebi hakikatlerine başvurmakta azimliler, kısacası savunma hattının siperlerine geri çekiliyorlar.

Ürkmüş Stalinist ve yarı Stalinistler ahlakçılar arasında son sırada değiller. E. Lyons uzun yıllar boyunca Moskova'nın Thermidorcu çetesiyle iyi geçindi ve kendisini handiyse Bolşevik saydı. Kremlin'le bozuşunca da –bunun nedenini bilmek bizi pek ilgilendirmiyor– gözlerini o saniyede yeniden idealizmin bulutlarında açiverdi. Yine daha geçenlerde Liston Oak, Cumhuriyetçi İspanya'nın İngilizce propagandasıyla görevlendirildiği Komintern'in nazarındaki itibarından zevk alıyordu. Bu, istifa ettiğinde Marksizmin ana ilkelerinden de çark etmesini engellemedi. SSCB'ye dönmekten vazgeçen ve GPU'yla bozuşan Walter Krivitsky de hemen burjuva demokrasisine geçiverdi. Yetmişlik Charles Rappoport'un geçirdiği değişme de böyle bir şey. Stalinistliği kapı dışarı eden bu tür kişiler –ki bunların sayısı epey fazla– soyut ahlakın akıl yürütmelerinde ideolojik düş kırıklıklarını veya alçalmalarını ödünleyecek bir şeyler aramaktan geri durmayabiliyorlar. Onlara bir sorun bakalım Komintern ve GPU saflarından burjuva saflara neden geçmişler? Cevapları hemen hazır: "Troçkizm Stalinizmden daha iyi değil".

Siyasi Satranç Taşlarının Konumu

"Troçkizm devrimci romantizm, Stalinizm gerçekçi siyasettir". Dar kafalı adamın daha düne kadar devrime karşı Thermidor'la yaklaşmasını kendisine doğrulatan bu düz çatışkından eser kalmadı. Troçkizm ve Stalinizm artık karşıt gibi gösterilmiyor, özdeşleştiriliyor. "Koşulsuz buyruk" [Kategorik zorunluluk] çizgisine doğru dövüşerek geri çekilen demokratlar aslında GPU'yu savunmaya devam ediyorlar, ama daha gizliden gizliye, daha sinsice. Kurbanı iftira eden cellatla işbirliği yapar. Bu durumda da diğer durumlarda olduğu gibi, ahlak siyasete hizmet ediyor.

Odun kafalı demokratla, Stalinist bürokrat ikiz olmasalar da en azından manevi kardeşler. Siyasette, her ne olursa olsun aynı kanattandırlar. Bugün Fransa'nın hükümet sistemi Stalinistlerin, sosyalistlerin ve liberallerin ortaklaşmasının üstüne kuruludur; İspanya'da da durum aynı, buna fazladan bir de anarşistler ekleniyor. Eğer İngiliz Bağımsız İşçi Partisi zayıf görünüyorsa, bunun nedeni yıllar boyunca Komintern'le kucaklaşmanın dışına çıkmamış olmasıdır. Fransız Sosyalist Partisi, kendisini Stalinistlerle organik bir birliğe hazırladığı anda Troçkistleri kapı dışarı etti. Ve bu birleşme eğer gerçekleşmediyse bu ilke ayrılıklarından dolayı değil de –kaldı mı ki öyle şeyler?– ikbal avcısı sosyalistler kendileri için korkuya kapıldıklarından dolayı oldu. İspanya'ya geri döndükten sonra Norman Thomas, orada Troçkistleri n "nesnel açıdan" Franco'ya yardım ettiklerini söyledi; ve bu öznel saçmalıklarla Thomas'ın bizzat kendisi GPU'nun cellatlarına nesnel bir destek vermiş oldu. GPU, SSCB ve İspanya'da Troçkici yoldaşları kurşunladıkları sıralarda bizim bu doğrucu adamımız da partisinden Troçkistleri ihraç ediyordu. Pek çok demokratik ülkede Stalinistler, "ahlakdışıçılık"larına rağmen devlet kademelerine girmeyi başarıyorlar. Sendikalarda her renkten bürokratlarla olağanüstü iyi geçiniyorlar. Evet doğru, Stalinistler ceza yasası konusunda biraz ciddiyetsizler, gürültüsüz patırtısız zamanlarda bu biraz endişelendiriyor "demokrat" dostlarını; oysa istisnai durumlarda Stalinistler mutlaka ve mutlaka, proletaryaya karşı savaşta küçük burjuvazinin önderleri oluyorlar: İspanya örneğinde gördük bunu.

İkinci Enternasyonal ve Amsterdam Enternasyonalı doğaldır ki yanlışların sorumluluğunu üstlerine almayıp, bunu Komintern'e bıraktılar. Özel görüşmelerde o şahsiyetler ahlaki olarak Stalin'i mahkum ettiklerini açıklasalar da siyasi olarak onaylıyorlardı. Fransız Halk Cephesi onanlamayacak biçimde çatırdayıp ve Fransız sosyalistleri de yarını düşünmek zorunda kaldıklarında, Leon Blum mürekkep hokkasının dibinden bu ahlaki öfkenin deyişlerini ancak o zaman bulup çıkardı.

Otto Bauer, Vişinski'nin adaletini ılımlı olarak kınıyorsa bu sadece Stalin'in siyasetini daha

* ABD'nin aydın kesiminin parlak isimlerinden oluşturulan bu komisyon, Moskova duruşmalarının oturumlarını uzun uzun inceledi. Troçki'yi dinledi, arşivlerini araştırdı, başlıca iki sanığın, Troçki ve oğlu Lev Sedov'un açıkça suçsuz olduklarına karar verdi. (Fransızca'sındaki Ç.N.)

"tarafsız" desteklemek içindir. Bauer'ın daha yeni bir bildirgesine göre sosyalizmin kaderi SSCB'ninkine bağlıdır. "SSCB'nin içindeki gelişimi Stalinist evreyi aşmadığı müddetçe SSCB'nin kaderi Stalinistliğin de kaderidir". Bütün bir Bauer, bütün bir Avusturya Marksizmi, bütün bir yalan, bütün bir kokuşmuş sosyal demokrasi, işte bunların hepsi bu olağanüstü evrede bulunuyor! Stalinist bürokrasi SSCB'nin "içteki gelişiminin" ilerici temsilcilerin kökünü kazımak için yeterince güçlü olduğu "müddetçe" Bauer, Stalin'in yanında kalır. Devrimci güçler Bauer'e rağmen Stalin'i devirdiklerinde Bauer bu "iç gelişmeyi" en fazla bir on yıl gecikmeyle de olsa kabul edecektir.

Merkeziyetçi sosyalistlerin Londra Bürosu, bir çocuk bahçesinin, geri zekalı yetişkinler için bir okulun ve bir düşkünler yurdunun görüntüsünü kendinde başarıyla buluşturmuş olarak yaşlı Enternasyonallerin yedeğinde ayak sürüyor. Büronun sekreteri Fenner Brokway, "Moskova duruşmaları soruşturmasının SSCB'ye zararı dokunabileceğini" bunun yerine Troçki'nin siyasi çalışmaları hakkında, iflah olmaz beş Troçki düşmanının girmiş olacağı "tarafsız" bir komisyonun oluşturularak bir soruşturma açılmasını beyan ederek işe başladı... Brandler ve Lovestone açıkça Yagoda'yla dayanışma içerisindediler, bir tek Yezov karşısında geri çekiliyorlar. Jacob Walcher, John Dewey Komisyonu'na Stalin'e hasım olabileceği bir ifade vermeyi bariz asılsız bir bahaneyle reddetti. Bu adamların çürümüş ahlakı onların çürümüş siyasetinin bir meyvesidir.

Ama kuşkusuz en acıklı rol anarşistlere dönüp geliyor. Eğer her seferinde söyledikleri gibi Stalinizm ve Troçkizm özdeşse, o zaman neden İspanyol anarşistler Stalinistlere, Troçkistleri ve bu fırsatla da, devrimci olarak kalan anarşistleri boğazlamakta yardım ediyorlar. En açık sözlü anarşist kuramcılar Sovyet silahlarının fiyatının bu olduğunu söylüyorlar. Kısacası, amaç aracı haklı kılıyor. Ama amaçları ne? Anarşi mi? Sosyalizm mi? Hayır. Faşizme yolu açan burjuva demokrasisinin esenliği. Aşağılık bir amaca kirli araçlar denk düşüyor.

Dünya satranç tahtasında taşların gerçek yeri böyle işte.

Eski Toplumun Ürünü Olarak Stalinizm

Rusya tarihin en büyük öne sıçrayışını yaptı; ülkenin en ilerici güçleri bunun çabasını gösterdiler. Gücü devrimle orantılı olan bugünkü gericilikte atalet o sıçrayıştan öç alıyor. Stalinizm bu gericiliğin kanlı canlı örneği. Rusya'nın yaşlı tarihin barbarlığı yeni toplumsal temellerde tekrar boy gösteriyor, üstelik şimdi daha da mide bulandırıcı çünkü tarihin şimdiye dek tanımadığı bir ikiyüzlülüğe başvurmak zorunda.

Ekim Devrimiyle birlikte bayatlamış düşüncelerinden kuşkuya düşen batılı liberaller ve sosyal demokratlar şimdi bunlara geri dönecek gücü buldular kendilerinde. Sovyet bürokrasisinin ahlaki kokuşmuşluğu onlar için liberalizmin onarılması demek. Görülen o ki, meydan yine şu türden cılkı çıkmış özdeyişlere kalıyor; "Her diktatörlük, kendi çöküşünün tohumlarını yine kendi içinde taşır"; "Sadece demokrasi bireyin gelişimini güven altına alır", vs. vs... Demokrasi-diktatörlük karşıtlığı şu durumda sosyalizmin burjuva rejimi adına mahkumiyetini içerirken, kuramsal açıdan düşünüldüğünde, kaynaklandığı cahillik ve kötü niyetle insanı hayrete düşürüyor. Tarihsel bir gerçeklik olan Stalinist çürüme, tarihüstü bir soyutlama olan demokrasiyle karşılaştırılıyor. Bununla birlikte demokrasinin yine de bir tarihi var ve iğrençlikleri de eksik değil. Sovyet bürokrasisini tanımlarken burjuva demokrasinden "Thermidor" ve "Bonapartçılık" terimleri ödünç alıyoruz, zira –liberalizmin geri kalmış kuramcıları burayı not alsın– demokrasi demokratik yöntemlerle yerleşmedi, bunun çok uzağındaydı. Bonapartçılık hakkında, Jakobenciğin "meşru çocuğu", demokrasiye verilen zararların tarihsel cezası, vs. gibi yorumlarla sadece sıradan kafalar yetinebilir. Feodalitenin Jakobenci yöntemlerle çökertilmesi olmaksızın burjuva demokrasisi de düşünülemezdi. "Demokrasi" soyutlamasını gerçek tarihsel dönemlere yeni, Jakobencilige, Thermidor'a, Bonapartçılığa karşıtmış gibi koymak, yani doğmuş çocuğun sakın durumunu doğum sancularına zıt görmek kadar yanlıştır.

Stalinizm bile, soyut bir "diktatörlük" değil, geri kalmış ve tecrit edilmiş bir bürokratik gericiliktir. Ekim Devrimi imtiyazları ortadan kaldırdı, toplumsal eşitsizliğe savaş açtı, bürokrasinin yerine emekçiler tarafından emekçilerin hükümetini geçirdi, gizli diplomasıyı kaldırdı, toplumsal ilişkilere tam bir şeffaflık vermeye çabaladı. Stalinizm, imtiyazın en tiksindirici biçimlerini tekrar

tesis etti, kışkırtıcı bir nitelik verdi eşitsizliğe, kitlelerin kendiliğinden olan faaliyetlerini polisiye mutlakıyetçilikle boğdu, yönetimi Kremlin'in oligarşisinin tekeli yaptı, iktidar fetişizmine mutlak monarşinin hayal etmeye dahi cesaret edemediği yeni biçimler altında hayat verdi.

Toplumsal gericilik, türü her ne olursa olsun, gerçek amaçlarını maskeleyen zorundadır. Gericilikten devrime geçiş ne derece şiddetliyse gericilik de devrimci geleneklerle o derece bağlantılıdır, diğer bir deyişle kitlelerden o derece çekinir ve devrim yandaşlarıyla mücadelede yine o derece yalana ve aldatmacaya başvurur. Stalinist aldatmacalar "Bolşevik" ahlakdışıcılığın meyvesi değil de bütün önemli tarihsel olaylar gibi somut bir toplumsal mücadelenin meyvesidir, bu da olabilecek olanın en zalim ve kalleşçesi: Yeni bir aristokrasinin kendisini iktidara taşıyan kitlelerle mücadelesidir.

Aslında Stalinistliğin gerici ve polisiye ahlakını Bolşeviklerin devrimci ahlakıyla özdeşleştirmek için zekadan ve ahlaktan bütünüyle yoksun olmalı. Lenin'in partisi uzun süredir ortada yok; içteki zorluklar ve dünyadaki emperyalizm hakkından geldi onun. Yerini de, emperyalizmin bir yayılma aygıtı olan Stalinist bürokrasi aldı. Stalinist bürokrasi dünya siyasetinde sınıflar mücadelesinin yerine sınıflar arası ortaklığı, enternasyonalizmin yerine de toplumsal yurtseverliği koydu. Stalinist bürokrasi, yönetimdeki partiyi gericiliğin ihtiyaçlarına uydurmak için devrimcileri ortadan kaldırıp yerlerine ikbal avcılarını toplayarak, personeli "yeniledi".

Her gericilik, tarihsel geçmişin devrimin vurduğu ama yok edemediği öğelerini diriltir, besler ve güçlendirir. Stalinist yöntemler, sınıflara bölünmüş her toplumda –buna demokrasiler de dahil olmak üzere– iktidar mekanizmasını oluşturan yalanın, zulmün ve alçaklığın bütün yollarını, en yüksek noktaya, hatta saçmalık derecesine vardırıır. Stalinizm, tarihsel devletin canavarlıklarının sahnesidir, bu canavarlıklarının ölümcül karikatürü, iğrenç yüzüdür de aynı zamanda. Eski toplumun temsilcileri Stalinizm kangreninin karşısına sterilize edilmiş demokratik bir soyutlamayı hikmetler yumurtlayarak koyduklarında, bizim de pekala bunların ve bütün o eski topluma, Sovyet Thermidor'unun lunapark aynasında kendi kendilerine bakıp hayran olmalarını öğütlemeye hakkımız vardır. Şurası kesin ki, suçları apaçıkça göz önünde bulunan GPU bu özelliğiyle bütün diğer rejimleri geride bırakıyor. Bunun nedeni de, Rusya'yı emperyalist çağın ahlaksızlaşması içine yuvarlayan olayların devasa büyüklükte olmasıdır.

Ahlak ve Devrim

Liberaller ve radikaller arasında olayların yorumlanmasının materyalist yöntemlerini sindirmiş olanlar ve kendisini Marksist sayanlar var; ama bu onların burjuva gazeteci, öğretim üyesi veya siyaset adamı olarak kalmasını engellemiyor. Bir Bolşeviği, materyalist yöntem olmaksızın ahlakta da başka bir şeyde de anlamak elbette ki mümkün değil. Materyalist yöntem Bolşevikliğe sadece olayları yorumlamada değil, proletaryanın devrimci partisini kurmada da yarıyor; bu görev burjuvaziye ve burjuva ahlakına karşı ancak tam bağımsızlık içindeyken yerine getirilebilecek bir görevdir. Oysa burjuva konvoyu ABD'de William Green'den, İspanya'da Garcia Olivier'den geçerek, Fransa'da Leon Blum ve Maurice Thorez'e kadar, resmi işçi hareketine bütünüyle hakim. İçinde bulunduğumuz dönemin gerici karakteri, en derinlemesine ifadesini bu gerçeklikte buluyor.

Devrimci Marksist, burjuva kamuoyu ve onun proletaryanın koinundaki casuslarıyla ahlaki bakımdan köprüleri atmadıkça tarihi görevini elinde tutamaz. Buradaki kopuş, gösterilerde "Hitler istifa! Franco istifa!" diye bağırın insanlarınkinden daha farklı çapta bir ahlaki cesaret gerektirir. Demokrasinin laf cambazlarını, salon kahinlerini, politika koridorlarının kahramanlarını ölesiye korkutan şey, küçük burjuvazinin ve dahası yüksek burjuvazinin muhafazakar ahlakından Bolşeviklerin işte tam da bu kararlı, derinine düşünülmüş, geri dönülmez kopuşudur. Bolşeviklerin "ahlakdışıcılığı"ndan yana yakıla ağlamaları bu yüzdendir.

Onların, burjuva ahlakını "genel olarak" ahlakla özdeşleştirme biçimi, şüphesiz en iyi olarak küçük burjuvazinin aşırı solunda, daha açıkçası Londra'nın Uluslararası Sosyalist Büro'nun merkezci partileriyle doğrulanıyor. Proletarya devriminin programını "kabul eden" bu organizasyonla görüş ayrılıklarımız ilk bakışta ikincil ayrılıklar gibi görünüyor. Aslında devrimci programa evet demelerinin hiçbir değeri yok, çünkü bu onları bir şeye zorunlu kılıyor.

Merkeziyetçiler proleter devrimi Kantçuların koşulsuz buyruğu kabul ettikleri gibi, yani günlük yaşama uygulanması olanaksız kutsal bir ilke olarak "kabul ediyorlar". İşin siyasi uygulamasındaysa, bunlar, devrimin amansız düşmanları olan reformistlerle ve Stalinistlerle bize karşı birleşiyorlar. Düşünceleri yalan dolan ve riya dolu. Genel bir kural olarak eğer göz alıcı suçlara kadar yükselemezlerse bu onların sürekli siyasetin arka planında kalmalarındandır: Bunlar yankesici, tarihin yankesicileri; işçi hareketini yeni bir ahlakla donatmaya çağrıldıklarını sanmalarının nedeni de bu biraz önce söylediğim şey.

Bu "öncü" hayır derneğinin aşırı solunda, siyasi hiçbir önemi olmayan, Alman göçmenlerden oluşan küçük bir grup var. Neuer Weg dergisini yayımlıyorlar. Biraz eğilip, Bolşevik ahlakdışıcılığının bu "devrimci" muhaliflerine kulak kabartalım. Neuer Weg, tam da cinaslı bir övgü tonuyla Bolşeviklerin ikiyüzlü olmamalarıyla diğer partilerden ayrıldığını yazıyor: Bolşevikler diğerlerinin sessiz yaptıkları şeyi yüksek sesle yapıyor ve örneğin, "amaç aracı haklı kılar" ilkesini uyguluyorlar. Neuer Weg'a göre bu "burjuva" ilkesi "sağlıklı bir sosyalist hareketle" bağdaşmaz. "Yalan ve daha kötü şeyler mücadelenin –Lenin hep tersini düşünmüşse de– izni verilmiş araçları değildir". Buradaki hep Lenin'in bu yanılgıdan vazgeçecek zamanı olmadı anlamına geliyor, çünkü "Yeni Yol"un (Neuer Weg) keşfinden önce öldü.

"Yalan ve daha kötü şeyler" ifadesindeki ikinci öge besbelli şiddet, adam öldürme vs.'leri ifade ediyor çünkü başka her şey aynı kefedede olsa da şiddet yalandan daha kötüdür ve adam öldürme şiddetin uç biçimidir. Böylece biz de yalanan, şiddetin ve adam öldürmenin "sağlıklı bir hareket" ile bağdaşmadığı sonucuna varıyoruz. Peki devrim ne olacak? İç savaş, savaşların en acımasızıdır ve üçüncü kişilere şiddet uygulanması olmaksızın düşünülemez. Modern savaş teknikleri de hesaba katılırsa yaşlıların ve çocukların da ölmesi kaçınılmazdır. Yoksa İspanya'yı mı hatırlamalıyız? Cumhuriyetçi İspanya'nın "dostlarının" bize verebilecekleri tek cevap, iç savaşın faşizme kölelikten yeğ olduğudur. Tamamen doğru olan bu cevap, amacın (demokrasi veya sosyalizm) şiddet ve adam öldürme gibi araçları bazı durumlarda meşru kıldığını ifade ediyor sadece. Yalandan bahsetmeye hiç de ihtiyaç yok! Makinenin yağlamasız olamayacağı gibi, yalansız bir savaşta düşünülemez. Barcelona hükümetinin gazetecileri ve halkı pek çok kez bile bile yanıltmasının tek nedeni Cortes'leri faşist bombalarına karşı korumaktı. Başka bir şey yapılabilir miydi? Amacı isteyen (Franco'ya galip gelmek) bunun yolunu da (iç savaş ve yanı sıra belki korkunç olaylar ve adam öldürmeler) istemek zorundadır.

Bununla birlikte yalanı ve şiddeti "kendisinde" mahkum etmeyecek miyiz? Kuşkusuz evet, ama bunları doğuran sınıflı toplumla birlikte. Toplumsal çelişkilerin (antagonizm) olmadığı toplum, elbette ki yalansız ve şiddetsiz olur. Ama bu topluma ancak şiddet yöntemleriyle köprü kurabiliriz. Devrimin kendisi de sınıflı toplumun ürünüdür ve o toplumun izlerini taşır. "Ebedi hakikatler"e göre doğaldır ki devrim "ahlakdışı"dır. Bu da bize idealist ahlakın karşıdevrimci olduğunu, yani sömürücülerin hizmetinde olduğunu belletiyor sadece. Belki de filozof kestirmeden gidip "Ama iç savaş acı bir istisnadır, barış zamanı sosyalist bir hareket yalansız ve şiddetsiz yaşamak zorundadır" diyecektir. Bu yalnızca açması bir kaçamak. Sınıfların barışçı mücadelesiyle devrim arasında aşılmaz sınırlar yoktur. Her grev, iç savaşın bütün öğelerinin tohumunu barındırır, iki karşı parti de kararlılıkları ve zenginlikleri hakkında birbirlerinde karşılıklı olarak abartılı bir fikir uyandırmaya çalışır. Kapitalistler, gazeteleri, casusları ve muhbirleri yoluyla, grevcilerin moralini bozmaya ve onları yıldırmaya çalışır. İnknanın sonuçsuz kaldığı görülünce grev gözcüleri kuvvete başvurmak zorunda kalır. "Yalanan ve daha kötü şeylerin" sınıflar mücadelesinin daha cenin halinden itibaren nasıl ayrılmaz bir parçası olduğu böylece görülüyor. Geriye, buna bir de gerçek ve yalan kavramlarının toplumsal çelişkilerden doğduğunu eklemek kalıyor.

Devrim ve Rehineler

Stalin, kendileri de yalan suçlamalarla kurşuna dizilmiş olan muhaliflerinin çocuklarını da tutuklatıyor ve kurşuna dizdiriyor. Yagoda'nın ve Yezov'un dürüstlüğü hakkında kuşku yaratacak Sovyet diplomatlarını yurtdışından geri gelmeye zorlamada aileler ona rehine görevi görüyor. Neuer Weg'in ahlakçıları bu konuda, "Troçki'nin de" 1919'da bir rehineler yasasına başvurduğunu

hatırlatmak zorunda olduklarını sanıyorlar. Metini buraya aynen yazmak gerek: "Masum ailelerin Stalin tarafından tutuklanması insanda nefret uyandıran bir barbarlıktır. Bu emir Troçki tarafından verildiğinde de (1919) yine barbarca bir hareketti". İşte bütün güzelliğiyle idealist ahlak! Ölçütleri burjuva demokrasininin normları kadar aldatıcı: aynı kefeyle konamayacak iki durum birbirleriyle aynı addediliyor.

1919'daki genelgesinin, ihanetleri devrimi tehdit eden ve yine bu ihanetleri sayısız cana mal olan subayların ailelerinden birilerinin kurşuna dizilmesi emri olmadığına üzerinde burada durmayacağım. Sonuçta, burada söz konusu olan bu değil. Eğer devrim, başından itibaren hiçbir gereksiz lütuf göstermemiş olsaydı sonradan binlerce hayat kurtarılabilirdi. Ne olursa olsun, 1919'daki genelgenin bütün sorumluluğunu üstümde taşıyorum. Ezenlere karşı mücadelede bu gerekli bir önlemdi. Haklı olarak "nefret uyandıran bir barbarlık" denebilecek bu genelgeyi de bütün bir iç savaşı da mücadelenin tarihsel gayesi haklı çıkarabilir ancak.

Küçük kızıl kanatları olan bir Abraham Lincoln çizme işini biz Emil Ludwig ve benzerlerine bırakalım. Lincoln'un önemi, genç Amerikan toplumunun gelişiminin saptadığı büyük tarihsel gayeye ulaşmak için gerektiğinde en sert önlemlerin uygulanmasında geri adım atmamasından geliyor. Sorun hangi tarafın en ağır kayba uğradığı veya uğrattığı sorunu da değil. Kuzeylilerin ve güneylilerin zalimlikleri için tarihin başka ölçütleri var. Bir köleyi hile ve şiddetle zincire vuran kölecisi, hile ve şiddetle zincirlerini kıran köleyle ahlak karşısında eşittir demeye kalkmasın O aşağılık harem ağaları.

Paris Komünü kanla bastırıldığı ve bayrağı tüm dünyanın gerici ayak takımınca çamurda sürüklenmeye başlandığı sıralarda, aralarında Paris piskoposunun da olduğu 64 rehineyi öldüren Komüncüleri gericiye omuz vererek karalamak için pek çok taş kafalı demokrat çıktı ortaya. Marx, Komün'ün bu kanlı hareketini savunmakta bir an bile gecikmedi. I. Enternasyonal Genel Konseyi'nin satır altlarında lavların fokurdadığı bir genelgesinde Marx, burjuvazinin sömürge halklarıyla ve kendi halkıyla savaşta rehine kullanma yoluna başvurduğunu hatırlatır. Mahkum Komüncülerin sistemli olarak öldürülmesinden bahsederken de şöyle yazar: "Komün için geriye sadece, mahkumiyet durumundaki savaşçıların hayatını korumak amacıyla Prusyalılar'da olduğu gibi esir almaya başvurmak kalmıştır. Versaille'cılar onların mahkumlarını kurşuna dizmeye devam ettiklerine göre rehinenin hayatı da tekrar tekrar kaybedilmiş oldu. Mac-Mahon'un askerlerinin Paris'e girişindeki korkunç katliamdan sonra esirleri kurtarmak mümkün mü olacaktı? Burjuva hükümetinin acımasızlığına karşı dengeleyici son şey olan esir almaların mahsusçuktan mı olması gerekiyordu?" O konseyde, arkasında birçok Fenner Brockway, Norman Thomas ve Otto Bauer'ler oturmasına rağmen Marx rehinenin öldürülmesi konusunda böyle bir dil kullanmıştır.

Versaillace'cılarının canavarlıkları karşısında dünya proletaryası öyle büyük öfke duydu ki gerici müsveddeler kendileri için uygun zaman kollayarak sustular ve ne yazık ki bu zamanın gelmesi de çok uzun sürmedi. Anarşist laf ebeleriyle işçi sendikalarının memurlarını yanlarına katan küçük burjuva ahlakçılar, bu gerici hareket kesin zafere ulaştığında I. Enternasyonalini hemen baltaladılar.

Ekim Devrimi, 8000 km.lik bir cephede emperyalizmin birleşik güçlerine karşı koyarken bütün ülkelerdeki işçiler bu savaşı öyle coşkulu bir sempatiyle izliyorlardı ki, esir almayı "insanda nefret uyandıran" olarak onların önünde suçlamak tehlikeli olurdu. Ahlakçıların deliklerinden çıkmaları ve Stalin'in yardımına koşmaları için Sovyet devletinin bütününü çürütmesi ve gericiğin çeşitli ülkelerde zafer kazanması gerekti. Çünkü, eğer yeni aristokrasinin imtiyazlarını korumak için alınan bastırma önlemleri özgürlük savaşımızda alınan devrimci önlemlerle aynı ahlaki değere sahipse Stalin bütününü haklı kılınmış olur... Yeter ki proleter devrim toptan mahkum edilmiş olmasın.

Ahlakçı beyler, Rus iç Savaşı'nda ahlakdışılık örnekleri araya dursunlar, İspanya'daki iç savaşın yerleştiği savaş esirleri yasası gerçeğini, her ne olursa olsun gerçek bir kitle ayaklanmasının olduğu bir dönemde görmezden gelmekle meşguller. Eğer muhalifler İspanya işçilerinin "nefret uyandıran barbarlıklarını" mahkum etmemekte henüz bir sakınca görmüyorlarsa bu İberya Yarımadası'ndaki toprakların daha hâlâ ayaklarının altında kaynıyor olmasındandır. 1919'a geri dönmek kolaylarına geliyor. Nasıl olsa tarihte kaldı. Yaşlıların o yılları unutacak zamanları oldu,

gençlerin de öğrenecek zamanları yok. Birbirlerinden sadece derece farkı olan ferisiler* işte bu nedenden dolayı Kronştad'a ve Manho'ya ısrarla geri dönüyorlar: Orada bol bol ahlak salgılayabiliyorlar!

Kafirler'in Ahlakı

Tarih kanlı yollara saptı, bu noktada ahlakçılarla birleşelim bakalım. Peki ama buradan uygulamada nasıl bir sonuç çıkarılacak? Lev Tolstoy insanlara daha basit ve daha iyi olmalarını öğütlüyordu. Mahatma Gandhi de keçi sütü içmelerini. Ne yazık ki Neuer Weg'in ahlakçıları da bunların daha ilerisinde değiller. "Sadece düşmanın yaptıklarını kötülük sayan Kafir ahlakından kendimizi kurtarmalıyız..." diyorlar. Güzel öğüt. "Kendimizi kurtarmalıyız..." Tolstoy da kendimizi bedenin günahlarından kurtarmamızı öğütlüyordu. İstatistikler bize bu öğüdün propagandasının başarılı olduğunu göstermiyor. Bizim merkezietçi insancıklarımız, sınıflara bölünmüş bir toplumda sınıflar üstü bir ahlakın en tepesine varmayı başardılar. Ama zaten "düşmanını sev" diye söylendi yaklaşık iki bin yıl oldu. Üstelik Roma'nın aziz pederi bile düşmanlarının nefretinden kurtulmadı mı? İnsan soyunun amansız düşmanı Şeytan aslında çok güçlü.

Sömürenlerin ve sömürülenlerin hareketlerine farklı ölçütler uygulamak, bu zavallılara göre "Kafirler'in ahlakı" seviyesine inmek olacaktır. Hemen şunu soralım: Kafirlerle karşı böyle bir nefreti açıkça belirtmek "sosyalist'lere yakışıyor mu? Kafirler'in ahlakı gerçekten bu kadar tiksindirici mi? *Ana Britannica*'da bakın ne yazıyor:

"Toplumsal ve siyasi ilişkilerde büyük zeka ve incelik gösterirler; son derece yiğit, savaştı ve misafirperverdirler. Beyazlarla ilişkileri onları şüpheli, kinci ve hırsız yapmaya, hatta bir de bunların yanı sıra Avrupalıların pek çok kötü yönünü de sindirinceye kadar dürüst ve doğru sözlüdür." Kafirler'in yozlaşmasında beyaz misyonerlerin, yani ahlakın bu vaizlerinin parmağı bulunduğu sonucuna varmamak olmaz.

Eğer bir kafir emekçiye, dünyanın bir yerlerinde işçilerin ayaklanarak kendilerini ezenlere baskın verdiği anlatılsaydı bunlardan keyif duyardı. Bunun tam tersine de ezenlerin ezilenleri oyuna getirmede başarılı olduklarını öğrenmekten üzüntü duyardı. Misyonerini henüz iligine kadar bozmadığı bir Kafir hiçbir zaman ezenlere ve ezilenlere aynı soyut ahlak normlarını uygulamayı kabul etmeyecektir. Aksine, açıklandığında şunu iyice anlayacaktır ki, bu normların amacı kesinlikle, ezilenlerin ezenlere karşı ayaklanmasını engellemektedir.

Şu ne aydınlatıcı bir rastlantıdır: Neuer Weg'in misyonerleri Bolşeviklere kara çalmak için Kafirlerle de aynı nedenle kara çalmak zorunda kaldılar ve her iki durumda da bu iftira, hem devrimcilere hem de beyaz olmayan ırklara karşı resmi burjuva yalanını takip ediyor. Tabii ki biz Kafirleri, bütün o ruhban sınıfa veya laik misyonerlere tercih ediyoruz.

Neuer Weg'in ahlakçılarının ve açmazdaki diğerlerinin bilinç düzeyini fazla abartmayalım. Niyetleri o kadar da kötü değil. Bu niyetlere rağmen, gericiliğe kaldıraç görevi görüyorlar. Küçük burjuva partilerinin burjuvaziye veya onun gölgesine sınımsız sarıldıkları (Halk Cepheleti'nin siyaseti) proletaryayı felç ettikleri ve faşizme geçit verdikleri (İspanya, Fransa) günümüzdeki gibi bir dönemde, Bolşevikler –yani Devrimci Marksistler– burjuva kamuoyuna iğrenç gelir. Günümüzdeki en güçlü siyasi baskı sağın sola uyguladığı baskıdır. Gericiliğin bütün yükü en nihayetinde küçük bir devrimci azınlığın omuzlarına biniyor. Bu azınlık IV. Enternasyonal. İşte size düşman!

Gericilik çarkında, Stalinizm birçok önemli mevkiye sahip. Burjuva toplumunun bütün grupları, buna anarşistler de dahil olmak üzere proleter devrimine karşı, Stalinistliğin şöyle ya da böyle yardımına koşuyor. Bu sırada da küçük burjuva demokratlar, Moskova'lı müttefiklerinin suçlarındaki pislğin en az yarısını alt edilmez devrimci azınlığın üstüne atmaya çalışıyor. Artık çok tutulan özdeyiş şöyle: "Troçkizm ve Stalinizm özdeştir". Bolşevikler'in ve Kafirler'in muhalifleri böylece devrim partisini iftiraya boğarak böyle yardım ediyorlar gericiliğe.

* Ferisi/Ferisiler: İsa'nın döneminde yaşayan katı ahlakçı bir Yahudi kavmi; ikiyüzlü (mürai) anlamında bir deyiş. (Ç.N.)

Lenin'in "Ahlakdışıcılığı"

Rus sosyalist devrimcileri [Narodnikler] her zaman en ahlaklı insanlar oldular; denilebilir ki sırf etikler aslında. Bu onları devrim sırasında köylüleri aldatmaktan elbette ki alıkoymadı. İçlerinden biri, Zenzinov, Bolşevikler hakkında yalanlar üretmede bize Stalin'i müjdeleyen etik bir sosyalistimiz olan Kerenski'nin Paris'teki yayın organında şunu yazıyor: "*Lenin bilindiği gibi, işaret ettikleri hedefe ulaşmada Bolşeviklerin çeşitli hilelere, susmaya ve gerçeği saklamaya başvurabileceklerini ve hatta bazen başvurmak zorunda olduklarını öğütler...*" (Novaya Rossina, 17 Şubat 1938)

Ne yazık ki bu ahlakçı muhalif, bir alıntıyı dürüstçe nakletmeyi bile bilmiyor. Lenin şöyle yazdı: "Her şeye, öncelikle de her türlü fedakarlığa, hatta sendikalara girip, orada kalmak ve yine orada komünist hareketi her ne pahasına olursa olsun devam ettirmek için gerektiğinde çeşitli hilelere, kurnazlıklara, yasadışı yollara, susmaya, gerçeği saklamaya rıza göstermeyi bilmek gerekiyor". Lenin'in açıklamalarındaki hile ve kurnazlığın gerekliliği, reformist bürokrasinin işçiyi sermayenin ellerine teslim ederken devrimcileri ezmesinden hatta burjuva polisini üzerlerine salmasından kaynaklanır. "Kurnazlık" ve "gerçeğin saklanması" bu durumda reformist bürokrasinin kalleşliğine karşı meşru müdafaanın yollarından başka bir şey değildir.

Zenzinov'un partisi bir zamanlar eski rejime karşı yasadışı savaştı, sonra da bolşevizme karşı. Her iki seferde de kurnazlıklar, hileler, sahte pasaportlar ve "gerçeğin gizlenmesinin" başka başka biçimlerini kullandı. Bütün bu yöntemleri ahlaki saymakla kalmayıp kahramanca gördü, çünkü bu yöntemler küçük burjuva demokrasinin amaçlarına uygun düşüyordu. Ama proleter devrimcilerin bu demokrasiye karşı yasadışı yollara başvurduğu görülür görülmez durum değişti. Görülen o ki, bu beylerin etiğinin anahtarı sınıf düşüncelerinde!

"Ahlakdışıcı" Lenin, işçi hareketine ihanet eden liderlere karşı savaş kurnazlıkları kullanmayı gündüz basınında açık açık öğütüyor. Ahlakçı Zenzinov da okuyucularını yanıltmak için metni baştan ve sondan bile isteye budayıp kuşa çeviriyor. Bu kadar ahlakçı bir muhalifin kavrayıştan yoksun bir hırsız olması adettendir. Lenin, yiğit bir hasım bulmanın inanılmaz güç olduğunu tekrarlamakta hiç de haksız sayılmazmış!

Grevcilerin niyetleri üzerine "gerçeği" kapitalistten gizlemeyen işçi, nefret ve dışlanmayı hak eden alık bir haindir sadece. "Gerçeği" düşmana ileten asker casus diye cezalandırılır. Kerenski'nin bizzat kendisi, tam da dalavereyle, "gerçeği" Ludendorff'a iletmekle suçlamaya çalıştı Bolşevikleri. Şu halde "kutsal gerçek" kendinde amaç değildir. Analizimizde gösterdiği gibi, sınıf düşüncesinden doğan "buyruk" ölçütler şu kutsal "gerçek"e baskın çıkıyor.

Ölümüne mücadele savaş kurnazlığı olmadan, diğer bir deyişle yalan ve aldatmaca olmaksızın düşünülemez. Alman proleterler Hitler'in polisini hiç yanıltmıyor olabilirler mi? Sovyet Bolşevikler GPU'yu yanıltmakla ahlakta kusur mu ediyorlardı? Namuslu burjuva, polisin tehlikeli bir gangsteri kurnazlıkla ele geçirmedeki becerikliliğini alkışlar. O halde emperyalizmin gangsterlerini devirmek söz konusu olduğunda kurnazlığa izin olmayacak mıdır?

Norman Thomas, "partisi ve iktidarı dışında hiçbir şeyi dikkate almayan şu garip komünist ahlakdışıcılığı"ndan bahsediyor ("*that strange communist amorality in which nothing matters: but the party and its power*" -Socialist Call, 12 Mars 1938). Diyebiliriz ki, Thomas, işçi sınıfına karşı Stalinist bürokrasinin komplosu olan şimdiki Komintern'i, burjuvaziye karşı işçi komplosunun somut örneği olan Bolşevik Parti'yle karıştırıyor. Bu bütünüyle yakışsız özdeşleştirmeyi buraya kadar yeterince çürüttük. Stalinizm, parti inancı yoluyla kendisini gizlemeyi bilir sadece; aslında partiyi tahrip eder, batağa sokar. Bunun yanı sıra şu bir gerçektir ki, bir Bolşevik için parti her şey demektir. Devrimcinin devrim yönünden takındığı bu tutum, kendisine "ideal" sosyalistlik bahşedilen ama hakkı sadece burjuvalık olan salon sosyalistini kaygılandırır ve uzaklaştırır. Norman Thomas ve benzerlerinin gözünde parti, sadece seçimlerin ve diğer faaliyetlerin yürütülme aygıtıdır; insanın özel yaşamı, ilişkileri, çıkarları ve ahlakıysa parti dışında kalır. Bir Bolşevik için parti, ahlak da dahil olmak üzere toplumun bütün bir devrimci dönüşümün aracıdır. Thomas, bu aynı Bolşevik'e aptallıkla karışık bir iğrenme duygusuyla bakıyor. Marksist devrimci için, kişisel ahlakla parti çıkarları arasında bir çelişki söz konusu değildir, çünkü Marksist devrimcinin bilincinde parti, insanlığın en yüksek amaç ve görevlerini de kucaklar. Bütün bunlardan sonra Thomas'in ahlak

üzerine Marksistlerden daha yüksek kavramlara sahip olduğuna inanmak saflık olur. Parti düşüncesi daha sığ sadece.

Diyalektikçi olarak Hegel, "doğan her şey ölüme yazgılıdır" der. Bolşevik Parti'nin sonu, – dünyadaki gerici dönemin başlangıcı– dünya tarihinde bu partinin önemini azaltmaz. Devrimci bir parti olarak yükselişi sırasında tarihin en dürüst partisi oldu. Bunu yaparken doğaldır ki düşman sınıfları yanılttı; ne var ki daha sonra emekçilere ancak ve ancak bütün bir gerçeği, sadece gerçeği söyledi. Bu yüzdendir ki dünyadaki diğer hiçbir partinin yapamadığı biçimde emekçilerin güvenini kazandı.

Yönetici sınıfların yandaşları bu partinin kurucusunu "ahlakdışı" olarak görür. Bilinçli işçiler için bu suçlama bir onurdur. Bu da, Lenin'in, kölecilerin köleler için koydukları ve kendilerinin hiçbir zaman uymadığı normları kabullenmeyi yüksek sesle reddettiği, dahası, proletaryayı sınıflar mücadelesini ahlaki alanda yaymaya davet ettiği anlamına geliyor. Düşmanın koyduğu kurallara boyun eğenler hiçbir zaman galip gelemezler!

Lenin'in "ahlakdışıcılığı", yani sınıflar üstü bir ahlaki kabullenmeyi reddetmesi yaşamı boyunca aynı ülküye bağlı kalmasına, kendisini bütünüyle ezilenlerin davasına adanmasına, düşünce alanında son derece titiz ve eyleme geçmede gözü pek olmasına, "sıradan işçi"ye, kadın ve çocuklara hiçbir zaman tepeden bakmamasına engel oluşturmadı. Bu durumda, ahlakdışıcılık yüksek bir insan ahlakının eşanlamlısı olmuyor mu?

İbret Verici Bir Dönem

Burada, tek başına pek fazla bir önemi olmasa da **onların** ahlakıyla **bizim** ahlakımız arasındaki farkı yeterince iyi açıklayan bir dönemden bahsetmek, mutlaka ve mutlaka yararlı olur. 1935'te Belçikalı dostlarıma mektuplarımda, "kendi" sendikalarını oluşturmaya kalkacak genç bir devrimci partinin kendi intiharına sürüklendiği düşüncesini işledim. İşçiler neredeyse, onları bulmaya oraya gitmeli. Öyleyse ödentiler oportünist bir örgütü sürdürmek için ödeniyor anlamına gelmiyor mu bu? Kuşkusuz evet diye cevaplıyordum, reformistleri düşürmenin hakkı olarak bunu onlara ödemek gerekiyor. Ama reformistler kendilerine karşı böyle bir düşürme hareketine izin vermezler! Kuşkusuz evet diye yanıtlıyordum yine. Reformistler, burjuvazinin siyasi polisini işçi sınıfının koynunda oluştururlar. Onların izni olmadan ve yasaklarına rağmen hareket etmesini bilmek gerek... Eğer yanılmıyorsam, işçi İspanya'sına bir silah temini olayının arkasındandı, yoldaş D.'nin evinde rastlantıyla yapılan bir aramada Belçika polisi mektubumu ele geçirdi. Birkaç gün sonra da bu mektup yayınlandı. Vandervelde'nin, Man ve Spaak'ın basını benim "Makyavelciliğime" veya "Cizvitçiliğime" yıldırımlar yağdırmakta epey cömert davrandı. Kimdi bu yargıçlarım? Uzun yıllar II. Enternasyonal'in başkanlığını yapan Vandervelde çoktandır Belçika'da sermayenin güvenilir adamıydı. De Man'a gelince, idealist bir ahlak yakıştırdığı sosyalizmi kaçamakça dinle flört ettirerek yüceltmeye yığınla cilt harcadıktan sonra, eline geçen ilk fırsatı işçileri yanıltmak ve burjuvazinin sıradan bir bakanı olmak için kullandı. Spaak örneği daha da çarpıcı. Sol kanadın sosyalist muhalefetinden olan bu bey, 1933 ortalarında bana Vandervelde'in bürokrasisiyle mücadele yöntemlerini danışmaya gelmişti. Ona, daha sonra o mektubumda da yazdığım düşünceleri açıkladım. Bundan bir yıl sonra, dikensiz gülü tercih etti. Muhafif arkadaşlarına ihanet ederek. Belçika sermayesinin en ikiyüzlü bakanlarından biri oluverdi. Sendikalarda ve kendi partilerinde, bu beyler her eleştiriyi boğuyorlar, diğerleri arasında sivrilen emekçilerin sistemli bir biçimde ahlaklarını bozup ayarlıyorlar ve dik başlı olanları da yine sistemli biçimde ihraç ediyorlar. GPU'dan bir farkları yok, sadece, şimdilik kan dökmeden yapıyorlar yaptıklarını; hepsi iyi birer yurtsever olarak işçinin kanını gelecek emperyalist savaşa saklıyorlar. Şurası çok açık: Devrimci işçilere, bu beylere karşı mücadelede kumpas kurallarıyla hareket etme öğüdünü vermek için bir cehennem kaçını, bir "Kafir", bir Bolşevik olmak gerekiyor!

Belçika yasalarına göre mektubumda suç unsuru hiçbir şey yok. Demokratik bir ülkenin polisinin yapacağı şey, o mektubu özür dileyerek sahibine geri vermektir. Franco'nun çıkarlarının tasarısıyla yapılan bir aramayı Sosyalist Parti basınının protesto etmesi gerekirdi. Oysa bu sosyalist beyler, polisin kendilerine sunduğu yersiz hizmetten yararlanmaktan en küçük bir rahatsızlık

duymadılar, zaten aksi takdirde kendi ahlaklarının Bolşeviklerin ahlakdışıcılığına üstün olduğunu bir kez daha ortaya koyabilecekleri böyle mutlu bir fırsatları da olmazdı.

Bu dönemde her şey göstermelik. Belçikalı sosyalistlerin öfkesine maruz kaldığım tam o sıralarda bunların Norveçli yoldaşları beni ve karımı, GPU'nun suçlamalarına karşı kendimizi savunamayalım diye kilit altında tutuyorlardı. Norveç hükümeti, Moskova'nın suçlamalarının düzmece olduğunu çok iyi biliyordu; Norveçli sosyal demokratların resmi yayın organı bunu ilk günden itibaren açıkça yazdı. Ama her nasılsa, beylerin çark etmesi için Moskova'nın Norveçli balıkçı ve armatörleri para keselerinden vurması yeterli oldu. Partinin başkanı Martin Tranmael, ahlak konusunda bir otorite olmanın ötesinde üstelik bir de doğruluk timsalidir; içki içmez, sigara kullanmaz, vejetaryendir, kışın buzlu suda banyo yapar. Ama bu özellikleri, bizi GPU'nun emriyle tutuklatıp ardından yine GPU'nun Norveçli polisi Jacob Friese denen şerefsiz ve vicdansız burjuvayı bana iftira etmeye davet etmesini engellemedi. Yeter ama...

Bu beylerin ahlakı, kendi çıkarlarına, heveslerine ve korkularına güvence sağlamaya yönelik itibari kurallara ve sözlü usullere bağlıdır. Bunların çoğu inkar, kalleşlik, ihanet gibi her türlü alçaklığa tutku ve hırs yönünden hazırdır. Kişisel çıkarların kutsal alanında onlara göre amaç her aracı haklı kılar. İşte bundan dolayı onlara gereken ahlak yasası özel, kullanışlı ve pantolon askısı gibi elastik olmalıdır. Onların meslek sırrını yığınlara açık eden her kim olursa, ondan nefret ederler. Barış zamanında bu nefretleri, bayağı veya "felsefi" hakaretlerle ifade eder kendisini. Toplumsal çatışmalar tıpkı İspanya'da olduğu gibi en şiddetli biçimini aldığı anda, bu ahlakçılar GPU'yla birlikte devrimcilerin kökünü kazırlar. Sonra da kendilerini temize çıkarmak için "Troçkizm ve Stalinizm tek ve aynı şeydir" diye durmadan tekrar ederler.

Araç ve Amacın Karşılıklı Diyalektik Bağıntısı

Araç sadece amaçla doğrulanabilir. Ama amacın da doğrulanmaya ihtiyacı vardır. Proletaryanın tarihsel çıkarlarını dile getiren Marksizm yönünden, amaç eğer insanın doğa üzerindeki egemenliğini artırmaya ve insanın insan üzerindeki egemenliğini kırmaya götürüyorsa doğrulanmış olur.

Peki bu amaca varmak için her şey serbest mi olacaktır? Bunu böyle şeytan gibi soran kaz kafalı, hiçbir şey anlamamıştır. Serbesttir diye cevap vereceğiz. İnsanların gerçekten kurtuluşuna giden her şey serbesttir. Bu amaca, devrimci olmayan yollardan varılamayacağına göre proletaryanın özgürleştirici ahlakı da mutlaka ve mutlaka devrimci niteliktedir. Bu ahlak, dinin dogmalarına nasıl sonuna kadar karşı koyuyorsa idealizmin kim ve ne olurlarsa olsun fetiş ve fetişçilerine de, egemen sınıfın bu felsefi jandarmalarına da öyle karşı koyar. Ve yine bu ahlak, davranış kurallarını toplumsal gelişimin yasalarından, her şeyden önce de yasaların yasası olarak sınıfların mücadelesinden türetilir.

Ahlakçı yine ısrar eder:

Sınıflar mücadelesinde kapitalizme karşı her araç serbest mi olacaktır? Yalan, ikiyüzlülük, ihanet, cinayet ve bunun gibi şeyler?

Ona şu cevabı veriyoruz: proletaryanın birliğini artırıp ruhuna ezilmenin hiç sönmeyecek kinini üfleyecek, resmi ahlaka ve onun demokrat dalkavuklarına meydan okumayı öğretecek, tarihsel görevinin bilincini kazandırıp cesaretini ve fedakarlığını artıracak olan araçlar, kabul edilebilir ve zorunlu araçlardır ancak. Buradan da, her aracın asla onaylanmadığı çıkar. Amaç aracı haklı kılar dediğimizde biz bundan işçi sınıfının bir bölümünü diğerlerine karşı kışkırtan, veya kitlelerin mutluluğunu bu kitlelerin bizzat katılımları olmaksızın sağlamaya çalışan, veya yine kitlelerin özgüvenini ve örgütlenmesini sarsarak bunun yerine "liderlere" tapmayı getiren uygunsuz usul ve yöntemlerin büyük devrimci gayeye ulaşmanın araçları arasında olmadığını anlıyoruz. Devrimci ahlak her şeyden önce, burjuvaziye karşı uşaklık etmeyi ve emekçilere karşı tepeden bakmayı, yani ukala bilgiçlerin ve küçük burjuva ahlakçıların zihniyetinin en belirgin özelliklerini tamamen yasaklar.

Bu ölçütler pek doğaldır ki belirli bir durumdaki kabul edilebilir veya edilemez olan şeyin ne olduğunu söylemiyor. Böyle cevaplar otomatik olarak verilemez. Devrimci ahlak meseleleri

devrimci stratejinin ve taktiğinin meseleleriyle ayrılmaz bir bütündür. Kuramsal olarak aydınlatılmış hareketin canlı deneyimi bunların doğru cevabını verir.

Diyalektik materyalizm, amaçları araçlardan ayırmaz. Amaç, doğrudan tarihsel gelişimden doğar. Araçlar da amaca organik olarak bağlıdır. O andaki amaç, daha sonraki amacın aracı haline gelir... Ferdinand Lasalle, *Franz von Sickingen* adlı dramında karakterlerinden birine şunları söyler:

*Amacı gösterme sadece, aracı da göster
Çünkü ayrılmaz bir bütündür bu ikisi
Diğerleriyle birlikte değişir ve ölür öteki
Yeni bir araç başka bir amacı gösterir.*

Lasalle'ın dizeleri pek mükemmel değil. Lasalle'ın bizzat kendisi, ki o olması daha da üzücü, böyle ifade ettiği kuraldan iş siyasete gelince uzaklaştı. Bismark'la gizli görüşmeler yapma noktasındaydı, bu biliniyor. Yine de amacın ve ona dair araçların birbirlerine sıkı sıkıya bağlı olduğu bu dörtlükte çok iyi ifade edilmiş. Bir başak buğday için bir tane buğday ekmek gerekir. Bireysel terörizm "saf ahlak" açısından kabul edilebilir midir, değil midir? Bu soyut biçimiyle soru, bizim için bütünüyle anlamsız. İsviçreli muhafazakâr burjuvalar şimdi bile terörist Guillaume Tell'e resmi övgüler düzerler. Yüreğimiz tamamen, siyasi ve ulusal bir boyunduruğa karşı savaşan İrlandalı, Rus, Polonyalı, Hindu teröristlerle birlikte. Kirov, bu vahşi kasap, bizde hiçbir merhamet duygusu uyandırmıyor. Onu öldürene karşı tarafsızız, çünkü hareket noktalarını reddediyoruz. Eğer Nikolaev'in, tetiği, Kirov'un haklarını çiğnediği işçilerin intikamını almak niyetiyle bilinçli olarak çektiğini öğrenseydik o teröristin yürekte yanımızda olurduk. Bizim gözümüzde nesnel bir yarar değerlidir, öznel bir hareket noktası değil. Böylesi bir yol bizi sonuca götürebilir mi? Bireysel terörizm için kuram ve deneyim bunun tersini gösteriyor. Teröriste şunu diyoruz: Kitlelerin yerine geçmek mümkün değildir, göstereceğin kahramanlık sadece bir kitle hareketinin koynunda yararlı bir şekilde uygulama bulacaktır. Bir iç savaşın koşulları içinde, ezenlerden bazılarının öldürülmesi bireysel terörizm olmaz artık. Bir devrimci, Franco'yu ve onun beyin takımını havaya uçursaydı, bu eylemin ahlaki olarak öfke yaratacağı şüphelidir, üstelik demokrasinin harem ağalarında bile... İç savaş sırasında bu tür bir eylem siyasi bakımdan yararlı olacaktır. Nitekim, en ciddi sorun olarak insan öldürmede dahi mutlak ahlak kuralları tümüyle etkisizdir. Ahlaki kararın koşulları siyasi kararlarla birlikte savaşın kendi içindeki zorunluluklarıyla belirlenir.

İşçilerin özgürleşmesi, yine bizzat işçilerin eseri olabilir ancak. Dolayısıyla kitleleri kandırmaktan, yenilgileri zafer, dostları düşman gibi göstermekten, liderleri satın almaktan, efsaneler üretmekten, düzmece davalar hazırlamaktan, yani Stalinistlerin yaptıklarını yapmaktan daha büyük suç olamaz. Bu yollar sadece şu amaca hizmet edebilir: Üyeleri tarih tarafından şimdiden yargılanmış bir kliğin egemenliğini sürdürmek. Yoksa, kullanılan bu yollar kitlelerin özgürleşmesine yarayamaz. IV. Enternasyonal'in, Stalinizme karşı ölümüne savaşı desteklemesinin nedeni de işte budur.

Söylemeye gerek yok, kitleler günahsız olmaz. Onları ülküleştirme eğiliminde değiliz. Kitleleri en büyük bunalımların tam ortasında çeşitli hallerde, değişik evrelerde gördük. Kitlelerin sahip olduğu kararlılık, fedakarlık ve kahramanlık en yüksek ifadesini devrimin hız kazandığı dönemlerde buldu her zaman. Bu zamanlarda kitlelerin başı Bolşevikler oldu. Ardından tarihin başka bir sayfası açıldı, çünkü ezilenlerin zayıflıkları ortaya çıktı: Birliktelik eksikliği, kültür yetersizliği, dar görüşlülük. Yorulan, yatışan ve düş kırıklığına uğrayan kitleler kendilerine olan inançlarını kaybedip meydanı yeni bir aristokrasiye terk ettiler. Bu dönemde Bolşevikler ("Troçkister") kendilerini kitlelerden yalıtılmış olarak buldular. Şu iki benzer döngüyü de yaşadık: 1897-1905 ve 1907-1913, ileri ve geri adım yılları; 1917-1923 yıllarıyla birlikte tarihin görmediği bir atılım ve ardından, hâlâ devam etmekte olan yeni bir gerici dönem. Bu olaylar sayesinde "Troçkistler" tarihin gidişatını anlamayı, diğer bir deyişle, sınıflar mücadelesinin diyalektiğini öğrendiler. Kendi öznel amaçlarını ve programlarını bu nesnel gidişatın buyruğuna vermeyi öğrendiler ve bana öyle geliyor ki, bunu başardılar da. Umutsuzluğa kapılmamayı öğrendiler, çünkü

tarihin işleyiş yasaları kendi zevkimize veya ahlaki ölçütlerimize bağlı değildir. Kendi eğilimlerini bu yasaların buyruğuna vermeyi öğrendiler, yeter ki bu düşmanların gücü tarihsel gelişimin gerekleriyle zıt olsun. Yeni bir tarihsel güç dalgasının onları karşı kıyıya atacağına yürekten inanarak, akıntıya karşı yüzmeyi biliyorlar. Herkes varamayacak, bir çoğu bu yolda boğulacak, ama güçlü bir iradeyle bu harekete göz göre göre girmek var ya, düşünen bir varlığın alabileceği en yüksek manevi haz böylesi bir şey işte!

Coyoacan, 16 Şubat 1938

Not: Bu sayfaları, oğlumun o günlerde ölümle pençeleştiğini bilmeden kaleme aldım. Takdir bulacağını umduğum bu kısa çalışmayı onun anısına adıyorum: Zira Lev Sedov gerçek bir devrimciydi ve ferisilerden nefret ederdi.

Marksizm Karşıtı Ahlakçılar ve Dalkavuklar

Lev Troçki

Hoşgörü Tellalları ve Sosyalist Müttefikleri, veya Yabancı Yuvada Bir Ahmak Puhu Kuşu

"Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız" kitapçığı en azından bir yönden kayda değer oldu, bazı kara cahil ve dalkavukların kendilerini tamamen açık etmelerini sağladı. Fransız ve Belçika basınından elime geçen ilk kupürler bunu doğruluyor. En kolay anlaşılır örnek, Paris'in Katolik gazetesi "La Croix"da çıkan makale. Bu beyefendilerin kendilerine ait bir sistemleri var ve bunu savunmaya utanmıyorlar. Mutlak ahlakı ve hepsinden de öte kasap Franco'yu destekliyorlar. Bu, Tanrının iradesidir. Nasıl olsa kutsal cennet doktoru bunların peşlerinden bütün pisliklerini temizliyor. Sorumluluklarını kabullenen devrimcilerin ahlakını beş para etmez addetmeleri pek şaşırtıcı olmasa gerek. Ancak şu anda işimiz profesyonel endüljans satıcılarından ziyade, Tanrısız da idare ettikleri halde, kendilerini Tanrı çizgisine oturtmaya çalışan ahlakçılardır.

Brüksel'in "sosyalist" gazetesi "Le Peuple"* (erdemini kaçıp saklandığı yer burası işte!), bu kısa çalışmamızda bula bula en ahlakdışı bir niyet olarak Belçika işçi bürokrasisinin gelirlerini azaltmak ve saygınlığını lekelemek için gizli birimler kurmaya dair canice bir reçete bulmuştur. Elbette ki yanıt olarak bu bürokrasinin sayısız ihanet ve en adisinden dolandırıcılıklarla lekelenmiş olduğu ("İşçi Bankası"nın tarihini aklımıza getirsek yeter!), işçi sınıfındaki her eleştirel düşünce kıvılcımını boğduğu ve uygulamadaki ahlakıyla siyasi müttefiki Katolik hiyerarşisine hiçbir biçimde üstün olmadığı söylenebilir. Gel gelelim, ancak çok az eğitim görmüş kişiler böyle nahoş şeylerden söz ederler; ayrıca, bütün bu beyefendiler, aşağılık günahları ne olursa olsun, ahlakın en yüksek ilkelerini de sahiplenmiş durumdadır. Henri de Man bu işe bizzat bakıyor ve onun yüce otoritesi önünde biz Bolşevikler elbette ki bağışlanma umamayız.

Diğer ahlakçılara geçmeden önce, kısa çalışmamızın Fransız yayımcıları tarafından basılan

* Halk. (Ç.N.)

bir tanıtım yazısı üzerinde biraz duralım.** Normal olarak, böyle bir yazı bir kitabı ya önerir, ya da en azından içeriği hakkında nesnel bilgi verir. Tamamen farklı türde bir yazıyla karşı karşıyayız. Bir örnek versek yeter: Troçki'nin düşüncesi odur ki bir zamanlar iktidarda, şimdiyse muhalefette olan partisi gerçek proletaryayı, kendisi de gerçek ahlakı temsil etmiştir. Buradan yola çıkarak örneğin şu sonuca varıyor: Rehinelerin vurulması, emrin Stalin ya da Troçki tarafından verilmesine bağlı olarak bütünüyle farklı bir anlam taşır..." Bu alıntı, sahne arkasındaki yorumcuyu takdir etmek için bayağı zengin malzeme içeriyor. Bir tanıtım yazısına bakmak yazarın sorgulanamaz hakkıdır. Ama değil mi ki söz konusu durumda yazar okyanusun öte yanındaymış, anlaşılabilir yayımcının bilgi eksikliğinden yararlanan bir "dost", yabancı bir yuvaya sızıp oraya küçük yumurtasını bırakmayı becermiş. Ah! Elbette ki mini minnacık bir yumurta bu, neredeyse masum bir yumurta. Kimdir bunun yazarı? Kitabın çevirmeni ve aynı zamanda da en sert eleştirmeni olan Victor Serge gerekli bilgiyi kolaylıkla verebilir. Doğaldır ki yazının, Victor Serge tarafından değil de, ustasının hem fikirlerini hem de üslubunu taklit eden çömezlerden biri tarafından yazıldığı ortaya çıkarsa şaşmam. Ama, kim bilir, belki de bu kişi ustanın kendisi, yani yazarın "dostu" olma sıfatıyla Victor Serge'dir!

"Hotanto Ahlakı"!

Souvarine* ve diğer dalkavuklar, onları zehir saçan safsatalar tasarlama zahmetinden kurtaran bu söz konusu beyanın elbette ki derhal üstüne atladılar. Rehine alan Troçki'ye iyidir; yok Stalin'se kötüdür. Böylesi bir "Hotanto ahlakı" ile yüz yüze gelince insanın asil bir öfkeye kapılması işten değildir. Ancak, bu en yeni örneğe dayanarak, bu öfkenin kofluğunu ve yanlışlığını gözler önüne sermek de dünyanın en kolay işi. Victor Serge alenen POUM'un, iç savaş sırasında cepheye kendi milis kuvvetleri olan bu Katalan partisinin üyesi oldu. Herkes bilir ki, cepheye insanlar ateş edip öldürür. O zaman şöyle denebilir: "Victor Serge'e göre öldürmek eylemi, emrin general Franco'dan ya da Victor Serge'in kendi partisinin liderlerinden gelmesine bağlı olarak tamamen farklı bir anlam kazanır". Eğer bu ahlakımız başkalarına ders vermeye kalkmadan önce kendi eylemlerinin anlamını şöyle iyi bir düşünseydi, ola ki şunu söyleyecekti: Ama İspanyol işçileri halkı özgür kılmak, Franco'nun askerleri ise halkı köle yapmak için savaşıyordu! Serge bundan daha farklı bir yanıt icat edemez. Başka bir deyişle, Troçki'nin rehinelerle ilgili olarak "Hotanto"*** savunusunu yinelemek zorunda kalacaktır.

Bir Kez Daha Rehiner Üzerine

Yine de, mümkündür ve hatta olasıdır ki, bizim ahlakçılar gerçeği açık açık söylemeyi reddedecek ve ayrıntılar etrafında dönmeye çalışacaklardır: "Cepheye öldürmek başka, rehineleri vurmak bambaşka!" Bu savunu, birazdan da kanıtlayacağımız gibi, en basitinden aptalcadır. Fakat şimdilik hasmımızın seçtiği alanda kalalım. Rehin almanın, "kendisinin" ahlakdışı olduğunu mu söylüyorsunuz? İyi, bilmek istediğimiz bu zaten. Ancak bu sistem, eski veya modern tarihin bütün iç savaşlarında uygulana gelmiştir. Açıkça iç savaşın kendi doğasından kaynaklanmaktadır. Bundan tek bir sonuç çıkarmak mümkündür, yani, iç savaşın hakiki doğası ahlakdışıdır. "La Croix" gazetesinin desteklediği de budur; iktidarda olanlara boyun eğmenin zorunlu olduğunu, çünkü iktidarı Tanrı'dan geldiğini savunuyor. Ya Victor Serge? Enine boyuna düşünülmüş bir bakış açısı yoktur onun. Yabancı bir yuvaya minik bir yumurta bırakmak başka şey, karmaşık tarihsel sorunlarla ilgili olarak bir tavır belirtmek başka bir şey. Azana, Caballero, Negrin ve avanesi gibi aşkın ahlaka sahip insanların faşist kamptan rehine alınmasına karşı olmalarını seve seve kabul

** Bkz. Ek 1

* Boris Lifshiltz, Souvarine olarak tanınır. (1893-1984) Fransız Komünist Partisi liderlerindedir. 1924'te Troçki'yi desteklemiş, bundan dolayı partiden tasfiye edildi.

** Burada, o haksız adaletin, yani köle sahibi beyazların ahlakını daha parlak resmetmeye yönelik olarak "kara" derili Hotantolar'ı aşağılayıcı biçimde ima etmenin üzerinde durmayacağız. Bu konu kitapçıkta yeterli derecede ele alınmıştı. ("Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız", Kafirlerin Ahlakı) -L.T.

ederim: İki tarafta da, ailevi ve maddi bağları olup bir yenilgi durumunda kendilerini kurtarmakla kalmayıp bifteklerini de ellerinde tutacak burjuvalarımız var. Kendi kafalarına göre, haklılardı. Ancak faşist, proleter devrimciler arasından ve proleterler de faşist burjuvaziden rehine aldılar, çünkü kısmen ve geçici de olsa bir yenilginin onlar ve sınıf kardeşleri için içerdiği tehdidin farkındaydılar.

Victor Serge, kendisinin ne istediğini doğru düzgün söylemiyor: İç savaşlarda rehine alma uygulamasını mı ortadan kaldırmalı, yoksa insanlık tarihinden iç savaşları mı ortadan kaldırmalı? Küçük burjuva ahlakçıları atlama zıplama, parça parça, küme küme düşünürler; çünkü olaylara içsel bağlantıları doğrultusunda yaklaşmaktan acizdirler. Yapay olarak bir kenara ayrılmış olan rehinelere sorunu onlar için, sınıflar arasındaki silahlı çatışmaları doğuran genel koşullardan bağımsız özel bir ahlaki sorundur. İç savaş, sınıflar mücadelesinin en üst düzeydeki ifadesidir. Onu soyut "normlar"ın altına sokmaya çalışmak, işçileri baştan ayağa silahlanmış bir düşmanın karşısında silahsız bırakmaktır. Küçük burjuva ahlakçı, zehirli gazların kullanımını, savunmasız kentlerin bombardımanını vs. yi yasaklayarak savaşı "insancillaştırmak" isteyen burjuva pasifistin kardeşidir. Siyasal olarak böyle programlar, insanların düşüncelerini savaşa son vermenin tek yöntemi olan devrimden caydırmaya yarar.

Burjuva Kamuoyunun Korkusu

Kendi çelişkilerine dolanmış ahlakçılarımız belki de iki taraf arasındaki "açık" ve "bilinçli" bir mücadele başka şey, mücadelenin içinde yer almayanları kullanmanın ise başka bir şey olduğunu savunmaya çalışabilir. Gel gelelim bu savunu, yalnızca sefil ve ahmakça bir kaçıştır. Franco'nun birliklerinde, kandırılmış veya zorla silah altına alınmış on binlerce insan savaştı. Cumhuriyetçi orduları, gerici bir generalin tutsağı olan bu bahtsızları vurup öldürdü. Bu ahlaki miydi, ahlakdışı mı? Üstüne üstlük günümüz savaş anlayışı beraberinde, bütün o uzun menzilli topları, uçakları, zehirli gazları ve nihayet savaş ardından yıkım, açlık, yangın ve salgın hastalıklar dizisiyle kaçınılmaz olarak yaşlı ve çocuklar da dahil olmak üzere mücadeleye doğrudan katılmayan yüz binlerce ve milyonlarca insanın kaybını da getirmektedir. Rehin alınan insanlar, en azından sınıf ve aile dayanışması bağlarıyla taraflardan biriyle veya yine o tarafın liderleriyle ilişki içindedirler. Rehin alırken bilinçli bir seçim yapmak olanaklıdır. Bir toptan ateşlenen veya bir uçaktan atılan bir merminin sonucu baht işidir ve kolaylıkla düşmanların yanı sıra dostları veya onların ebeveyn ve çocuklarını da öldürebilir. Öyleyse neden bizim ahlakçılar rehinelere sorununu bir kenara ayırıp da sivil savaşın bütün içeriğine gözlerini yumuyorlar? Çünkü henüz o kadar cesur değiller. "Solcular" olarak, devrimle ipleri açıkça koparmaya korkuyorlar. Küçük burjuvalar olarak ise resmi kamuoyuyla köprüleri atmaya ödleri kopuyor. Rehin alma sistemini mahkum ederek kendilerini Bolşeviklere karşı dostlar arasında hissediyorlar. İspanya hakkında ödle bir suskunluğu koruyorlar. İspanyol işçilerinin, anarşistlerin ve POUM'cuların rehin aldıkları gerçeğine karşı, V. Serge herhalde yirmi yıl sonra itiraz edecektir...

İç Savaşın Ahlaki Kanunu

Aynı kategoride V. Serge'in bir diğer buluşu daha yer alır: Bolşeviklerin yozlaşması; Çeka'ya halkın kaderini kapalı kapılar ardından belirleme hakkı tanındığı anda başlamış bu yozlaşma. Serge, devrim kavramıyla oynuyor, devrim üzerine şiirler yazıyor ama onu olduğu gibi anlamaktan aciz.

Halka açık mahkemeler yalnızca oturmuş bir rejimin koşullarında olanaklıdır. İç savaş, toplum ve devlet için aşırı derecede çalkantılı bir durumdur. Genelkurmayın planlarını gazetelerde yayımlamak nasıl olanaksızsa, gizli işbirliklerinin koşul ve durumlarını da halka açık mahkemelerde ortaya sermek aynı oranda olanaksızdır, çünkü bu, iç savaşın gidişatıyla yakından ilintilidir. Kuşkusuz gizli mahkemeler, yanlış yapma olasılığını büyük oranda artırıyor. Bu sadece bizim de peşinen kabul ettiğimiz şu anlama gelir; demek ki iç savaş koşulları tarafsız adalet uygulaması için

pek uygun değildir. Başka ne denebilir ki?

İç savaşın ahlak kanununu kaleme alacak bir komisyona. Söz gelimi, Marceau, Pivert, Souvarine, Waldo Frank, Max Eastman, Magdeleine Paz ve diğerlerinden oluşabilir bu komisyon – V. Serge'in başkan tayin edilmesini öneriyoruz. Komisyonun genel karakteri şimdiden açık. İki taraf da rehine almamaya ant içerler. Halka açık mahkemeler ortalıkta olur. Bunların düzgün işlemleri için, iç savaş süresince basın sonsuz özgürlüğü korunur. Kentlerin bombalanması kamu adaletine, basın özgürlüğüne ve bireyin dokunulmazlığına zararlı olduğu için sıkı sıkıya yasaklanır. Benzer ve türlü türlü diğer nedenlerden dolayı ağır silah kullanımı yasadışı olur. Tüfek, el bombası ve hâttâ süngülerin de su götürmez biçimde insanların ve genelde demokrasinin üzerinde zararlı bir etkisi olduğuna göre, iç savaşta her türlü kesici, ateşli ve patlayıcı silah kullanımı da kesinlikle yasaklanır.

Aman ne güzel bir kanun! Victor Serge ve Magdeleine Paz'ın belagatlerine mükemmel bir abide! Gel gelelim bu kanun bir davranış kuralı olarak bütün ezen ve ezilenler tarafından kabul edilmediği sürece, küçük burjuva ahlakçılar şimdiye kadar yaptıkları gibi iki taraf arasında kafaları karışmış dolana dursunlar, savaşın sınıflar zafere ulaşmak için **her yolu** deneyeceklerdir. Küçük burjuva ahlakçılar öznel olarak kendilerini ezilenlere yakın hissederler; buna kimsenin kuşkusu yok. Ancak nesnel açıdan, egemen sınıf ahlakının boyunduruğundadırlar ve başkaldırı ahlakının üzerinde özenle durulmasına yardımcı olacakları yerde egemen sınıfın ahlakını ezilenlere dayatmaya çalışırlar.

Yığınların Bununla Hiçbir Alakası Yok!

Victor Serge, lafın arasında Bolşevik Parti'nin neden olduğuna da açıklık getirmiş: Aşırı merkezîyetçilik, ideolojik mücadeleye güvenmeme, özgürlükçü ("libertaire", aslında anarşist) ruhtan yoksunluk. Kitlelere daha çok güven, daha çok özgürlük! Zaman ve mekanın dışında şeyler bütün bunlar. Üstelik kitlelerin tuttukları yollar asla özdeş değildir: Devrimci kitleler vardır, edilgen kitleler vardır, gerici kitleler vardır. Aynı kitleler bile farklı zamanlarda farklı biçimlerde ve farklı hedeflerle harekete geçer. İşte tam da bu nedenden dolayı öncü kolların merkezi örgütlenmesi vazgeçilmezdir. Kazandığı otorite sayesinde kitlelerin yalpalamasının üstesinden gelebilecek olan ancak bir partidir. Kitleye kutsallık mal etmenin ve bir programı biçimsiz (amorf) bir "demokrasi"ye indirgemenin anlamı; aslında partinin kendi kendisini sınıfın içinde eritmesi, öncüyken artçı olması ve tam da bundan dolayı devrimci görevlerden feragat etmesidir. Öte yandan proletaryanın diktatörlüğünün eğer bir anlamı varsa, bu, sınıfın öncü kolunun proletaryanın geri kalmış katmanlarından kaynaklananlar dahil olmak üzere her türlü tehlikeyi püskürtmek üzere devletin kaynaklarıyla silahlanması demektir. Bunların hepsi temeldir; bunları Rusya deneyimi gösterdi, İspanya deneyimi de doğruladı.

Ama işin sırrı şu ki Victor Serge, "kitleler için" özgürlük isterken, aslında kendisi ve avanesi için özgürlük istiyor, her türlü denetim, her türlü disiplin ve hatta mümkünse her türlü eleştiriden muaf olmak istiyor. "Kitlelerin" bununla hiçbir alakası yok. Bizim bu "demokrat"ımız bozgunculuk ve şüphecilik tohumları ekerek sağdan sola, soldan sağa koşuşturduğunda, bunun hayırlı bir düşünce özgürlüğünün gerçekleştirilmesi olduğunu sanıyor. Ama biz, düş kırıklığına uğramış bir burjuva aydınını Marksist duruşla değerlendirmeye kalktık mı, bunu bireyselliğine saldırı gibi algılıyor. İşte o zaman yaptığı şey bozguncularla birlik olup "despotluğumuza" ve "bağnazlığımıza" karşı haçlı seferine girişmek oluyor.

Bir devrimci partinin içsel demokrasisi kendi içinde bir hedef değildir. Merkezîyetçilikle bütünlenmeli ve zapt edilmelidir. Bir Marksist için soru her zaman şudur: Ne için demokrasi? Hangi program için? Programın çerçevesi aynı zamanda demokrasinin de çerçevesidir. Victor Serge IV. Enternasyonal'den POUM'un Vereeckenn, Marceau Pivert türünden bütün merkezîyetçilerine, bağnazlarına, bozguncularına, Sneevliet türünden muhafazakar bürokratlara veya R. Molinier türünden sırf maceracılar hareket özgürlüğü verilmesini talep etmişti. Öte yandan Victor Serge, merkezî örgütlenmelerinin oturdukları yerden IV. Enternasyonal'in partizanlarını yönlendirmelerine sistemli olarak yardımcı olmuştur. Biz o demokrasiciliği gayet iyi biliriz: **sağa karşı** itaatkâr, iltifatçı ve uzlaşmacıyken aynı zamanda **sola karşı** da zorlayıcı, kötü niyetli ve

hilekârdır. Temsil ettiği tek şey, küçük burjuva merkezîyetçiliğinin kendini savunma rejimidir.

Marksizme Karşı Mücadele

Eğer Victor Serge'in kuram sorunlarına yönelik tavrı ciddi olsaydı sıkıntıyla fark edecekti ki başına "yenilikçilik" geçmiş; bizi, Marksizm'e Kantçılık aşılama, bir başka deyişle proletaryanın sınıf mücadelesini güya onun üstünde yer alan ilkelere tabi kılmaya çalışan Bernstein, Struve ve geçen yüzyılın diğer bütün o revizyonistlerine doğru çekmekte. Bunlar, Kant'ın kendisinin de yaptığı gibi, herkes için geçerli mutlak bir ahlak normu olarak "kategorik zorunluluk" (görev düşüncesi) tanımlı yaptılar. Aslında bu, burjuva toplumuna karşı bir "görev" meselesidir. Kendilerine bakacak olursanız, Bernstein, Struve ve Vorlander'in kurama karşı çok ciddi bir tavırları vardır. Açıkça Kant'a **dönüş** talep ettiler. Victor Serge ve avanesi bilimsel düşünce adına en ufak bir sorumluluk duymuyorlar. Kendilerini yenilgilere, imalara ve bunlardan da iyisi genellemelere hapsediyorlar... Bununla birlikte, şunların düşünceleri eğer diplerine kadar eşlenecek olursa, uzun zamandır itibar edilmeyen eski bir davanın yolcusu oldukları çıkar ortaya: Marksizmi Kantçılığı kullanarak dize getirmek; aslında burjuvazinin çıkarlarının felsefi genellemelerini temsil eden "mutlak" normlarla sosyalist devrimi felç etmek. Söz konusu burjuvazi de günümüz burjuvazisi değil, serbest ticaret ve demokrasi çağının merhum burjuvazisidir. Emperyalist burjuvazi bile bu normları liberal ninesinden daha az gözetiyor. Küçük burjuva vaizlerinin devrimci proletarya saflarına karmaşa, çalkantı ve kararsızlık sokma çabaları tıkr tıkr işliyor görünüyor. Sadece Hitler'in değil, liberallerin ve demokratların da başlıca amacı tam da tarihsel haklılığı kitlelerin gözünde açıklık kazanmak üzere olduğu bir zamanda Bolşevizmi gözden düşürmektir. Bolşevizm, Marksizm; işte düşman!

Demokratik ahlakın yüksek papazı "Yoldaş" Victor Basch, "Yoldaş" Rosemark'ın yardımıyla Moskova duruşmalarının savunmasında imza sahtekarlığı yaptı, halka teşhir edildi. Sahtecilikten suçlu bulunduğu göğsünü yumruklayıp feryat etti: "Yani ben yanlı mıyım? Ben hep Lenin ve Troçki'nin terörünü itham etmişimdir." Basch, demokrasi ahlakçıların içsel ana nedenini canlılıkla ortaya koymuştur: Bunlardan bazıları Moskova duruşmaları hakkında sessiz kalıyor olabilir, kimileri bu duruşmaları yere batırırken kimileri de savunuyor olabilir; ama asıl peşinde oldukları şey, mahkemeleri Lenin ve Troçki'nin "ahlak"ını, yani proletarya devriminin yöntemlerini mahkum etmek için kullanmaktadır. Bu noktada hepsi yoldaştır.

Alıntısını hemen girişte yaptığımız bu rezalet yazıda, ahlakla ilgili görüşlerimi kendimi "Lenin'e dayandırarak" geliştirdiğim ifade ediliyor. Diğer yayınlarda da bu marifetle çıkan bu belirsiz cümle Lenin'in kuramsal ilkelerini geliştirdiğim biçiminde anlaşılabilir. Ancak bildiğim kadarıyla Lenin, ahlak üzerine yazmadı. Victor Serge aslında tamamen farklı bir şey söylemek istiyordu; yani benim ahlakdışı görüşlerim "ahlakdışı" Lenin'in uygulamalarının bir genellemesidir. Lenin'in kişiliğini benim yargılarımla, benim yargılarımı da Lenin'in kişiliğiyle gözden düşürmeye çalışıyor. Bütün yaptığı, bütün bir Bolşevizme ve Marksizm'e karşı genel bir gerici eğilimi pohpohlamak.

Dalkavuk Souvarine

Eski pasifist, eski komünist, eski Troçkist, demokrat, eski Marksist... Eski Souvarine kendisinin ne istediğini ne denli az biliyorsa, proleter devrime ve devrimcilere de o denli çok yüzüzlükle saldırıyor. Alıntı yapmayı, belge toplamayı, virgül ve tırnak işareti biriktirmeyi, dosya hazırlamayı nasıl yapacağını hem çok iyi biliyor hem de bundan zevk alıyor, üstelik kalemini nasıl kullanacağını da bilir kendisi... Başlangıçta bu biriktirdiklerinin onu bir ömür boyu idare edeceğini ummuştu. Ancak çok geçmeden, bunlara ek olarak bir de düşünme yetisinin gerektiğine kendi kendisini inandırmaya mecbur oldu... Stalin üzerine yazdığı kitap bol bol ilgi çekici alıntı ve olaylara rağmen kendi zavallılığını belgelemektedir. Souvarine ne devrimin, ne de karşıdevrimin ne olduğunu anlamamıştır. Onun tarihsel süreç ölçütü, her şeyi akılcılaştırıp günahkâr insanlıktan

daima dertli olan dar kafalının ölçülüyle aynıdır. Eleştirel ruhuyla yaratıcılık, iktidarsızlığı arasındaki orantısızlık asit gibi tüketiyor onu. İnsanları ve olayları değerlendirirken, hepsini kuru ahlakçılıkla örtmesine rağmen düşünceleri temel bir dürüstlükten yoksun; her daim öfkeli oluşunun nedeni de işte budur. İnsandan kaçan ve insana güvenmeyen herkes gibi, Souvarine de doğal olarak gericiğin çekimine kapılıyor.

Souvarine, Marksizmle ipleri açıktan açığa koparmış mıdır? Buna dair hiçbir şey duymadık. O, kaçamağı yeğler, doğası öyle. Kısa çalışmam için yazdığı eleştiride şöyle diyor: "Troçki bir kez daha en gözde uğraşı olan sınıflar mücadelesiyle oynuyor." Daha dünün Marksist'inin gözünde sınıfların mücadelesi –"Troçki'nin gözde uğraşı" olmuş. Souvarine'in ebedi ahlakın ölmüş eşeğine binmeyi yeğlemesine şaşmamalı. Marksist kavrayışın karşısında "sınıf ayrımı gözetmeyen... bir adalet duygusu" yerleştiriyor. Toplumumuzun bir "adalet duygusu" üzerine kurulduğunu öğrenmek bile her ne olursa olsun avutucu. Bir dahaki savaşta Souvarine, şüphesiz son buluşunu siperdeki askerlere izah edecektir; bu arada aynı şeyi geçen savaşın gazilerine, işsizlerine, geride kalan çocuklarına ve orospularına da yapabilir elbette. Önceden itiraf etmeliyiz ki, bu görevi yerine getirirken, temiz bir dayak yiyecek olursa, bizim kendi "adalet duygumuz" ona arka çıkmayacaktır...

"Sınıf ayrımı gözetmeyen" burjuva adaletinin bu utanmaz savunucusunun getirdiği eleştirilerin bütün dayanak noktası... Víctor Serge'in şu söz konusu yazısıdır. Aynı Victor Serge'in "kuram"daki bütün o gayretleri Souvarine'den melez aşırımlar yapmanın ötesine geçemiyor. Souvarine'in hiç değilse bir avantajı var, o da, Serge'in henüz söylemeye cüret edemediklerini dile getiriyor olmasıdır.

Yapmacık bir öfkeyle, ki ondan hakiki hiçbir şey yok, Souvarine şunu yazıyor; Troçki demokratların, reformistlerin, Stalinistlerin ve anarşistlerin ahlakını mahkûm ettiğine göre, bundan çıkan sonuç, ahlakın tek temsilcisinin "Troçki'nin partisi" olduğudur ve değil mi ki böyle bir parti de "yoktur", o halde nihai olarak ahlakın ete kemiğe bürünmüş hali bizzat Troçki'dir. Şimdi gelin de buna kahkahalarla gülmeyin. Anlaşılan Souvarine, var olanla olmayanı birbirinden ayırt etmeye yetkili olduğunu sanıyor. Mesele sahanda yumurta veya bir çift pantolon askısı olduğu sürece iş kolay. Tarihsel sürecin terazisindeki böyle bir ayırım Souvarine'in boyunu aşar. "Var olan" doğmakta veya ölmekte, gelişmekte veya çözülmektedir. Var olan, yine var olanın içsel eğilimlerini anlayanlarca anlaşılabilir sadece.

Geçen savaş patlak verdiğinde devrimci tavrda olan insanların sayısı iki elin parmaklarını geçmezdi. Bütün resmi siyaset sahnesi neredeyse tamamen şovenliğin türlü tonlarıyla kaplanmıştı. Liebknecht, Luxemburg, Lenin tek başlarına ve iktidarsız bireyler gibi duruyorlardı. Ancak bunların ahlak anlayışının "kutsal birliğin" hayvanca ahlakından daha üstün olduğuna hiçbir şüphe var mı? Liebknecht'in devrimci siyaseti, o zamanlar yurtsever cahillerin sandığı gibi "bireyselci" falan değildi. Tam tersine, Liebknecht, kitlelerin derinlerindeki eğilimlerini yansıttı, bunları önceden gösterdi; bir Liebknecht yaptı bunu. Olayların sonraki gidişatı onu tamamen doğrulamıştır. **Bugün** resmi kamuoyuyla ipleri tamamen koparmaktan korkmamak suretiyle, **yarın** ayaklanan kitleler düşünce ve duygularını ifade etme hakkını kazanmak; bu var olma tarzı küçük burjuva uzlaşımçıların şarlatan varoluşundan ayrı, bambaşka bir var olma tarzıdır. Kapitalist toplumun bütün partileri, bütün ahlakçıları ve bütün dalkavukları yaklaşan felaketin enkazı altında can verecektir. Sağ kalacak olan tek parti dünya sosyalist devriminin partisi olacaktır; akıl ölçütü güdenlerin kör gözleri bugün böyle bir partinin var olmadığını görüyor, geçen savaş sırasında Lenin'in ve Liebknecht'in partilerini de böyle görmüşlerdi.

Devrimciler ve Mikrop Taşıyıcılar

Engels bir keresinde, Marx'ın ve kendisinin bütün yaşamları boyunca azınlıkta kaldıklarını ve kendilerini böyle "iyi hissettiklerini" yazmıştı. Ezilen sınıfın hareketinin devrimin genel görevleri seviyesine terfi ettiği dönemler tarihteki en ender istisnalardandır. Ezilenlerin yenilgileri zaferlerinden çok daha sık tekrarlanır. Her yenilginin ardından devrimcileri tekrar zalim bir tecrit durumuna atan uzun bir gerici dönem gelir. Uyduruk devrimciler bir Rus şairin deyişiyle "bir saatlik şövalyeler", böyle dönemlerde ya ezilenlerin davasına açıkça ihanet ederler ya da iki taraftan da

kopmaktan sakınmalarını sağlayacak bir kurtuluş formülü peşinde koşarlar. Günümüzde siyasi iktisat veya sosyoloji alanında uzlaşımçı bir formül bulunması düşünülemez; sınıf çelişkileri liberallerin veya demokrat reformistlerin "uyum" formülünü tamamen yıkmıştır. Geriye sadece din ve aşkın ahlak alanları kalıyor. Rus Sosyal Devrimcileri, demokrasiyi kiliseyle ittifaka girerek kurtarmaya kalkmışlardı. Marceau Pivert, dinin yerine Masonluğu koyuyor. Anlaşılan Victor Serge, henüz bir locaya katılmamış, ama Pivert'le birlikte Marksizm'e karşı ortak bir dil geliştirmekte zorluk çekmiyor.

Modern toplumun kaderini iki sınıf tayin ediyor; emperyalist burjuvazi ve proletarya. Burjuvazinin varacağı son nokta faşizmdir, toplumsal ve tarihsel ölçütün yerine biyolojik ve zoolojik standartları geçirir, böylelikle kapitalist mülkiyet için mücadelede her türlü kısıtlamadan kendisini azat etmiş olur. Uygarlık yalnızca sosyalist devrimle kurtarılabilir. Proletarya, sistemi devirebilmek için bütün gücünü, bütün kararlılığını, bütün cesaretini, sabrını ve acımasızlığını takınmaya zorunludur. Hepsinden öte dinin, "demokrasi"nin ve aşkın ahlakın kurgularından, yani düşmanın onu evcilleştirip tutsak etmek için dövdüğü bu manevi zincirlerden tamamen kurtulmuş olmalıdır. Emperyalist vahşetin tam anlamıyla ve nihai yenilgisini ne hazırlıyorsa o şey ahlaktır, başka hiçbir şey değil! Devrimin çıkarı –her şeyin üzerindeki yasa budur!

İki temel sınıf –ölümcül çarpışmalarının çağındaki burjuvazi ve proletarya– arasındaki karşılıklı ilişkiyi açıkça anladığımızda küçük burjuva ahlakçıların rolünün nesnel anlamı da açıklığa kavuşur. Başlıca özellikleri iktidarsızlıktır: Küçük burjuvazinin iktisadi gerilemesinden dolayı **toplumsal** iktidarsızlık; küçük burjuvazinin sınıflar mücadelesinin zincirden alabildiğine boşalması karşısında duyduğu korkudan dolayı **ideolojik** iktidarsızlık. İşte eğitimliyse cahiliyle küçük burjuvaların, sınıf mücadelesini durdurma telaşlarının nedeni budur. Eğer küçük burjuva ebedi ahlak aracılığıyla bunu başaramazsa, ki bununla başaramaz, kendisini, sınıf mücadelesini mitlerle ve celladın baltasıyla durduran faşizmin kollarına atar. V. Serge ve avnesinin ahlakçılığı devrimden gericiliğe uzanan bir köprüdür. Souvarine köprüünün öte yanına çoktan geçmiştir. Bu eğilimlere verilecek en küçük bir ödün gericiliğe teslim olmaya başlamak anlamına gelir. Bırakalım bu mikrop taşıyıcılar ahlak kurallarını Hitler'e, Mussolini'ye,

Chamberlan'e ve Daladier'ye* bulaştırsınlar. Bize gelince, proleter devrimin programı bize yeter.

Coyoacan, 9 Haziran, 1939

* Edouard Daladier (1884-1970), Halk Cephesi Hükümeti Bakanlığı ve Halk Cephesi sonrasında kurulan hükümette yöneticilik yaptı.

Amaçlar ve Araçlar

John Dewey

Amaç ve araç ilişkisi çoktandır ahlakın belli başlı konularından biridir. Teori ve pratik açısından da önemli bir sorundur. Şu son dönemde tartışma SSCB'deki Marksizm'in yakın zamandaki gelişmeleri etrafında dönmektedir. Stalinistlerin gidişatı, ortada bir takım tahrifatlar olsa bile tasfiyelerin ve adli kovuşturmalarnın bu ülkedeki sosyalist farz edilen rejimin sürdürülmesi için gerekli olduğu konusunda, diğer ülkelerdeki Stalinizm yandaşlarının çoğunca savunuldu. Diğerleri ise Stalinist bürokrasinin kanunlarını, Marksist siyaseti mahkum etmekte kullandılar ve gerekçe olarak da, Marksizm'in tam da amacın aracı haklı göstermesini savunduğundan ötürü SSCB'de böyle aşırılıklara yol açtığı olgusunu öne sürdüler. Bu eleştiricilerin kimileri Troçki'nin de bir Marksist olarak aynı siyaseti güdeceğini ve sonuçta eğer iktidarda olsaydı, proletarya diktatörlüğü amacına yine proletaryayla ulaşmak için gerekli görünen her yola başvurmakla yükümlü olduğunu hissedeceğini iddia ettiler.

Tartışmanın en azından teorik açıdan yararlı bir sonucu oldu. Benim bildiğim kadarıyla ilk defa olarak, tutarlı bir Marksist'in toplumsal faaliyet alanında amaç ve araçların ilişkisini açıkça gündeme getirmesini sağladı. * Bu derginin editörlerinden birinin kibar teklifi üzerine, bu konuyu Bay Troçki'nin amaç ve aracın karşılıklı bağıntısı tartışmasının ışığında ele almayı öneriyorum. Denemesinin ilk kısmının ağırlıklı bölümü bu durumda tartışma konuma girmiyor, ama başlığın akla getirdiği **tu quoque**** kanıt bağlamında söyleyebilirim ki, Troçki, kimi eleştiricilerin ona attiklerine pek benzer biçimde hareket ettiğini göstermekte zorlanmıştır. Bay Troçki amacın aracı haklı gösterdiği düşüncesi karşısında tek seçenek olarak sözde vicdan muhasebelerine veya ahlak duygusuna veya bazı ebedi hakikatlere dayanan bir tür mutlakçı etik biçiminin durduğunu işaret ettiği için hemen belirtmek isterim ki, ben de bizzat Bay Troçki gibi bütün bu doktrinleri tamamen yadsıyan bir bakış açısından yazmaktayım ve sonuçlar anlamında amacın, ahlaki fikirler ve davranış için tek temel olduğu ve bu nedenle de kullanılan araçların doğrulanmasını da ancak bu sonucun

* "Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız", Lev Troçki, The New International, Haziran 1938, ss. 163-73.

** Latince. Sen de (dahi) anlamında. Dewey burada Troçki'nin makalesinin "Bizim Ahlakımız, Onların Ahlakı" başlığını kastediyor. Sen de (başlık olarak sen) kanıtın ki... (Ç.N.)

sağlayacağı kanısındayım.

Ele almayı önerdiğim konu Bay Troçki'nin, tartışmanın sonunda, "Araç ve Amacın Karşılıklı Diyalektik Bağıntısı" başlıklı bölümde ortaya koyduğu noktadır. Şu ifade temeldir: "Araç sadece amaçla doğrulanabilir. Ama amacın doğrulanmaya ihtiyacı vardır. Proletaryanın tarihsel çıkarlarını dile getiren Marksizm yönünden, amaç, eğer insanın doğa üzerindeki iktidarını artırmaya ve insanın insan üzerindeki egemenliğini yok etmeye götürüyorsa doğrulanmış olur" (Sayfa 47). İnsanın insan üstündeki egemenliğinin yok edilmesinin yanı sıra insanın doğa üstündeki egemenliğinin artırılması bu durumda "asıl amaç" olarak görünüyor –yani, doğrulanması gerekmeyen ama ona ulaşmada araç görevi görecektir amaçların doğrulanması olan bir amaç. Şu da söylenebilir ki, Marksistlerden başkaları da "asıl amaç"ın böyle dile getirilmesini kabul edebilir ve bunun toplumun tarihsel olmasa da ahlaki çıkarını ifade ettiğini ve bu çıkarın yalnızca ve istisnai olarak proletaryanın çıkarı olmadığını öne sürebilirler.

Ancak, şu anda vermek istediğim nokta açısından, burada "**amaç**" sözcüğünün şu iki şeyi kapsamak üzere kullanıldığının belirtilmesi önem taşıyor: Nihai doğrulayıcı amaç ve bu nihai amaç için kullanılacak araçlar olarak amaçlar. Zira kimi amaçların yalnızca birer araç olduğu açıkça söze dökülmemişse de, bu önerme, bazı amaçların "insanın doğa üstündeki egemenliğini artırmaya, vs. götürdüğü" ifadesinde kesinlikle imâ edilmektedir. Bay Troçki, amacın aracı haklı kıldığı ilkesinin her aracın caiz olduğu anlamına gelmediğini açıklayarak devam ediyor. "İnsanlığı gerçek kurtuluşa götüren her şey serbesttir".

Bu son ifade eğer ona tutarlılıkla bağlı kalınır ve sonuna kadar gidilirse, amaç ve aracın karşılıklı bağıntısını savunan sağlam ilkeyle çelişmez. Yine bu ifade o ilkeye uygun olması itibarıyla, kullanılan araçların titiz bir incelemeye tabi tutulmasını, bunların nesnel fiili sonuçlarının ne kadar insani olduklarını söylemeye varıncaya dek doğrusunun aranmasını, "gerçekten de" insanlığın özgürleşmesine götürdüğünün gösterilmesini gerektirir. Tam da bu noktada "amaç"ın çifte anlamı önem kazanıyor. Amaç, fiilen ulaşılan sonuçlar anlamında, açıkça kullanılan araçlara bağlıyken; izlenen amaçlar sıfatındaki bir takım ölçüler, fiili nesnel sonuçları bağlamında görülüp değerlendirilmeleri gerektiği anlamında da, amaca bağlıdır. O halde bu temelde diyebiliriz ki, **görünürdeki bir amaç** nihai bir sonuç düşüncesindedir veya bunun tasviridir, yeter ki bu düşünce **amacı doğurmaya en uygun görülen yollar** zemininde oluşsun. Böylece, görünürdeki amacın kendisi eylemin yöneltmesi için bir araçtır, tıpkı bir insanın sağlıklı olma veya bu düşüncesinin fiilen var olan yerle özdeş değil de **amaca** ulaşılma eyleminin yönlendirilmesi için bir araç olmasındaki gibi.

İmdi, amacın aracı haklı çıkardığı düsturunun (ve formülleştirdiği uygulamanın) adını kötüye çıkaran şey görünürdeki amacın (belki de oldukça samimi olarak) inanılan ve bağlı kalınan amacın bazı araçların kullanımını doğrulaması, hem de seçilen araçları kullanmanın getireceği olgusal sonuçların ne olacağını araştırmaya gerek bırakmayacak derecede doğrulamasıdır. Bir birey, kişisel fikri söz konusu olduğunda tamamen samimi olarak, bazı yolların "gerçekten de" inanılan ve arzulanan bir amaca götürdüğünü savunabilir. Ancak bu aslen kişisel bir inanç sorunu değil de, bu inancı destekleyen nesnel bağlam sorundur: Yani, bunların fiilen yol açacağı sonuçlar sorunu. Bu durumda Bay Troçki, "Diyalektik Materyalizm" amacı araçlardan ayırmaz dediğinde; bunun doğal yorumu, nesnel bir sonuç olarak insanlığın özgürleşmesine götürmesini yine kendi doğasıyla gösterebilecek olan araçların kullanımını salık vereceğidir.

O halde insan umuyor ki, görünürdeki amaç olarak insanlığın özgürleşmesi düşüncesiyle, bu amaca ulaştırma olasılığı olan **bütün** araçlar, bunların ne olmaları **gerektiğine** dair hiçbir peşin hüküm olmaksızın bir incelemeye tabi tutulacaklar ve önerilen her araç olasılıkla doğabilecek sonuçları tarih temeli üzerinde tartılıp değerlendirilecek.

Ancak, Bay Troçki'nin tartışmasının ilerleyen cümlelerinde seçtiği yol bu **değil**. Şöyle diyor: "... proletaryanın özgürleştirici ahlakı da mutlaka ve mutlaka devrimci niteliktedir... ve yine bu ahlak, davranış kurallarını toplumsal gelişimin yasalarından, her şeyden önce de yasaların yasası olarak sınıf mücadelesinden **türetir**. Böylelikle amaç ve aracın karşılıklı bağıntılılığı ilkesi yok olmuş ya da en azından gözden yitmiştir. Çünkü araçların seçimi, uygulanacak önlem ve siyasetlerin fiili nesnel sonuçlarına göre bağımsız bir incelemeyle tayin edilmiyor. Tam tersine,

araçlar bağımsız bir kaynaktan, toplumsal gelişim yasalarının "yasası" olan bir sözde tarih yasasından **"türetiliyor"**. Buradaki "sözde" sözcüğünü çıkarıp atsak da, durumun mantığı değişmez. Çünkü söylendiği gibi olsa da, kullanılacak araçların amaç itibariyle, yani insanı özgürleştirme amacı itibariyle değil de başka bir dış kaynaktan türetildiği anlamına gelir. İnanılan amaç – görünürdeki amaç olarak insanın özgürleştirilmesi– böylelikle sınıf mücadelesi yoluna tabi kılınıyor. Araç ve amacın "karşılıklı" bağıntılılığı yerine, amaç araca bağımlı kalıyor ama araç amaçtan türetilmiyor. Sınıf mücadelesi amaca götürecekteki tek araç olarak görüldüğüne ve bunun tek araç olduğu görüşü araç ve sonuçların karşılıklı bağıntılılığı içinde tümevarımla bir değil de, tündengelimle elde edildiğine göre; araç, yani sınıfların mücadelesi fiili nesnel sonuçlarına göre eleştirel olarak incelemek zorunda değildir. Her türlü eleştirel değerlendirme gerekliliğinden otomatik olarak sıyrılıyor. Eğer "görünürdeki amaç"ın nesnel sonuçlardan ayrı olarak sınıf mücadelesiyle uyumlu her türlü aracın kullanımıyla birlikte bütün diğer araçların gözardı edilmesinin doğruladığı düşüncesine tekrar geri dönmediyse, Bay Troçki'nin tavrının ardında yatan mantığı anlayamamış bulunuyorum.

Amaç ve aracın hakiki karşılıklı bağıntılılığını öngören bir konum, amaca ulaşmak için bir yol olarak sınıf mücadelesini doğrudan elemez ama, bırakın tek olmasını, bir araç olarak bile buna tündengelim yöntemiyle varılmasına karşı çıkar. Araç olarak sınıflar mücadelesinin seçilmesi, tündengelimle değil, kullanımının fiili sonuçlarının incelenmesiyle, araç ve amacın karşılıklı bağıntılılığı bağlamında doğrulanmalıdır. Tarihsel değerlendirmeler elbette ki böyle bir incelemede kullanılabilir. Ancak, toplumsal gelişimle ilgili "değişmez bir yasa" varsaymak doğru değildir. Bu şuna benziyor: Bir biyolog veya tıp adamının kabul ettiği belli bir biyoloji yasası genel sağlık amacına o denli uygun düşün ki, o da sağlığa erişme amacının –bu **tek** aracın– bundan türetilebileceğini iddia etsin, öyle ki artık biyolojik fenomenlerin incelenmesine gerek filan kalmayın. Bütün bu durum önyargının gölgesi altındadır.

Sınıf mücadelesinin insanın özgürleşmesi amacına hizmet eden bir yol olduğunu söylemek başka bir şey, kullanılacak araçları belirleyen mutlak bir sınıf mücadelesi "yasası" olduğunu söylemek bambaşka bir şey. Aracı belirtiyorsa amacı da belirliyordur. Bu amaç fiili sonuçtur, amaç ve aracın hakiki olarak karşılıklı bağıntılılığı ilkesi uyarınca bu sonucun insanın özgürleşmesi olacağını söylemek keyfi ve öznel. İnsanın özgürleşmesi ulaşılmaya çalışılan amaçtır. "Ahlak"ın meşru herhangi bir anlamında ahlaki bir amaçtır. Amaç ve aracın karşılıklı bağıntılılığı ilkesinden ayrılmadığı sürece, ahlaki bir amacı belirleyebilecek bilimsel yasa yoktur. Bir Marksist samimi olarak sınıf mücadelesinin toplumsal gelişimin "yasası" olduğuna inanabilir. Ancak bu inancın, tarihin daha fazla incelenmesi yollarını kapatması bir yana –tıpkı Newton yasalarının fiziğin nihai yasaları olduğu iddiasının başka fizik yasalarını araştırmayı engelleyebilecek olması gibi–, bu eğer bilimsel bir tarih "yasası" olsaydı bile bundan insanlığın özgürleşmesine yönelik ahlaki hedefe ulaştıracak aracın o olduğu sonucu çıkmazdı. Bunun böylesi bir araç olduğu, bir yasadan "tündengelim"e değil, araç ve sonuçların incelenmesiyle gösterilmelidir; bu öyle bir önceleme olmalı ki, amaç olarak insanlığın özgürleşmesi göz önünde tutularak, bu hedefe ulaştırabilecek araçlar özgürce ve önyargısızca aransın.

Bir araç olarak sınıf mücadelesi hakkında bir şey daha eklenebilir. Sınıf mücadelesinin aracılığıyla yürütülebilecek olası birkaç, belki de pek çok farklı yol var. Bu farklı yollar arasında, sonuçlarını insanlığı özgürleştirme hedefine göre değerlendirmek dışında nasıl bir seçim yapılabilir? Bir tarih yasasının mücadelenin nasıl yürütüleceğinin yolunu tayin ettiği inancı, elbette ki, diğer yolların tümünü dışlama pahasına sınıf mücadelesini yürütmek için kullanılan bazı yollara fanatik ve mistik bir bağlılık duymaya meyletmek izlenimini vermektedir. Amaç ve araçların karşılıklı bağıntısıyla ilgili kuramsal meselenin dışına çıkmak arzusunda değilim; ama araçların insanın Özgürleşmesine yönelik ahlaki amaçla olan ilişkileri zemininde aranıp benimsenmesinin yerine, bu aynı amaçların varsayılan bir bilimsel yasadan türetildiklerini düşündüğümüzde, SSCB'deki devrimin günümüzdeki seyrinin de daha açıklanabilir hale gelmesi akla yatkın olmaktadır.

Varabildiğim tek sonuç, bir mutlaklıktan kaçayım derken, Bay Troçki'nin bir diğer mutlaklığa düşmüş olduğudur. Ortodoks Marksistler arasında sosyalizmin idealleri ve bunlara

ulaşmanın bilimsel **yöntemlerinden** (araçlarla sonuçların nesnel ilişkilerine dayanıldığı anlamıyla bilimsel), tarihsel değişimin yasası olarak sınıf mücadelesine doğru tuhaf bir çark etme olmuş sanki. Bütün amaçlar kümesinin araçlar ve tavırların başat olarak bu yasadan türetilmesi bütün ahlaki sorunları, yani nihai olarak ulaşılacak amaçla ilgili bütün sorunları anlamsız kılıyor. Amaçlar hakkında bilimsel olmak, bunları doğal olsun, toplumsal olsun türlü yasaların içinden çıkarmak anlamına gelmez. Ortodoks Marksizm, insani amaçların var oluşun dokusu ve yapısı içme örülmüş olduğu kanısını –ola ki Hegelci köklerinden miras alınan bu kavrayışı– Ortodoks ve geleneksel idealizmle paylaşmaktadır.

New York City, 3 Temmuz, 1938

Liberal Ahlak

George Novack'ın Gözüyle John Dewey ve Lev Troçki Arasındaki Tartışma

Amerikan liberalleri, hem etik kuramın yüksek düzleminde, hem de pratik ahlakta kendi tavırlarının Marksistlerinkinden çok daha güçlü olduğu inancındalar. Durumun böyle olduğuna pek çok kişiyi ikna etmişlerdir. Eski Bolşeviklerin Moskova duruşmalarında iftiralar sonucu infaz edilmeleriyle doruğa çıkan Stalin'in terör rejimi, demokratların, yalnızca Stalinistlerden değil, ama aynı zamanda bunların kurbanı devrimci sosyalistlerden de ahlakça daha üstün olduklarını sergilemelerine olanak tanıdı. 1930'ların sonlarında dünyanın her yerindeki türlü entelektüel çevrelerde etik ve politika ilişkisinin ortaya koyduğu sorunsal etrafında dönen tartışmalar İkinci Dünya Savaşı'nda emperyalizmin sergilediği kana bulanmış ahlak anlayışıyla yarıda kesildi.

1937 Nisanı'nda Meksika Coyoacan'da Moskova Duruşmaları'nın Uluslar arası Soruşturma Komisyonu'nca mahkemelerde düzenlenen oturumlar bu arada bu sorunları da ele almıştı. Troçki, çok geçmeden *Yeni Enternasyonal*'in (The New International) Haziran 1938 sayısında basılan, "*Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız*" adlı bir deneme yazdı. Troçki'yi ona yöneltilen suçlamalardan aklayan komisyonun başı olan eğitimci-düşünür John Dewey, "*Amaçlar ve Araçlar*" başlığı altında Troçki'nin düşüncelerini eleştiren bir yazı yazdı. Bu yazı yine aynı derginin Ağustos sayısında basıldı. Yetiştirmek zorunda olduğu diğer çalışmaları, Troçki'yi, Dewey'in öne sürdüğü düşüncelere vermek istediği cevabı yazmaktan alıkoymdu.

Pragmatizm ve Marksizm'in önde gelen sözcüleri arasındaki bu sonuçlanmamış tartışma, bu iki felsefi düşüncenin, toplumsal ve siyasi faaliyetlerin ahlaki yönleri üzerine birbirleriyle giriştikleri ender yüzleşmelerden biridir. Bu sorun ne önemini kaybetmiştir ne de aradan geçen yirmi yedi yıl içinde liberallerin ve ihtilalcilerin dikkatini çekmekten geri durmuştur. Hatta eskisinden de çok şimdi, bunları tartışmanın tam zamanıdır.

Etığın Sorunları

Bu ideolojik karşılaşmada ortaya çıkan yöntem sorunlarına girmeden önce, eleştirel ve akılcı bir etiğin kurallarını düzenlerken karşılaşılan temel sorunları bir gözden geçirmek yararlı olabilir.

Ahlak kuramcıları, davranış ölçüleri için akılcı bir temel kurarken veya bilimsel bir açıklama getirirken başlıca iki güçlkle karşı karşıyadırlar. İlki, doğru ve yanlış kavramlarının yüzyıllar boyunca son derece değişkenlik göstermiş olmasıdır. Karşıt ahlaki yargıların konusu olmamış bir insani faaliyet zor bulunur. İnsan eti yemek günümüzde evrensel boyutlarda kınanmaktadır, bununla birlikte ilkel çağlarda evrensel boyutlarda uygulanmaktaydı. Bazı besin toplayıcı ve avcı kabileler yaşlı insanları ölmeye bırakırdı, bizse yaşamlarını uzatmaya çabalıyoruz.

Cinsel ilişkilerdeki bütün bir özgürlük bugün yasadışı addedilirken bir zamanlar yaygın ve kabullenilebilir bir şeydi. Yalan söylemek yanlış kabul edilse de, örneğin doktorlar etiğin böyle bir temel taşı hem genel olarak hem de somut durumlar için ölümcül hastalığa yakalanmış bir hastaya durumu hakkında gerçeği söylemenin doğru olup olmadığı zemininde tartışıyorlar. Kapitalizmin doğru diye kabul ettiği mülkiyet ve refah dağılımı, ilkel Kızılderililerce kınanırdı. Bu örnekler çoğaltılabilir.

Ahlakta mutlak olanı arayanlar için bundan daha kötüsü, bir grup insan için en büyük iyilik olan bir edimin tastamam aynı özelliklerinin aynı zamanda bir diğer grup için en büyük kötülük olmasıdır. Grev kırıcılar patronlara göre kahramanken, işçilerin gözünde aşağılıktır. Muhbirler cadı avcılarınca övülürken bunların siyasi ve sendikacı kurbanlarınca lanetlenir. Asyayı dehşete düşüren Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombasının atılışı müttefiklerce onaylanmıştı. Küba'nın son zamanlarda gündemimize getirdiği gibi, özel mülkiyetten mahrum etme kapitalizm savunucuları ve sosyalizm yanlılarında karşıt ahlaki yargıların uyanmasına yol açtı.

Aynı fiiller ve failerin hakkındaki birbirine karşıt değerlendirmelerinin aynı anda var olmasından doğan böyle çelişkili ahlaki durumları göz önüne alırsak, iyiyi kötüden doğruyu yanlıştan ayırt etmek için hangi sarsılmaz temellere sahip olabiliriz? Değişmez ahlaki kabuller mümkün mü acaba?

Her etik okulu bu sorulara kendi cevabını getirmiştir. Geleneksel dinler, kendi küflenmiş ahlaklarına ilahi bir doğrulama sunar. Bu usul ve nizamların Musa'ya, İsa'ya ve Muhammet'e indirilip rahipler ve diğer Kilise görevlilerince yorumlanan birer Tanrı sözü olduğunu iddia ederler. Tanrı'nın emirleri ebedidir ve bunları çiğnemenin bedeli cezadır, çünkü bu aynı emirler cennetin ve ölümsüzlüğün anahtarlarıdır.

Ahlak giderek bu gibi dini yaptırımlardan özgürleşti. Uygarlığın ilerlemesiyle birlikte daha aydınlanmış bir kültür ve bilimsel bilginin koşullanmasıyla, düşünürler etik için akılcı ve dünyevi temeller koymak zorunda kaldılar. Ahlak, cennette demirlediği yerden söküldü söküleli beri, insanın varoluşuna ve bu varoluşun dünya üzerindeki gelişiminin değişken ihtiyaçlarına neden gösterme gerekliliği doğmuştu. En sonunda tarihsel materyalizm, ahlak kanunlarının özüne ve kökenlerine, toplumsal işlev ve sınırlamalarına en geçerli bilimsel açıklamayı getirdi.

Ahlakın Marksist Açıdan Kavranışı

Engels, "Anti-Dühring"de Marksist ahlak kuramını açıklarken, "İnsanlar ahlaki görüşlerini, bilinçli ya da bilinçsiz, kökeninde sınıfsal konumlarının temellendiği pratik ilişkilerden –üretim ve mübadeleyle sürdürdükleri ekonomik ilişkilerden– türetirler" demişti. Kabile yaşamının temel ahlaki değerleri, üretim ilişkileri ve mülkiyet biçimlerindeki temel farklılıklardan dolayı uygar toplumlarındakinden zorunlu olarak ayrılır. Çalmayı veya komşunun karısını ayartmayı yasaklayan emir, üretim araçlarında ve üreme ilişkilerinde özel mülkiyetin öngördüğü tutumlara bağlı olmayan ilkel halklara gülünç görünür.

Engels, günümüzde belli başlı üç ahlak anlayışının popüler olduğuna işaret etti. Bunlar, en iyi örneği Katoliklik olan Hıristiyan –feodal ahlak, modern burjuva ahlakı ve proleter ahlakıdır. Evlilik ve boşanmaya karşı öngördükleri tavır, bu ahlaki görüşlerdeki farklılıkları örneklemekte kullanılabilir. Katolikler için, evlilikler "Tanrı katında" olur ve sonsuza kadar sürmelidir; sıradan burjuvanın gözünde evlilik bağı, hükümet görevlerince geçerli kılınacak, düzenlenecek veya sona erdirilecek medeni bir sözleşmenin sonucudur. Sosyalistler içinse, söz konusu kişilerin özgür iradeleri tarafından başlatılacak veya bitirilecek kişisel bir meseledir.

Bu üç genel ahlaki görünüm, ekonomik ilişkilerin gelişiminde birbiri peşi sıra gelen üç aşamayı temsil etmesinin yanı sıra farklı sınıf oluşumlarının ve toplumsal sistemlerin gereksinim ve

görüşlerinin de ifadesidir. Bunlar toplumların kafalarında ve yaşayışlarında yan yanadırlar ve birbirleriyle mücadele etmektedirler.

Engels, bütün ahlakların ve bunların kavramsal doğrulamalarının toplumun o belirli dönemde eriştiği iktisadi aşamanın ürünleri olduğu sonucuna vardı. Uygar toplumlar günümüze kadar sınıf mücadeleleriyle geldiği ve bu durum sürdüğüne göre, her tür ahlak sınıfsal ahlak olmuştur ve zorunlu olarak da öyle olmalıdır. Ahlak, ya sınıfın iradesini ve çıkarlarını doğrulamış, ya da ezilen sınıf yeterince güçlenir güçlenmez bu egemenliğe karşı olan başkaldırısı ve ezilenlerin gelecekteki çıkarlarını temsil etmiştir." Engels'in böylelikle ahlaki yargılardaki değişimlere ve farklılıklara getirdiği materyalist açıklama, yeni ve daha yüksek ahlaki yargıları da doğrulamış olur.

Pragmatizmin Etik Yaklaşımı

Pragmatistler kendilerini ahlaki meselelerde uzman görürler. Ahlaki kuram bir yandan geleneksel dinin yerine koydukları şeydir ,öbür yandan ise, toplumsal sorunlar için materyalist yaklaşıma karşı kullandıkları tam anlamıyla en önemli savunma ve saldırı aracıdır.

Pragmatistler ahlaki ölçülerin yaptırımını olarak hiçbir "ebedi hakikat"e yaslanmazlar. Bunların evrim kuramı ve modern bilgi kavramları aracılığıyla bir daha geri döndürülemez biçimde alt edilmiş olduklarını anlamışlardır. Öyleyse herhangi bir erdemli hareket neye dayanarak salık verilip doğrulanabilir? Erdemler içkin olarak veya kendiliklerinden iyi değildirler, On Emir gibi ilahi olarak vahyedilmemişlerdir, tabular tarafından da dayatılmamışlardır. John Dewey'e göre herhangi bir edim, tavır veya izlenen herhangi bir yolun değeri ancak ve ancak gerçek sonuçlarıyla yargılanmalıdır. Önemli olan bireylerin niyetleridir. Nedenleri veya hedefleri değil insanların edimlerinden kaynaklanan somut sonuçlardır. Dewey, ahlakı içsel olan kişisel vasıflar değil de sonuçlar doğuran açık faaliyet olarak kavrar. "Kesinliği Arayış", The Quest for Certainty s.6) Bu nesnel ölçüt Dewey'i ahlaki değerlerin kalbin iyiliğine bağlı olduğunu savunan bütün yarı-dinci ve duygusal kişilerden ayırır.

Refahı artırmaya ve dağılımını eşitlemeye, demokrasi ve özgürlüğü yaymaya, barışçıl ilişkiler kurmaya, daha fazla insan için daha fazla fırsat yaratmaya, insanların duyarlılıklarını artırmaya, anlayışlarını derinleştirmeye, vs.ye yönelik olan edimler iyi edimlerdir. Eğer bunların aksine sonuçlara yol açıyorlarsa, aynı edimlerin ahlakdışı olduklarına hükmedilmelidir.

Böylelikle sömürü yanlıştır çünkü insanlardan çalar, onları böler ve ezer; sömürücülerin bunu görmeleri sağlanmalı, ya kendilerini düzeltmeliler ya da toplum tarafından düzeltilmelidirler. Zor kullanmak yanlıştır, ya da daha doğrusu sonuçları itibariyle yararlı değil çoklukla zararlıdır. O halde bu yola başvurmamalı, ya da en azından yalnızca çok acil zorunluluklar altında çok ölçülü bir biçimde kullanılmalıdır. Sınıflar mücadelesi yanlıştır, sınıflar arası uyum ve işbirliği bunun yerini almalıdır.

Bu ilkeler büyük iyi niyet göstergesidir ve pragmatik ahlakçıların iyi yürekliliğine işaret eder. Gel gelelim bu ilkeler ne bu toplumsal çelişkileri yaratmış olan gerçek duruma bilimsel bir açıklık getirir, ne de bunlara yönelik uygulamada bir çözüme işaret ederler. Zenginlere homurdanıp ayrıcalıklı olanların yoksulların gereksinimlerini göz önünde bulundurması ve onlara yardım etmek için önlemler alması gerektiğini söylemek en ucuzu. Din, yüzyıllar boyunca eşitsizliği doğuran koşulların kökünü kazımaksızın bu yolda vaazlar verdi ve böylesi hayır işleri yaptı durdu.

Böyle soyut ahlakçılığa soyunmakta, ahlakın ve ahlakın gelişiminin gerçekten bilimsel bir araştırmasını yapmak arasında büyük bir fark var. Ahlaka bilimsel yaklaşım bize sadece, sömürünün kötülüğü ve zenginlerin neden öyle davranmak zorunda oldukları hakkında bilgi vermekle kalmamalı, sömürünün kötülüklerinin nasıl önlenebileceğini de gösterebilmelidir.

Bütün hümanist etiklerin en yüce amacı her bireyin kendini gerçekleştirme, insan kişiliğinin gelişim ve kusursuzlaşmasıdır. Dewey çok haklı olarak bireysel davranışın zorunlu olarak toplumsal faaliyete tabi olduğunu ve ahlakın da ayrılmaz biçimde toplumsal koşullar, davranışlar ve sonuçlara bağlı olduğunu görmüştür. Bu geniş arenada davasını savunmaya ve kendi görüş açısı lehine Marksizm'le savaşılmaya hevesliydi.

Ahlakta Amaçlar ve Araçlar

Dewey'in ele aldığı ilk sorun, ahlakta amaçlar ve araçlar arasındaki ilişkiyle ilgili zorlu sorundu. Pek çok liberal ahlakçı böyle bir düsturun bütün kötülüklerin temeli olduğuna inanır. Bu durumda Dewey'in amacın aracı haklı gösterdiği konusunda Troçki'yle aynı fikirde olması çok şaşırtıcı olabilir. Amaç ve araç birbirine bağlıdır.

Ama ne biri ne de diğeri, diyordu Dewey, "sözde vicdan muhasebeleri veya ahlaki bir duyarlılık ya da ebedi hakikatlerin damgasıyla" doğrulanamaz. Bunları doğrulamanın tek koşulu, ona göre, yine bunların doğurduğu sonuçlardır... varılan sonuçlar anlamında amacın, ahlaki fikirler ve davranış doğrulamasını ancak bu sonucun bağlayacağı kanısındayım". Kullanımının getireceği sonuçlardan başka hiçbir şey bir aracı iyi ya da kötü yapamaz.

Troçki, sosyalist faaliyetin nihai amacının insanın insan üzerindeki egemenliğinin (toplumsal baskı) ortadan kaldırılması olduğunu belirtmiştir. Dewey de bunları en değerli hedefler addetmiştir. Troçki ayrıca bu amaçların gerçekleştirilmesine katkıda bulunacak bütün yolların ahlaki olarak doğrulandığını da söylüyordu. Buraya kadar, Marksistlerle pragmatistler arasında bir ayrılık yoktur.

Bu hedeflere erişmeyi sağlayacak vasıtaların ve yolların ne olduğu göz önüne alındığında konumları farklılaşmıştır. Troçki'nin düşüncesine göre, modern toplumda bu işi yürütebilecek yegane güç örgütlenmiş işçi sınıfıydı. Emeğin baskıyı ortadan kaldırmasının ve doğanın dize getirilebilmesi görevini tamamlamasının tek yolu kapitalizmden yarar sağlayan ve ekonomik ayrıcalığa sahip olanlara karşı verdiği savaşı son noktasına kadar geliştirmesidir.

Bu noktada Dewey, ondan tamamen ayrılmıştır. Bu iki önerme de yanlıştır, diye yanıtlardı. Troçki, çağımızda toplumsal yeniden yapılanmanın temel görevlerini işçilerin eline teslim etmeye yetkili değildir. Bu herhangi bir özel sınıfın çıkarlarını aşan ortak bir sorundur. Toplumun kaymak tabakasından en aşağı olanına kadar her seviyeden iyi niyetli bütün insanlar doğa ve ekonomimiz üzerindeki ortak denetimi güvenceye almak üzere güç birliği yapmalıdır.

Dewey'e göre, istenen hedeflere ulaşma aracı olarak sınıf mücadelesinin sürdürülmesine ayrıcalık tanımakla, Troçki de hata yapmıştır. Kapitalistlerle işçileri karşı karşıya getirmekten daha başka yollar ve araçlar bunun kadar iyi olmakla kalmayıp, daha da olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Böylelikle ahlak kavramı konusundaki farklılıkları toplumsal ilerlemenin aygıtları ve araçları konusundaki anlaşmazlıkları etrafında dönüyordu. Özünde "yöntem" üzerine bir tartışmayı bu; hem düşünce yöntemi hem de davranış yöntemi.

Dewey'in bizzat kendisidir tartışmayı kasten mantıksal yöntem ve bilimsel usul düzlemine çeken. Dewey, Troçki'nin akıl yürütme yönteminin yanlış olduğunu söylüyordu, çünkü Troçki kullanılacak aracı (sınıf mücadelesi) toplumsal gelişimin seyrini okumasından (ya da yanlış okumasından) türetiliyordu. Sınıf mücadelesini her şeyin üstünde ve mutlak olan tarih yasası konumuna haksızca çıkarmakla, Troçki aslında amaçların araçları belirlemesine izin vereceği yerde, amaçları, belli bir takım yollara tabi kılmaktaydı. Troçki araçları nasıl türetmiş olmalıydı? "Kullanımlarının olgusal sonuçlarını inceleyerek", diye yanıtlıyordu Dewey. Bu, iki etkenin tam anlamıyla birbirine bağlı olduğunu göz önünde bulunduran sahici tek bilimsel yaklaşımdır.

Dewey **tümdengelim**in yerine, genel kurallardan belli sonuçların türetilmesine karşı **tümevarımı**, yani tekrarlanmakta olan benzer örneklere dayanarak genelleme yapmayı geçiriyordu.

Bu karşı sav temellendirilmemiştir. Acaba Troçki aracını gerçekten de rastgele, Dewey'nin ima ettiği gibi yalnızca tümdengelimsel süreçler aracılığıyla mı türetmişti? Kesin olan şudur ki, Troçki "araç"ı açıkça sınıf mücadelesinin yasaları ve gereksinimlerinden kalkarak değerlendirmişti. Buna rağmen, bu yasalar Marksistler tarafından keyfi biçimde yaratılıp topluma dayatılmış değildir. Toplumsal süreçlerin kuşaklar boyunca gelişiminin, tamamen bilimsel yöntemler aracılığıyla kapsamlı bir incelemeye tutulmasının ardından türetilmişlerdir. Sınıf mücadelesinin yasaları her şeyden önce, Amerikan tarihi de dahil olmak üzere uygarlık tarihinin gözler önüne serdiği "olguların" analizinden geliştirilmiş "görgül" genellemelerdir.

Sınıf Mücadelesinin Mantıksal Konumu

Sınıf mücadelesinin yasalarının ve bu yasaların tarihteki başat rolüne ilişkin olgusal malzemelerin zengin yelpazesi Marx tarih sahnesine çıkmadan çok önce incelenmiş ve kayda geçirilmişti. Örneğin, pek çok Yunanlı yazar ve tarihçi (Thuaydides, Aristo, Platon) bunları işaret etmiş ve tanımlamıştır. Tarihsel materyalistlerin yaptığı bunların ilk yeterli ve doğru açıklamasını vermek olmuştur. Üretim güçlerinin büyümesi, toplumsal işbölümü ve ürünlerdeki hatırı sayılır bir artı değer varlığının sınıfları nasıl oluşturduğunu ve neden sınıf çatışmalarının bu genişleyen refah ve artı değerini sahiplenme biçimleri etrafında döndüğünü açıkladılar.

Bu, toplumsal gelişme üzerine bir varsayım değil midir? Bir araççı (**instrumentalist**) olarak Dewey'in söylemek istediği budur. Ancak, sınıflar mücadelesinin rolü liberallerin ona affetmiş olduğu şüphe götürür rolden daha farklı olmuştur. Sınıflar mücadelesi yalnızca bir olasılık veya tesadüf veya uygar yaşamdaki dönemsel bir olay olmaktan öte, bir zorunluluk, bir kesinliktir ve sınıf temelli toplumun iç yapısından doğan temel etkenleri açıklayan doğruluğu kanıtlanmış bir grup yasaya göre yürür. Bunlar, gelişim düzeyleri ve kendilerine özgü özellikleri ne olursa olsun bütün sınıf temelli toplum tipleri için geçerlidir.*

Sınıf mücadelesini etkileyen yasalar bir kez ortaya çıkarılıp, formüleştirilip doğrulandı mı diğer bütün bilimsel yasalar gibi uygulanabilirler. Bunlar, araştırmacıların, toplumun yapısını ve iç hareketliliğini, grup oluşumlarını ve önder şahsiyetlerini daha derinlikli inceleyebilmelerini ve böylelikle toplumun gelişimini önceden görmeyi ve bazı durumlarda bir dereceye kadar yönlendirmeyi mümkün kılar.

Kavram ve Yasaların Doğası

Bununla birlikte Dewey gibi araççıların, ne kadar sağlam temellendirilmiş olursa olsun her türlü öngörüye karşı kırılmaz bir ön yargıları vardır. Bu tiksinti, kendi içinde bir çelişki barındıran bilgi kavramlarının başlıca ilkesidir. Araççılar haklı olarak her şeyin evrensel ölçüde değişebilirliği konusunda ısrarlıdırlar. Gel gelelim, onların gözünde düşünceler her durumda garip bir durağan öz muhafaza ederler. Düşünceler, toplumsal ve bilimsel gelişimin seyri ve sonuçları ne olursa olsun, içkin varsayımsal niteliklerini yitirmez ve asla gerçekten birer kesinliğe dönüşemezler.

Bu varsayım ne deneysel ne de akılcıdır. Aslında, varsayım olarak yola çıkılan pek çok düşünce bilimsel araştırma ve doğrulayıcı uygulayımın sonunda oldukça farklı şeylere dönüşür. Sınanan hakikatler bilimsel yasalar halinde gelir. Atomların varlığı ve maddenin içsel atomik yapısı kuramı, Antik Yunan'da ilk ortaya atıldığında alt tarafı parlak bir tahmin, bir sezgiydi. Şimdiyse bu kuram kendisinden en açıcı sonuçlara varabileceğimiz gerçeklik kazanmış bir hakikat halini aldı. Buna rağmen pozitivist Ernst Mach için olduğu gibi Dewey için de atom bir gerçeklik değil de yalnızca "yürürlükte bir düşünce"dir.

Dewey, sınıf mücadelesinin yasalarına bunların iyi temellendirilmiş oldukları gerekçesiyle karşı çıkıyordu çünkü "önerilen eylem tasarılarının ele almak durumunda olduğunu edimsel fenomen türleri ve bunların karakteristik özellikleriyle ilgili önyargılara vardırıyorlardı". Ancak durum buyusa, aynı şey atom etkinliği yasaları veya başka herhangi bir fizik yasası için de öne sürülebilir.

Katıksız pragmatistlerin gözünde bütün kavramsal genellemeler sürekli sınıma tabi konumdadırlar. Bu genellemeler her ne kadar yetkinlik kazanmış olursa olsunlar, lehlerindeki kanıt miktarı ne kadar artarsa artsın, doğrulukları ya da yanlışlıkları üzerine hiçbir yargıç kesin hükmü veremez. Neden? Çünkü belirsiz öğeler gerçeklikten asla tamamen soyutlanamaz ve bu durumda, geçici ve sonuçsuz kalan şeyler bilimsel düşünceden asla ayrı tutulamaz.

Onlara göre her yeni durumun ışığı altında, her kavram yeniden değerlendirilmeli ve her

* Bunun gerçek olduğu, daha yakın zamanda, Marksizm'in tanrıtanımaç maddeci sapkınlıklarına karşı savaşmak üzere Fransa'da kilise tarafından işçilerin arasına gönderilen bazı işçi-rahipler tarafından görülmüştür. Kardinal Feltin'e yazdıkları 5 Ekim 1953 tarihli mektupta şöyle derler; "Sınıf mücadelesinin, kabul edilecek ya da reddedilecek basit bir ilke değil de, çalışan sınıfın doğrudan doğruya karşı olduğunu çıplak bir gerçek olduğunu öğrendik". Sözlerini geri almayı reddettikleri için, papazlık rütbeleri ellerinden alınmıştı. -G.N.

sonuca baştan aşağı yeniden geçerlilik kazandırılmalıdır. Bininci tekrarının ta başlangıçtaki oluşumdan bir nitelik farkı olmadığı gibi ondan daha dayatıcı bir özelliği de yoktur. Yararcılar öyle bir konuşmaktadırlar ki, sanki insanların karşılıklarına çıkan her durumda, etraflarındaki dünyayı elleri boş, kafaları boş karşılayarak her şeye yeni baştan başlamaları mümkün ve zorunludur.

Bu, esasen, edinilmiş bütün bilginin, bütün bilimsel yöntemlerin ve hatta tümevarım sonuçlarının değerini yadsımaktadır. Tarihsel deneyimden ve gerçekliğin dolaysız öncelenmesinden türetilen ve her geçen gün büyüyen öngörüler yığını da dahil olmak üzere, toplumsal gelişimin bu birikmiş kaynaklarını kullanmaksızın dünyaya tepki göstermek ve getirdiği sorunları çözmeye çalışmak ancak bir çocuğun yapacağı bir şeydir.

Bunlar bir dizi önemsiz zihinsel kurgu değildirler; öyle ya da böyle doğrulanmış bilgiler ve sınanmış genellemelerden oluşurlar.

Ancak, tutarlı olduğunu varsaydığımız kimi araççuların gözünde "düşünceler gerçekliği ifşa etmez", düşüncelerin içeriği özünde belirsiz ve sonsuza kadar varsayımlardır.

Bilimin ilerlemesi, fenomen üretilmesi ve bunların, sonradan yasaya dökülmesini belirleyen gerçek kuvvetlerin bilgisine ulaşmayı getirir. Dewey gerçeklikteki belirsizlik unsurunu ve gerçek bilginin kesin olmayışını hayli abartmıştır. Gerçek durumları önceden tahmin etmenin ve kesinleştirilmiş doğrulardan yola çıkarak hareket etmenin değerini teslim etmemiş ve hatta bunu dışlamıştır.

"Mantık" (Logic) adlı kitabında (s. 508), "İzlenilen yolda kullanılan her siyaset mantıksal olarak bir deneyimin doğasına aittir ve bilfiil de öyle olmalıdır" diye üsteliyordu. Bu aşırı iddia ne mantıksal olarak doğrudur, ne de olgusal olarak tam. Çok tehlikeli ve yanlış yönlerde çekilebilecek yarı gerçek bir iddiadır bu.

Bir durumun somut gerçeklerini ve getirilen önerinin doğasına dayanarak, verili bir tutumun özünde ya da yalnızca rastlantısal olarak "bir deneyimin doğasına ait" olup olmadığı söylenebilir. Pek çok durumda, şüpheli bir askıya alma tepkisi getiren kaçınılmaz bir belirsizlik ögesi kesinlikle vardır. Ancak bu belirsizlik ve rastlantısallık ögesi niceliksel ve niteliksel olarak değişkendir. Bilimsel kuramın değeri ve akılcı uygulayımın amacı en aza indirmektedir.

Sanayideki uygulamadan iki örnek verelim. Bir fabrikadaki torna teknisyeni bir parçanın belli sertlikteki çeliği kesmek için fazla yumuşak olup olmadığını önceden bilebilir. Bu amaç için daha yumuşak bir çeliği veya tahta bir keskiyi doğal olarak ki kullanmayacaktır. Bu durumda amaç –metalin belli bir biçim ve ölçüde imal edilmesi– ve maddi gerçeklik –metalin sertliği– karşılıklı olarak önceden, hem olumlu hem de olumsuz anlamda, arzulanan ürüne ulaşmak için gerekli araçların türünü belirler.

Neden aynı kurallar imalattaki uygulamada olduğu gibi sınai ilişkilerde de geçerli olmasın? Aynı işçi, O ve iş arkadaşlarının maaşlarına zam istediklerinde işverenin nasıl tepki vereceğini önceden bilemez mi? İşveren belli türde bir toplumsal gerçekliktir. Maddi çıkarları ona belli bir sertlik derecesiyle üretim maliyetlerinin artırılıp kârından kesilmesine karşı kararlı bir direnç vermektedir. Amaçlarına ulaşmak için, işçilerin bu direnci kırabilecek belli bir türde ve güçte toplumsal araçlara ihtiyacı vardır. İşte bu yüzden ricalara bel bağlamak yerine örgütlenmiş sendikalar kurmuşlar ve grev yapmaktadırlar.

İşte burada sorunun can damarına geliyoruz. Verili herhangi bir durumun içerdiği belirsizlikler ne olursa olsun, her maaş görüşmesi bilinmeyen etkenlerin var olduğu tamamen yeni bir deneyim değildir ve böyle olmak zorunda da değildir. İşçiler ve işverenler birbirleriyle dünyanın her tarafında yıllardan beri ilişki içindedir. Deneyimli bir sendika lideri ve bilgili üyeler toplu pazarlık masasına patronların doğası hakkında, toplumsal bilim ve gündelik deneyimlerden edinilmiş olan, bilgiyle zırhlanmış biçimde oturabilirler ve bu da işçilerin muhalefeti kendi haklı talepleri doğrultusunda kullanmalarına yardımcı olur.

Eğer Dewey'in öngördüğü gibi her görüşmeye veya her üretim faaliyetlerine teoride veya pratikte tamamen veya büyük oranda deneysel olarak yaklaşılabilecek olsaydı, o zaman hiçbir araç önceden daha iyi veya mücadelenin gereklerine diğerlerinden daha uygun olarak görülemezdi. Böyle bir şeyi doğrulanmış usullere güvenmeyi dışta ve meydanı da her türlü keyfi yeniliğe açık bırakır.

Böylesine sınırsız ve denetimsiz bir deneyselcilik bilim adamlarının güncel usullerine ve modern sanayinin olağan yöntemlerine tamamen yabancı düşer. Otomatikleşmiş fabrika üretiminin amacı hiçbir şeyi şansa bırakmamak, süreçteki bütün etkenleri düzenlemektir. En iyi düzenlenmiş sistemlerde de kazalar, istisnalar olur. Ancak kazalara ve istisnalara bile, bunlar kabul edilebilir sınırların dışına çıktıklarında, bu olası değişimleri saptamak ve sınırların dışına çıktıklarında, bu olası değişimleri saptamak ve bunları zamanında düzeltip telafi etmek için yerleştirilmiş araçlar tarafından müdahale ediliyor. Kendi kendini düzenleyen sistemler, bilimsel kuram ve üretimin en gelişmiş birlikteliğini temsil eden nükleer tesisler gibisinden sanayi kompleksleri için olmazsa olmaz türünden sistemlerdir.

Dewey, bilimin ve sanayinin en ilerlemiş yöntemlerinin gündelik işlere yayılması isteğini dile getiriyordu. Bu yapılırsa, toplum yaşamının en hayati alanlarında rastgele deney yapma sahası azaltılmış ve bizzat denetim altına alınmış olur. Deney, bütün faaliyet alanlarında zorunludur. Bilim de, sanayi de, deney yürütülecek yerler sağlayarak bu gereksinimi halleder. Sanayideki pilot ünitelerde, laboratuvarda ve sahada yapılan deneysel çalışmalar, çoktan kanıtlanmış teknikler ve sürdürülen toplu üretimden özenle ayrılmıştır.

Modern zamanlarda toplumsal güçlerin sınıf ilişkileri alanında çarpışması sayısız deneyim ve hâttâ deneye yol açmıştır. Bu türlü eylem yöntemlerinin olumlu ve olumsuz sonuçları bilimsel sosyalizm tarafından sınıf mücadelesinin yasalarında özetlenmiş ve işçi partilerinin programlarında madde olarak yer almıştır. Bunların, ilerici toplumsal güçlere bu mücadelelerinde rehberlik etmeleri açısından uygulamada büyük değeri vardır.

Öte yandan, pragmatik görüş, düşüncelerin gerçek maddi konumundan ziyade bunların "**biçimsel**" eşitliğine dayalıdır. Her düşünce kendi içinde haklı, herhangi bir diğeri kadar doğru, yararlı ve verimli kabul edilir. Aynı biçimde ürün pazarı mübadelelerin biçimsel eşitliğine; burjuva hukuku bütün vatandaşların adalet mahkemesi önündeki biçimsel eşitliğine; yine burjuva demokrasisi de oy kullanmadaki belirleyicilik bakımından tüm vatandaşların biçimsel eşitliğine bağlı varsayılır. Tüm bu varsayımlar ekonomik eşitsizlikleri ve sınıf ayrımları olan kapitalist toplumdaki gerçek durumla taban tabana zıttır.

Bir düşünce gerçekte bir diğeri kadar iyi değildir. Bazıları diğerlerinden daha doğru ve daha iyidir, çünkü hepsi gerçekleri eşit oranda iyi veya doğru yansıtmaz ve böylece de davranışları yönlendirmek üzere kullanıldıklarında da aynı sonuçlara yol açmazlar.

Amaçlar ve Araçların Karşılıklı Belirleyicilikleri

Dewey için amaçlar ve araçlar birbirine bağlıdır, ama O, bu iki terimin yalnızca birbirini "koşulladığına" inanmıştı; ne biri diğerini belirleyebilir, ne de yeterli maddi koşullarla önbelirlenebilir. Her ikisi de bir diğeri kadar koşullu ve varsayımsaldır.

Örneğin, sömürü kötüdür, ve önüne geçilmelidir. Ancak Dewey'e göre, bunun birden fazla yolla kökü kazınabilir, sınıf mücadelesiyle, sınıfların uzlaşmasıyla, ya da bu ikisinin bileşimiyle. Bu araçlardan hiçbiri arzulanan hedefe, kapitalist sömürünün yok edilmesine ulaşmak için belirleyici değildir. Dewey'in soyut kuramsal konumu budur.

Bu tamamen tarafsız görünüyor, ama iş uygulamaya gelince –ki pragmatistlere göre nihai sonucu veren sınav da budur–, liberaller pek de öyle önyargısız değillerdir. Eğilimleri uyarınca, en az direnişi gerektiren yöntemleri yeğler ve onda dokuz bunları seçerler. En çok direnişi gerektiren yol hep en son çare olarak başvurulandır. Bu peşin hüküm rastlantısal değildir ve kaynağı yine liberallerin toplumsal varlıklarının doğasının zorunluluğunda, orta sınıf aydınları olarak çıkar ve görüşlerinde, birbirine karşıt toplumsal kampların ortasında kalmalarının belirsizliğinde aranmalıdır.

Kimi zaman liberal sol mücadele yolunu seçer, ama yalnızca istemeye istemeye ve olağandışı durumların baskısı altında. Ve her nasılsa bu yöntemin gerçeklerle ve kendisi de olmak üzere, işin içindeki herkesin en iyi çıkarlarıyla uyuşmadığını hisseder. Aslında uyuşmadığını hissettiği şey, sermaye ve emeğin yani siyah ve beyazın düşmanlığının ortasındaki o ara yerleriyle sınıflar mücadelesinin yöntemlerinin uyuşmadığıdır.

Dewey'in, Troçki'ye getirdiği başlıca ikinci eleştiri de, Marksistlerin toplumsal eylem yollarının seçiminde sabit yasalara başvurmalarındaki mutlakçı tavırlarıdır. Troçki'nin görgül veya bilimsel değil, idealist ve dindar olduğunu söylemektedir, çünkü Troçki arzuladığı amaçları toplumsal gelişmenin üzerine dayatmakta ve sanki "insani amaçlar varoluşun örgüsü ve yapısıyla iç içe geçmiş" gibi davranmaktadır.

Bu eleştiri nasıl haklı gösterebilir ki? Bir materyalist olarak Troçki, **insani** amaçların **doğanın** varoluşuyla iç içe geçmiş olduğuna asla inanmadı. Bununla birlikte, sınıfsal amaçların bazı tarihsel durumlarda **toplumsal** varoluşun "örgüsü ve yapısı" ile nesnel olarak iç içe geçtiğini savunmuştur.

Dewey bunu yadsıdı. Ona göre toplum, toplumun gelişiminin analizinden elde edilebilecek, eylem temelinde sınıfsal hareketin nasıl olacağını söyleyebilecek ve sınıfsal bir hedefe dair herhangi genel bir yasaya olanak verecek kadar belirli bir örgü ve yapıya sahip değildir.

Sınıfların faaliyetlerine hükmeden belirli bir yasa eğer yoksa, toplumsal hedeflere ulaşmak için sınıf mücadelesi gibi zorunlu araçlar da olamaz. Eğer ne kesinleştirilebilir yasalar, ne de salık verilen yollar, bunların yerini ne alır? Elbette deneme kabilinden tahminler, umut dolu ve iyi niyetli planlar, deneysel çabalar. Harekete geçmeden önce, pek çok farklı türde yol, denebilir ki ilkesel olarak her araç söz konusu amaçlara ulaştırabilir. Nereye gittiğinizi veya karşınıza ne çıkacağını bilmiyorsanız, herhangi bir araç sizi muhtemelen oraya götürecektir.

Öyleyse neye dayanarak araçlardan biri diğerlerinden daha iyi olarak seçilebilir? Elbette ki Dewey bu seçim sürecinde önceden edinilmiş bilgi ve deneyimlerden yararlanılacağını kabul ediyor. Ancak bunlar asla tam uygun veya belirleyici değildir. Değerleri yalnızca kullanımlarının getirdiği sonuçlarla kanıtlanır.

Ne yazık ki, sonuçlar ancak önlemlerin seçimi yapıldıktan sonra ortaya çıkıyor. O halde neden araçların seçimi geçmişini birikmiş sonuçlarından çıkarılan dersler tarafından yönlendirilip belirlenemiyor? Her ne kadar Dewey bunları tamamen gözardı etse de, onlara belirleyici ağırlığı vermiyor. Pragmatistlere göre, eldeki ön belirlenimler ne kadar çok olsa da bunlar hiçbir zaman belirleyici değildir. Belirleme ancak edimden sonra ve yalnızca o belirli edim için olur. Bu çok saçma görüş açısı. Bir olgunun ardından belirlenmiş olan her şeyin, o andan sonra, bir sonraki olgunun öncesindeki belirlenmiş bir şeye dönüştüğü gerçeğini sanki önemsizmiş gibi gözardı ediyor. Hiçbir şey belirsizlik içinde, Dewey'in mantığının öngördüğü katıksız geçici durumda kalmaz. Önbelirlenmiş yeterince maddi etken biriktiğinde, gelişmelerin yönü ve sonucu önceden görülebilir.

Toplumsal Yasalar Görelidir, Mutlak Mıdır?

Dewey'in ayakları yere basmayan mantığıyla, Marksizm'in durum ve gelişimlerinin gerçek seyrine uyan materyalist mantığını bir karşılaştırın.

En zorunlu ve evrensel olanları da dahil olmak üzere her yasa ele aldığı gerçekliğin doğasının yanı sıra hem insani hem de tarihsel olarak gelişmiş bir formüleştirmeye olarak kendi doğasıyla da sınırlanmıştır. Bunlar ona görelidir ve koşullu bir nitelik verir. Ancak bu, yasanın içeriğinin yalnızca bir yönüdür. Eğer yasa doğruysa, o yasa uygulanım alanının kapsadığı süreçler ve olaylar için mutlaklıdır.

Örneğin, sözünü ettiğimiz durumda, sınıflar mücadelesinin yasaları yalnızca sınıf temelli toplumun koşullarında geçerlidir. İlkel toplum sınıflara ayrılmazdan önce bu yasalar elbette uygulanamazdı bunun da ötesinde daha düşüncede bile yoksular. Sınıf temelli toplumlar tarihsel sürecin öbür ucundaki, sosyalist gelecekte ortadan kalkınca, bu yasalar da giderek uygulanım alanlarını yitirecek ve köklerinden uzaklaşacaklardır.

Bu nedenledir ki, toplumsal ilişkilere hükmeden bu yasalar uygulamada hem görelidir hem de mutlaklıdır. Görelilikleri toplumsal gelişimin ilkel ortaklamacılıktan uygarlık yoluyla sosyalizme doğru izlediği çelişkiler barındıran değişen seyrine bağlıdır. Mutlaklıkları da sınıfsal çıkarlardaki karşıtlığın uygar toplumun yapısında ve etkinliğinde oynadığı merkezi role bağlıdır.

Sınıfsal Hedeflerin Maddi Belirlenimciliği

Dewey, toplumsal yaşamın gerçekliklerinin verimli toplumsal faaliyetine yönelik herhangi bir hakiki ahlakın başlangıç noktası ve temeli olması gerektiğine katılmaktadır. Bu şu demektir; karşıtlıklarla bölünmüş bir toplumda, farklı ahlaki taleplerin ortaya çıkacağı ve savaşım içindeki sınıflar tarafından farklı ahlaki yargıların dayatılacağı kabul edilmesi gerekmektedir. Eğer bu temel gerçek bir kenara atılırsa ortaya çıkan ahlak hayal ürünü veya ikiyüzlü olmaya mahkumdur ve böylesi bir ahlakın örgütlerine göre biçimlenen her davranış kötü sonuçlar getirecektir.

Dewey bireyin verili bir toplumsal-iktisadi çerçeve içinde işlev gördüğünü ve bireysel ahlakın genel davranış kurallarına bağlı olduğunu anlamıştı. Ona göre, toplumsal amaçlar ahlaki meselelerde nihai olarak belirleyicidir. Ancak, hangi yolların arzulanan amaçları doğuracağına gerçekte hangi koşullar karar vermektedir ve vermelidir de? Dewey bilgilenmiş veya "yaratıcı" olan zekanın sahneye çıkıp işi görmesi gerektiğini öğretti.

Bunun tartışmasına hiç girmesek bile, yine de en önemli soru yanıtsız kalıyor. Bu toplumda insanların nasıl davrandığını ve hangi tür davranışın zekice ve yaratıcı olduğunu ne belirler? Bu noktada belirleyici olan, gerçek sınıf ilişkileri ve kapitalist toplumdaki rollerdir.

Sınıfların amaçları, dolayısıyla bu sınıflara dahil insanların ve bunların faaliyetinin amaçları yine onların maddi gereksinim ve çıkarları tarafından bilfiil belirlenir. Bu maddi gereksinim ve çıkarlar bu insanların toplumsal üretimde oynadıkları rollerden ve belli mülkiyet biçimindeki paylarından kaynaklanır. O halde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kapitalist sınıfın ortak amacı; iktisadi sistemlerini muhafaza etmek ve yaygınlaştırmaktır. Bu başlıca hedefleridir ve bu hedef o sınıf dahil herkesin tavrını **belirlediği** gibi toplumdaki herkesin yaşamını da **koşullar**.

Ancak aynı kapitalist sistem içinde çalışan işçilerin amaçları oldukça farklıdır; ister bireysel veya toplu olarak bunun farkında olsunlar, ister olmasınlar, bu gerçek değişmez. Kapitalizm altındaki yaşam ve çalışma koşullarının zorunlulukları, onları sömürülüşlerini sona erdirmiş çabasına doğru iter. Uzun vadede bunun kaynağını, yani üretim ve mübadele araçlarının özel mülkiyetini ortadan kaldırmaya zorunlu kalacaklardır. Bu mücadelede, böyle değerli amaçlar uğrunda tasarlayabildikleri her türlü mücadele aracını kullanmaya hakları vardır. Bu silahlar sendikacılıktan grev eylemine, siyasi örgütlenmeden toplumsal devrime kadar geniş bir yelpazede yer alır.

Birbirine aykırı amaçların çatışması, mücadele halindeki güçler tarafından kullanılan yolları da belirler. Sendikacılık sendika karşıtlığını doğurur, grev yapmak grev kırmayı kışkırtır. Sosyalist hedefler güden devrimci kitlenin siyasi hareketiyle karşı karşıya kalan kapitalist yöneticiler, burjuva demokrasisini gözden çıkarıp askeri diktatoryaya veya faşizme başvururlar. Mücadelenin tarihsel seyri, belirleyici sınıfsal kutuplardan birinin diğeri üzerinde zaferini ilan edeceği nihai sonuca doğru yol almaktadır. Marksistler, bilinçli olarak işçi sınıfının üstünlüğü için uğraşmaktadırlar.

Bu sınıfsal amaçlar belirli ve açıktır; bir aşamadan diğerine değişen toplumsal ve iktisadi durumlarının kuşatıcı koşullarınca bu amaçlara göre hareket etmeye zorunlu olan sermaye ve emeğin temsilcilerinin yine bu amaçları kesin olarak kavramamış veya dile getirmemiş olmaları bunu değiştirmez.

Orta Sınıf Liberalizminin Rolü

Öyleyse orta sınıfların ve bunların Dewey gibi entelektüel temsilcilerinin nesnel tarihsel amacı nedir? Bunların kurumsal alandaki işlevleri, doğru düzgün örgütlenip yönlendirilmiş sınıflar mücadelesinin yaşamsal önemini, zorunluluğunu ve verimliliğini yadsımaktır. Uygulamadaysa genellikle, çalışan sınıflar dizginlenmemiş güçlü düşmanları karşısında, bu mücadeleyi geliştirmesini engellemeye çalışırlar. Toplum bilimlerinde, siyasette, ekonomide ve ahlakta umutsuzcasına gerici bir görevdir bu.

Dewey, araç konusundaki seçimi ve amaçları örtmesiyle toplumumuzdaki sınıf çatışmasında en üst arabulucular ve önderler olmaya can atan o liberal orta sınıf unsurlarının felsefi temsilcisi olarak belli bir toplumsal işlevi yerine getirmiştir. Adlarına Troçki'nin konuştuğu devrimci Marksistler de, amaç ve aracın seçiminde, çalışan kitlelerin temel ve uzun vadeli çıkarlarının

savunucuları olarak rollerini benzer biçimde yerine getiriyorlar. Her ikisinin de amaç ve araçları, kuramda ve eylemde sınıfsal işlevleri ve sınıflarına olan sadakatleriyle belirlenmiştir.

Pek çok liberal ahlakçının iddiası odur ki, eğer araçlar sadece amaçlara ulaşmadaki yararlılıkları aracılığıyla haklı çıkarılıyorsa en kötü niyetli uygulamalara izin çıkmış ve Stalinistliğin totaliter dehşetine, kapılar ardına kadar açılmış olurdu. Troçki'nin buna yanıtı, sınıfsal mücadelede bütün araçların değil, yalnızca insanoğlunun gerçekten özgürleşmesine yönelik olanların kullanılması gerektiği oldu.

"Ona şu cevabı veriyoruz: Proletaryanın birliğini artıracak, ruhuna ezilmenin hiç sönmeyecek kinini lifleyecek, resmi ahlaka ve onun dalkavuk demokratlarına meydan okumayı öğretecek, tarihsel görevinin bilincini kazandırıp, cesaretini ve fedakarlığını artıracak olan araçlar, kabul edilebilir ve zorunlu araçlardır ancak".

Pragmatik liberallerin kendi ahlaklarının kuramda ve eylemde Marksistlerinkinden üstün olduğu yolundaki iddiaları desteklenmez. Etik görüşleri sağlam bir bilimsel temelden yoksundur, çünkü modern yaşamda toplumsal ilişkilerin biçimlenmesi ve bireysel davranışın güdülenmesindeki en temel etkeni, yani sınıfların ayırım ve çelişkisini sistematik olarak gözardı ederler. Ahlaki reçeteleri, bu toplumsal gerçeklikleri görmekte yetersiz kalmalarından dolayı güdük kalmıştır. Bu, onların özlemine duydukları övgüye değer eşitlik, dayanışmacılık ve barış ülkülerini desteklemelerini engellemekle kalmadığı gibi hayatın gerçeklerine karşı körlükleri de var olan sistemin kötülüklerine karşı olan başlıca karşı güçleri zapt edip onları doğru yolu tutmaktan alıkoyarak aslında gericiliğin güçlenmesine de yardımcı olmaktadır.

Günümüzde bunun açık bir örneği vardır: Liberaller ve pasifistler, beyaz ırkın üstünlüğünü savunanların terörizmini "tarafsız" olarak kınarlar ve zencilerin bu gibi saldırılar karşısında kullandıkları kendini savunma yollarını da tasvip etmezler. Özgürlük, birlik, bağımsızlık ve toplumsal ilerleme adına sömürgecilik karşıtı bir savaşım veren Kongo, Dominik ve Vietnam haklarının devrimci etkinlikleriyle Washington'un saldırgan vahşetini aynı kefeye koyan da yine bu aynı ahlaki ve siyasi zihniyettir. Bu gibi hatalı yargılar, mücadele halinde olan tarafların belli sınıfsal çıkarlarını ve siyasi hedeflerini çözümlenmek yerine davranışın soyut ahlaki kurallarını ve kesin tümelleri (categorical universals) gerçek tarihsel durumlara uygulamaya kalkmaktan kaynaklanmaktadır.

Bilimsel sosyalizmin devrimci ahlakı verimli ve ilericidir, çünkü emekçi kitleleri özgürleşmek için gereksindikleri fikir ve değerlerle donatır, haklılığı uğrunda girdikleri davada bu hissettiklerinin teorik soyutlamasını yapar ve doğru olduğunu gösterir. Çabalarının yöneldiği gayeyi açıklar ve bunun gerçekleşmesi için gereken yolların ne türden yollar olduklarını aydınlatır. Kısacası eski ahlakçıların yalın ifadesiyle söylersek; "Gerçeği öğreneceksiniz ve gerçek sizi özgürleştirecek".

26 Temmuz 1965

Ek 1

1939 Fransız Baskısındaki Sunuş

(*Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız*'ı Sagittaire Yayınevi tarafından yapılan 1938 Fransızca baskısı için çıkarılan tanıtım yazısı.)

Yakın zamanda yazılan bir kitapla ilgili olarak...

Troçki için, aslında, ne ahlak diye bir şey vardır, ne de ebedi bir ahlak ülküsü. Ahlak kuralları toplumlara, çağlara, özellikle de toplumsal sınıfların çıkarlarına göre değişir.

Günümüzde pek çok ülke burjuva ahlakı altında yaşamaktadır. Liberal demokrasinin hakim olduğu ülkelerde, burjuvazinin çıkarları elbette yine burjuvazinin çıkarlarına uygun düşen ülküsel bir ahlakla maskelenmektedir.

Gerçek ahlaklılık insanlığın çıkarlarını savunmalıdır ki, proletarya da bu çıkarları temsil etmektedir. Troçki'nin düşüncesi odur ki, **bir zamanlar iktidarda şimdiyse muhalefette olan partisi** hakiki proletaryayı ve kendisi de hakiki ahlakı temsil etmiştir. Buradan da yola çıkarak örneğin şu sonuca varıyor: Rehinelerin öldürülmesi bu emrin Stalin, Troçki veya burjuvazi tarafından verilmesine bağlı olarak bütünüyle farklı anlam taşır. Böyle bir emir, amacı ve taktik sonucu eğer proletaryanın devrimci zaferiyse ahlaki açıdan değerlidir. Troçki, böylelikle, 1919'da çıkardığı rehine (düşmanın karısı ve çocukları) sistemini onaylayan kararnameyi savunuyor bu sistem.

Stalin tarafından kullanıldığında (örneğin Stalin'in Rusya'ya dönmesini istediği bir diplomatın ailesini tehdit etmesi) aynı sistemi **ığrenç** diye mahkum ediyor, çünkü Stalin bürokrasiyi proletaryaya karşı korumak için bu yolla hareket ediyor. Troçki kendisini Lenin'e dayandırarak, **amacın aracı haklı kıldığını** (eğer bu amaç elverişliyse: örneğin bireysel terörizm genellikle elverişli değildir) beyan ediyor. Ve yine beyan ediyor ki davranışında insana karşı en ufak bir tavır yoktur, bu sadece gerçeklerin bir ifadesidir. Troçki, **kendi ahlak duygusunu** oluşturan hassas terazili vicdanını bu gerçeklere borçlu olduğunu söylüyor.

Bu çalışmanın içeriği, şüphesiz bütünüyle yeni değildir ama hiç bu kadar açık ifade edilip bu kadar kesin bir biçimde de formülleştirilmemiştir. Sol kesimin bütün bir aydın ve yazarlar grubu için hile ve şiddet, bunlardan sadece kötülüğün gelebileceği kötü şeyler olmuşlardır her zaman.

Troçki için hile ve şiddet, eğer haklı bir amacın hizmetine verilirse hiç duraksanmadan kullanılabilir ve böylelikle tam tersi yolla iyiyi ifade ederler.

Ek 2

Victor Serge'in Tekzip ve Kınaması

(Bir İngiliz dergisi olan Peace News 7 Aralık 1963 tarihli sayısında Victor Serge'in "*Gizlilik ve Devrim - Troçki'ye yanıt*" başlıklı bir makalesini yayınladı. Önsözdeki nota dergi editörü makalenin Serge'in notları arasında, Bir Devrimci'nin Anıları 1901-1941'in editörü ve aynı zamanda çevirmeni olan Peter Sedgwick tarafından bulunduğunu açıklamıştır. Dolayısıyla bu makalenin ilk olarak nerede yayınlandığı –tabii eğer yayınlanmışsa– bilinmektedir, ancak makale büyük bir olasılıkla Serge'in Troçki'nin "*Marksizm Karşısı Ahlakçılar ve Dalkavuklar*" başlıklı metnini eleştirmesinin ardından, yine Serge tarafından 1939 yılının içinde kaleme alınmıştır. Aşağıdaki kısa bölüm Serge'in bu makalesinden alıntılanmıştır).

"Troçki beni, Sagittaire Yayınevi için Fransızca'ya çevirdiğim '*Onların Ahlakı, Bizini Ahlakımız*' adlı kısa çalışmasının "sert eleştirmeni" olmakla suçluyor. **Bununla birlikte, ben hiçbir yayın organında hiçbir zaman ve hiçbir biçimde onun bu çalışmasını içeren tek bir satır bile yazmadım.**

"Troçki, benim, onun kısa çalışmasını basın dağıtımına eşlik eden tanıtım kopyasının yazarlığını yaptığını sanıyor. Bu noktada kendisine, küslüğümün ötesinde kesin bir tekzipte cevap vermem gerekiyor. Söz konusu tanıtım yazısının yazarı, ben değilim. Bunun yazılmasıyla dolaylı yada dolaysız bir ilgim yok, yazarının kim olduğu ile ilgili olarak en ufak bir fikrim de yok ve bu umurumda da değil. Yeterince açık mı? Bu yalan yanlış suçlamalar yedi sütuna manşetlik olmazdan önce Troçki'nin yayımcılardan, bizzat benden veya diğer yetkili kişilerden bu işi sorması gerekiyordu. En temel titizlik bunu sormayı gerektirirdi".

Ek 3

Troçki'nin Cevabı

(Troçki'nin Victor Serge'in tekzip ve kınamasından 9 Ağustos 1939 tarihli bir mektupla haberdar olduğu Rusça yayınlanan *Biulleten Oppozitsii*'den (Muhalefet Bülteni, No: 79-80 Ağustos-Eylül 1939) çevrilen (Rusça'dan İngilizce'ye) makalesinde açıkça görülmektedir. Makalenin başlığı "*Victor Serge'den bir yalanlama daha*")

"*Ahlakçılar ve Dalkavuklar*" adlı makalemde bir varsayımda bulundum –sadece varsayım, iddia değil. Bu varsayım da "*Onların Ahlakı, Bizim Ahlakımız*" adlı çalışmamın Fransızca baskısının tanıtım yazısının oluşturulmasıyla Victor Serge'in ilgili olduğu, eğer bu kişi şahsen o değilse tilmizlerinden biri veya onun gibi düşünen biri olduğuydu. Tanıtım yazısının Victor Serge tarafından yazılmış olduğu varsayımı pek çok yoldaşın aklına birbirlerinden habersiz olarak geldi. Üstelik bu tesadüfi de değil; arka kapak yazısı Victor Serge'in son vaazlarından bir özetti sadece.

9 Ağustostaki mektubunda Victor Serge, arka kapak için yazısı hiçbir şey yapmadığımı beyan ediyor. Bunu seve seve kabul ediyorum.

Ancak Victor Serge burada duracak gibi değil. "Şunu eklemeliyim ki" diyor, "bana istinaden bu biçimde keskince getirdiğiniz bir kanıtlama benim iç savaş ve sosyalist etik üzerine yazmış olduğum bütün bir kitap ve makale yığınınından ayrılmaktadır". İşte bu noktada hiç de uzlaşmam. Victor Serge pek çok değişik zamanlarda geliştirdiği, yani proletaryanın sınıf mücadelesini küçük burjuva ahlakının normlarına tabi kılma eğiliminde olduğu görüşlerinden söz ediyorum.

Victor Serge, hep aynı yakınmalarla ve bütünüyle biçimsel yalanlamalarla temel devrimci görevler ya da hiç olmazsa devrimci ahlak konusundaki görüşlerini şöyle bir toparlamaya çalışsa daha yerinde davranmış olur. Şunu peşinen ifade edelim: Bu söylediğimizi yapmayacak, açık ve belli görüşlerden ziyade, karmakarışık bir belirsizlik, düş kırıklığı ve memnuniyetsizlik haliyle Marksizm ve proleter devrimden iğrenme duygusu vardır onda. Küçük burjuva kuşkuculuğuna giderek daha da saplanan Victor Serge her adımda kendisiyle çelişiyor ve sonra da "kendisini anlamayanlar" ile "söylediklerini çarpıtanlar"dan memnuniyetsizlik duyuyor. Bu yüzden de bitmez tükenmez yakınmaları herhangi bir siyasi içerikten bütünüyle yoksundur.

Coyoacan, 7 Eylül 1939